

ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก
ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

นางสาวอัญมณี ไชติสุวรรณ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

EFFECTS OF ORGANIZING NON- FORMAL EDUCATION ACTIVITIES TO ENHANCE
CAREGIVERS' PERFORMANCE IN CHILD DEVELOPMENT CENTERS UNDER SUBDISTRICT
ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN CHANTABURI PROVINCE

Miss Anyamanee Chotsuwan

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Educational Program in Non-Formal Education

Department of Educational Policy , Management , and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการ
ปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหาร
ส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

โดย

นางสาวอัญมณี โชติสุวรรณณ์

สาขาวิชา

การศึกษาจากระบบโรงเรียน

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์สิทธิ์ สิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. อัญญา รัตนอุบล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล)

นางสาวอัญมณี โชติสุวรรณ : ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (EFFECTS OF ORGANIZING NON- FORMAL EDUCATION ACTIVITIES TO ENHANCE CAREGIVERS' PERFORMANCE IN CHILD DEVELOPMENT CENTERS UNDER SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN CHANTABURI PROVINCE)

อ. ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 159 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิต และ การใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน 2) เพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี จำนวน 40 คน ซึ่งจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Malcolm S. Knowles เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมแบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ และแบบประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมแบบมาตราประมาณค่า 5 ตัวเลือก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และทดสอบค่า t (t-test) ด้วยโปรแกรม SPSS

ผลการวิจัยพบว่า

1. คะแนนความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กสูงขึ้นจากคะแนนความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05
2. การประเมินความคิดเห็นพบว่า ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมในด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรม และด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก

ภาคิวิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิสิต...อัญมณี.....โชติสุวรรณ
 สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
 ปีการศึกษา.....2550.....

4783764227 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEY WORD: NON- FORMAL EDUCATION ACTIVITIES / CHILD DEVELOPMENT CENTERS

ANYAMANEE CHOTSUWAN : EFFECTS OF ORGANIZING NON- FORMAL EDUCATION ACTIVITIES TO ENHANCE CAREGIVERS' PERFORMANCE IN CHILD DEVELOPMENT CENTERS UNDER SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN CHANTABURI PROVINCE . THESIS ADVISOR : ASSIST.PROF.WIRATHEP PATHUMCHAROENWATTANA. 159 pp.

The purposes of this research were to 1) study the pre-knowledge and post-knowledge of non-formal education activities to enhance caregivers' performance in child development centers under sub-district administrative organizations in Chantaburi province, focusing on four aspects of knowledge: knowledge of preschool children development and learning, knowledge of preschool children development evaluation, knowledge of producing and applying learning materials in preschool children learning, and knowledge of relation building among family, child development centers and community; 2) evaluate the effects of organizing non-formal education activities to enhance caregivers' performance in child development centers under sub-district administrative in Chantaburi Province.

This was quasi-experimental research. The research samples were 40 caregivers' in child development centers under sub-district administrative organizations in Chantaburi Province. The non-formal education activities were organized based on Malcolm S. Knowles Concepts.

The research findings were as follow:

1) the knowledge scores of performance after joining in non-formal education activities to enhance caregivers' performance highly increased from knowledge scores before the activities at the significant level of 0.05;

2) an evaluation of the participants' opinion revealed that the participants' highly reported that curriculum, activities, and administration management were appropriate.

Department : Educational Policy, Management
and Leadership

Field of study : .....Non-Formal Education.....

Student's signature. Anyamanee Chetsuwan
Advisor's signature. Wiratthep P. charoenwattana

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง ต่างๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล ประธานการสอบ วิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ กรุณาให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล และอาจารย์ ดร. อุไรवास ปรีดีดีลิก ที่กรุณาใช้เวลา เวลาตรวจสอบแก้ไข ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัย

ขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรทุกท่าน รุ่นพี่ รุ่นน้อง เพื่อนๆภาควิชาประถมศึกษาศึกษา และ สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน และบุคคลสำคัญทุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจ ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนงานวิจัยในทุกๆด้านแก่ผู้วิจัย ให้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณ คุณเสาวนีย์ พึ่งตัว ครูใหญ่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดป่าคลองกึ่ง และผู้ดูแล เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดจันทบุรี ที่ให้ความร่วมมือเป็น อย่างดีในการทดลองและเก็บข้อมูล

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่ออุดร โชติสุวรรณ์ คุณแม่ยุวรรณ์ โชติสุวรรณ์ พี่กัญฐพร โชติสุวรรณ์ และญาติพี่น้องทุกคนที่ได้ให้ความรัก ความห่วงใย ความช่วยเหลือสนับสนุน ในด้านต่างๆ รวมถึงการเป็นกำลังใจ และแรงผลักดันอันสำคัญของผู้วิจัยในการศึกษา เล่าเรียน

ด้วยความดี และประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบเพื่อเป็นสิ่ง บูชาพระคุณ พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดป่าคลองกึ่ง จันทบุรี และครอบครัวของผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
บทที่	
1. บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
สมมติฐานการวิจัย	8
ขอบเขตการวิจัย.....	10
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน	13
1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	13
1.2 ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	16
1.3 หลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	17
1.4 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่	20
ตอนที่ 2 การพัฒนาบุคลากร.....	23
2.1 ความหมายของการพัฒนาบุคลากร.....	23
2.2 ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร.....	24
2.3 ความมุ่งหมายในการพัฒนาบุคลากร.....	25

	2.4 หลักการในการพัฒนาบุคลากร.....	25
	2.5 การจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาบุคลากร	28
ตอนที่ 3	การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน	45
	3.1 แนวคิดในการพัฒนาเด็ก.....	45
	3.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540	48
	3.3 นโยบายสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยเรียน.....	48
ตอนที่ 4	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.....	50
ตอนที่ 5	บุคลากรทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา	51
	5.1 คุณสมบัติ และคุณลักษณะของผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน.....	51
	5.2 คุณลักษณะของผู้ดูแลเด็ก.....	52
	5.3 บทบาท และหน้าที่.....	54
ตอนที่ 6	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	58
	6.1 งานวิจัยในประเทศ.....	58
	6.2 งานวิจัยต่างประเทศ.....	66
ตอนที่ 7	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	71
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	72
	การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	72
	การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	73
	การกำหนดเครื่องมือ และการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	76
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	78
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	81
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	85
	ตอนที่ 1 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำ แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัด จันทบุรี.....	86

ตอนที่ 2 ผลการประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี.....	89
5 สรุปผลการวิจัย การอภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	94
สรุปผลการวิจัย.....	96
อภิปรายผลการวิจัย.....	97
ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้.....	103
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	103
รายการอ้างอิง.....	105
ภาคผนวก.....	112
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	159

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญญัตินำ

ตารางที่	หน้า
1	จำนวนผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัด จันทบุรี.....73
2	กรอบเนื้อหาในการสร้างแบบทดสอบความรู้.....77
3	ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการ ปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test).....86
4	ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการ ปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test) จำแนกตามคะแนนรายด้านของการประเมินใน แบบทดสอบความรู้ 87
5	ผลการประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการ ปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี..... 90

แผนภูมิที่

หน้า

- 1 รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
The Critical Event Model (CEM) โดย แนดเลอร์.....41

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่าต่อการพัฒนาประเทศ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การอบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุประมาณ 6 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นโอกาสทองของการเรียนรู้ เพราะระยะนี้พัฒนาการทุกด้านของเด็กเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ประสบการณ์ที่มีจะส่งผลต่อการเสริมสร้างความพร้อม และการพัฒนา ดังที่บลูม (Bloom, 1964 อ้างถึงใน วรดี เลิศไกร, 2533) ได้กล่าวไว้ว่า ระยะนี้มีความสำคัญสามประการคือ ประการที่หนึ่ง สิ่งแวดล้อมที่จัดให้เด็กมีความสำคัญยิ่งต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพ ประการที่สอง เด็กวัยนี้ง่ายต่อการปลูกฝังพฤติกรรม ประการที่สาม ประสบการณ์เด็กในวัยนี้ เป็นพื้นฐานของการพัฒนาวัยต่อไป ซึ่งประสบการณ์ที่ดี ละเหมาะสม จะช่วยให้เด็กพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา อย่างเต็มที่ ยิ่งไปกว่านี้ จะมีอิทธิพลต่อการวางรากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปจนถึงวัยผู้ใหญ่

หลังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เกิดกระแสความตื่นตัวเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาซึ่งนอกจากจะเน้นเรื่องการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญแล้ว ยังได้เน้นถึงลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์และการพัฒนาลักษณะผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ในด้านการศึกษาปฐมวัย ยังมีการแสดงความตื่นตัวในความรู้ใหม่เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย ความรู้ใหม่นี้มีมูลเหตุมาจากการสำรวจและการศึกษาค้นคว้าวิจัยล่าสุด โดยนักจิตวิทยา นักประสาทชีววิทยา นักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนบุคคลในวงการศึกษาที่เกี่ยวข้องนำมาซึ่งความเข้าใจถึงวิธีการทำงานของระบบสมองพัฒนาการของสมองเด็ก และผลกระทบของสภาพแวดล้อมที่มีต่อศักยภาพของพัฒนาการ (อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร และคณะ, 2543)

ในส่วนของภาครัฐก็ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา โดยการกำหนดแผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายและแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแผนการศึกษาชาติสำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 0-5 ปี พ.ศ.2545-2549 ซึ่งมีนโยบายให้การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา นอกจากนี้ยังประกาศนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาเด็ก0-5ปี โดยถือเป็นการลงทุนที่สำคัญ

และมีเป้าหมาย คือเด็กก่อนวัยเรียนทุกคนจะได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ เรียนรู้อย่างมีความสุข และพัฒนาอย่างรอบด้าน สมดุลเต็มศักยภาพในปลายปี 2549 ทั้งนี้ ให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดบริการให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และผู้รับบริการ โดยในยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฉบับนี้ได้กล่าวถึงการพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ไว้ว่าให้ใช้หลักการบ้านเป็นฐานในการเลี้ยงดู ส่วนเด็กอายุ 3-5 ปีใช้สถานพัฒนาเด็ก หรือรูปแบบอื่นที่เป็นทั้งในระบบ นอกกระบบ และอัยาศัย โดยให้ผู้ดูแลเด็ก มีลักษณะเป็นมืออาชีพ และร่วมมือกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครอบครัว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

จากนโยบายที่เน้นการมีส่วนร่วมของสังคม และการที่หน่วยงานการศึกษาของรัฐมีข้อจำกัดหลายอย่าง ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องใช้หน่วยงานหลายหน่วยงาน และหลายองค์กรที่ไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาโดยตรงเข้ามาร่วมมือกัน โดยมีรัฐเป็นแกนหลัก ทั้งองค์กรเอกชน องค์กรศาสนา อาสาสมัคร ฯลฯ เช่น กองนิคมสร้างตนเอง กองส่งเสริมชาวเขา สำนักพัฒนาชุมชน สำนักอนามัย รวมถึงการจัดตั้งในสถานประกอบการด้วย ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะรับผิดชอบจัดการศึกษาเป็นแบบในระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียน หรือทั้งสองลักษณะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา และลักษณะของผู้เข้ารับการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในมาตรา 289 ที่ได้ระบุบทบาทของการปกครองท้องถิ่นในการจัดการศึกษากำหนดว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ” โดยสาระในรัฐธรรมนูญดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เปรียบเสมือน กฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของชาติและมีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา อันเป็นวาระสำคัญแห่งชาติโดยสาระทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งสู่แนวการจัดการศึกษาที่เน้น “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” โดยให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 หมวด 1 มาตราที่ 8 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตให้คุณค่าแก่การพัฒนาคนให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา

ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม สามารถดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขและให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษา การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ กระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาโดยเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ” ซึ่งการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาของชาติ และได้ระบุบทบาทในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ในมาตรา 41 ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น” (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2543) ซึ่งในปัจจุบันการดำเนินการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาในส่วนที่เป็นของภาครัฐนั้น ได้ถ่ายโอนหน้าที่ความรับผิดชอบ ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้กำกับดูแล

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) ได้ให้ความหมายการศึกษานอกระบบว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

เนื่องจากตั้งแต่ปีพ.ศ.2544 ได้มีการถ่ายโอนความรับผิดชอบต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่ในส่วนของภาครัฐ ให้มาอยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ในปัจจุบันพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนมากยังขาดความเข้าใจ ความพร้อมและการให้การสนับสนุนที่ดีต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สอดคล้องกับประภาพรรณ ไชยวงษ์ (2544) ที่ได้ศึกษาการวิเคราะห์บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า ปัจจัยอุปสรรคในการจัดการศึกษา คือ ประสพการณ์ในการจัดการศึกษาของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า ภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ทางการศึกษา และการเห็นความสำคัญของการศึกษาของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการจัดและการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของ องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นอย่างมาก สิ่งเหล่านี้แสดงถึงความพร้อมในการ

ส่งเสริมการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล และจากการที่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในสภาพปัจจุบันจากทั่วประเทศนั้น มีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการศึกษา จะเห็นได้ว่าข้อมูลเหล่านี้ได้สะท้อนระดับความสามารถและความพร้อมในการส่งเสริมด้านการศึกษา

ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไป แม่บ้านส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จึงเปรียบเสมือนบ้านที่สองของเด็ก เมื่อเด็กวัยอนุบาลเริ่มเข้าสู่โรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เด็กต้องเผชิญกับประสบการณ์ใหม่ที่ไม่เหมือนกับช่วงเวลาที่อยู่กับครอบครัว ตั้งแต่สภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือโรงเรียนและห้องเรียน มีครูหรือผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ให้การเลี้ยงดู ให้ความรักความอบอุ่นแทนพ่อแม่หรือพี่เลี้ยง เรียนรู้การใช้ภาษา รวมถึงความคาดหวังในด้านการประพฤติปฏิบัติและกิจกรรมการเลี้ยงดูที่แตกต่างจากที่บ้าน (อุทัย ดุลยเกษม, 2542) เนื่องจากการเรียนรู้ของเด็กเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนและประสบการณ์ทางสังคมโดยอาศัยฐานความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตจริง จากประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมเมื่อได้รับการสนับสนุนด้วยกิจกรรมที่หลากหลายเป็นกระบวนการและขั้นตอนและเกิดการขยายความคิดสร้างความรู้ โดยความรู้ใหม่และความรู้เดิมมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เด็กจะใช้เวลาทำกิจกรรมต่างๆที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากกว่าที่บ้าน ดังนั้นผู้ดูแลเด็กจึงมีบทบาทในการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังลักษณะนิสัย พฤติกรรม พัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก รวมถึงการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยให้เด็กแต่ละคนสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเอง บทบาทในการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังลักษณะนิสัย จึงส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของเด็ก

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ดูแลเด็ก เป็นบุคลากรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กในทุกๆด้าน ดังนั้นผู้ดูแลเด็กจึงเป็นบุคคลที่ควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการดูแลเด็กที่เพียงพอ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาและความต้องการของเด็ก มีเทคนิคและวิธีการอบรมดูแลเด็กตลอดจนรู้จักจัดประสบการณ์และกิจกรรมเพื่อช่วยให้เด็กมีความพร้อมที่จะเรียนในระดับชั้นต่อไป แต่เนื่องจากการติดตามประเมินผลโครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สุพรรณিকা พึ่งทอง, 2541) พบว่าแม้ว่าจะมีการจัดฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กแล้วก็ตาม แต่ยังพบปัญหาการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก เช่น ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ขาดทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ด้านการสอนเด็กก่อนวัย

เรียน ขาดทักษะในการผลิตและการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาดำ ซึ่งส่งผลทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งความรู้ที่ได้รับจากการอบรมยังไม่เพียงพอที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ นอกจากนี้การจัดอบรมก็ไม่ได้จัดอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากมีปัญหาด้านความพร้อมในการจัดอบรม และด้านงบประมาณ ซึ่งเป็นผลทำให้ผู้ดูแลเด็กในศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียนบางกลุ่มไม่ได้รับการอบรมเลยก็มี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุศล สุนทรธาดาและ จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2544) ได้ศึกษารูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย พบว่า ครูพี่เลี้ยงมักมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและปลาย ครูที่พบ มีลักษณะใจเย็น คล่องแคล่ว จิตใจรักเด็ก และพร้อมที่จะชี้แนะให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย ส่วนข้อที่พบว่ามีสภาพการดำเนินการน้อยที่สุด คือ ศูนย์จัดส่งครูพี่เลี้ยงเข้ารับการอบรมให้มีความรู้และเทคนิคใหม่ๆ สม่ำเสมอ มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าขาดงบประมาณในการจัดอบรม บางครั้ง ศูนย์ได้รับอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีประโยชน์ เช่น โทรทัศน์หรือคอมพิวเตอร์ แต่เจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม และยังพบว่าผู้ดูแลเด็กต้องการความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดทำสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนมากที่สุด รองลงมา คือการดูแลสุขภาพอนามัยของเด็ก และเทคนิคการทำงานกับผู้ปกครองเด็ก และมานพ เมธิโยธิน (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาค้นคว้าและสาเหตุของปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เขตการศึกษา 12 พบว่า ขาดการส่งเสริมให้ครูเข้าสัมมนาอบรมให้ได้รับความรู้เพิ่มเติม และเบญจางค์ประเสริฐ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความต้องการของผู้ดูแลเด็กในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และโรงเรียนกลุ่มศรีนครินทร์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า ความรู้ที่ผู้ดูแลเด็กควรได้รับจะแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน
2. ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน
3. ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน
4. ด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ช่วยให้การจัดกิจกรรมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือการเลือกใช้วิธีการจัดกิจกรรมอย่างถูกต้องเหมาะสม ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2535)

กล่าวว่า เทคนิคที่ยอมรับว่าเป็นวิธีที่น่าสนใจ และใช้ได้ดี คือ การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การอภิปราย การระดมสมอง การใช้กรณีตัวอย่าง การใช้บทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งโดยทั่วไปมักจะใช้หลายๆวิธีผสมผสานกัน แต่จะเลือกวิธีใดนั้นควรคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ไปใช้แก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลของจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน
2. ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน
3. ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน
4. ด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของผู้ดูแลเด็กก่อน และหลังเข้ารับการอบรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาในจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการดำเนินงานของศูนย์ก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามจังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ พบว่า โดยรวมมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นจังหวัดจันทบุรีที่มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง (ชลพรรษ โภคสมบัติ, 2547) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัด องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นรูปแบบการศึกษาที่ช่วยพัฒนาบุคคล เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ และประสบการณ์ ตลอดจนทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งจูเซียส (Jucius, 1971) ได้กล่าวถึง การพัฒนาที่เป็นการฝึกอบรมว่าเป็นกระบวนการที่จะช่วยเพิ่มพูนความถนัด ความชำนาญ ความสามารถของบุคคลให้ปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น และการศึกษาเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติของบุคคล เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดี ยิ่งขึ้น และโนลส์ (Knowles, 1978) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่สามารถนำประสบการณ์ที่มี อยู่มาใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตของตนเอง ทั้งนี้ประสบการณ์ดังกล่าว สามารถนำมาแลกเปลี่ยน กับผู้อื่นได้ อีกทั้งยังเป็นการขยายโลกทัศน์ให้กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับเชียร์ศรี วิวิธสิริ

(2530) ที่ได้กล่าวว่า ผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น มาเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อที่จะนำเอาประสบการณ์ ความรู้ ความคิด ความชำนาญ ตลอดจนสิ่งต่างๆที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตปัจจุบัน โดยทั่วไปผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีจุดมุ่งหมายหลัก 3 ประการ คือ ต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ในการปรับตัวและปรับอาชีพให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ต้องการประสบความสำเร็จ และต้องการให้ตนเองมีคุณค่า

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กับผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี จะสามารถส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชนได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิด Knowles (1980) ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศ เพื่อกระตุ้นความต้องการ และส่งเสริมการเรียนรู้
2. การวางแผนโครงสร้างในการเรียนรู้
3. การวิเคราะห์ความต้องการเรียนรู้
4. การกำหนดวัตถุประสงค์ ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการ โดยมีความชัดเจนเป็นไปได้ และเหมาะสม
5. การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม
6. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นขั้นของการนำแผนกิจกรรมไปปฏิบัติ
7. การประเมินผลการเรียนรู้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Knowles (1980) เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ใช้ในบริบทของการศึกษาต่อเนื่อง และองค์กรทางการศึกษาผู้ใหญ่ที่เป็นกลุ่ม มีรูปแบบการเรียนการสอนผู้ใหญ่แบบ Andragogy โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นความร่วมมือ ซึ่งมีข้อตกลงว่าผู้ใหญ่เป็นผู้ชี้นำตนเองในการเรียนรู้ มีการใช้ประสบการณ์เดิมเป็นแหล่งการเรียนรู้ และต้องนำผลการเรียนรู้ไปใช้ได้ทันที โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน และประเมินผลด้วยตนเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้เนื่องจากเป็น

การจัดการศึกษาให้กับผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งเป็นผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ มีความต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถในอาชีพของตนเอง ดังนั้นจึงสามารถชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี เนื่องจากตรงกับความต้องการ และความสนใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน
2. เพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรม และด้านการบริหารจัดการ

สมมติฐานของการวิจัย

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นความพยายามที่มุ่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในบุคคล และระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก ระบบสังคมในที่นี้ หมายถึง ครอบครัว ชุมชน สมาคมวิชาชีพ หรือชาติใดก็ได้ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ หลายระดับ การเปลี่ยนแปลง อาจอยู่ในรูปความก้าวหน้า การพัฒนา ความทันสมัย หรือแม้แต่การเปลี่ยนแปลงจากความเสื่อมให้กลับมาอยู่ในสภาพเดิม

การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรเป็นอย่างมาก ถึงแม้จะมีกระบวนการเลือกสรรแล้วก็ตาม ก็ได้หมายความว่าบุคลากรที่ได้มานั้นจะทำงานได้ทันทีและทำงานทุกสถานภาพ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแนะนำเบื้องต้นแก่ผู้ทำงานบางกรณีจะต้องมีการอบรมถึงวิธีการทำงานให้ด้วย อีกประการหนึ่งหลังจากการปฏิบัติงานไปนาน ๆ มนุษย์ย่อมเกิดความเบื่อหน่ายหรือขาดความเหมาะสมบางประการไป เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่เป็นจริงทั้งในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจและเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงต้องมีการพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอ (เจริญ ไวรวัจนกุล,

2523) ซึ่งสอดคล้องกับ ไพบูลย์ ภูริเวทย์ (2526) กล่าวถึงการพัฒนาบุคลากรที่เน้นจุดมุ่งหมายส่วนบุคคลไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยให้บุคลากรทำงานและรับผิดชอบในหน้าที่ของตนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
2. เพื่อนเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เตรียมตัวให้พร้อมสำหรับงานและความรับผิดชอบที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
3. เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ในการพัฒนาตนเอง เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ และเพื่อเพิ่มความสามารถในการรับผิดชอบให้สูงขึ้น
4. เพื่อเพิ่มความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่การงาน

จูเซียส (Jucius. 1971) ได้กล่าวถึงการพัฒนาที่เป็นการฝึกอบรมว่าเป็นกระบวนการที่จะช่วยเพิ่มพูนความถนัด ความชำนาญ ความสามารถของบุคคลให้ปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น และการศึกษาเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติของบุคคล เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ กิติมา ปริดีติลิก (2532) ได้กล่าวว่าการพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการหรือกรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ให้กับบุคลากรในองค์กรตลอดจนทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานให้เป็นที่ไปในทางที่ดี มีความรับผิดชอบต่อหน่วยงาน อันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ สุรนันทา กิจสุวรรณ (2535) กล่าวว่า การอบรมเป็นวิธีหนึ่งที่จะสามารถพัฒนาผู้ดูแลเด็กให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความมั่นใจในการทำงานยิ่งขึ้น ซึ่งในการฝึกอบรมระหว่างทำงาน เป็นการอบรมภายหลังจากผู้ดูแลเด็กเข้ามาปฏิบัติงานแล้วระยะหนึ่ง เป็นการฟื้นฟูความสามารถในการทำงาน เพราะส่วนใหญ่แล้ว บุคคลที่ทำงานนานๆจะเกิดความเคยชินในงาน เบื่อหน่าย ขาดความกระตือรือร้น ดังนั้นการเข้าร่วมการอบรมจึงเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้เปลี่ยนบรรยากาศการทำงาน และยังเป็นการเพิ่มพูนความรู้ อีกทั้งผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มีพื้นฐานความรู้น้อย โดยเฉพาะในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ดังนั้นการอบรมระหว่างการทำงาน จึงนับเป็นวิธีหนึ่งในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้กับผู้ดูแลเด็กได้

จะเห็นว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถทำให้บุคลากรได้รับความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้น สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในอันที่จะส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานให้เป็นที่ไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นกิจกรรมที่ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเนื่องจากผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาอบรมระบบโรงเรียนตามแนวคิด แมล์คัม โนลล์ ที่มี

ความเหมาะสมกับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีความสามารถในการชี้นำตนเอง และจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากเป็นสิ่งที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์กับตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่าผู้ดูแลเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนครั้งนี้ มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีจำนวน 201 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

2.1 การจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.2 คะแนนความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ดูแลเด็ก หมายถึง ผู้ทำหน้าที่สอน และดูแลช่วยเหลือเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดจันทบุรี

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง สถานที่ที่จัดตั้งขึ้นเพื่ออบรมเลี้ยงดูเด็ก อายุตั้งแต่ 3-5 ปี เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ซึ่งถูกถ่ายโอนมาอยู่ในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตจังหวัดจันทบุรี

เด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง เด็กวัยก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา ซึ่งมีอายุระหว่าง 3-5 ปี ที่อยู่ในการดูแลอบรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

กิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก หมายถึง กิจกรรมที่จัดให้กับผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อส่งเสริมความสามารถในการปฏิบัติงานใน 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน
2. ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน
3. ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน
4. ด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

ด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง พื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ หลักการพัฒนาเด็ก ลักษณะพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก วิธีการเลี้ยงดู วิธีการจัดกิจกรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนทั้งทางร่างกาย สติปัญญาอารมณ์ และสังคม

ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการพิจารณาระดับพัฒนาการการของเด็กในระยะก่อนวัยเรียน การให้ข้อมูลป้อนกลับภายหลังกระบวนการเรียนรู้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และต้องประเมินให้ครบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญาอารมณ์ และสังคม ด้วยการอาศัยเครื่องมือที่หลากหลาย มีการทำอย่างสม่ำเสมอ และเปิดเผยให้ผู้ปกครองทราบอย่างต่อเนื่อง

ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียนเด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนเด็กก่อนวัยเรียน ประเภทของสื่อ การจัดทำสื่อจากวัสดุท้องถิ่นและวัสดุเหลือใช้ในการสอนเด็กก่อนวัยเรียน วิธีการเลือกและประยุกต์ใช้สื่อให้เหมาะสมกับพัฒนาการทุกด้านของเด็กก่อนวัยเรียน

ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน หมายถึง พื้นฐานความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักการ และแนวปฏิบัติในอันที่จะช่วยกันส่งเสริมพัฒนาการให้เด็กอย่างถูกต้อง และวิธีการสร้างความสัมพันธ์ และส่งเสริมความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องของเด็กก่อนวัยเรียน การผลิตสื่อเพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมความสามารถในการปฏิบัติงานผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตามแนวคิดการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของ แมล์คัม โนลล์ (Knowles1980)ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม
2. การวางแผนโครงสร้างในการเรียนรู้
3. วิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม
4. การกำหนดวัตถุประสงค์ ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการ โดยมีความชัดเจนเป็นไปได้ และเหมาะสม
5. วางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม
6. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นขั้นของการนำแผนกิจกรรมไปปฏิบัติ
7. ประเมินผลการเรียนรู้

องค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจในการพัฒนาตำบลทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยเรียนในรูปแบบศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในจังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับผู้ดูแลเด็ก และสามารถพัฒนาผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้
2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก
3. เป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการประยุกต์ใช้จัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานให้กับผู้ดูแลเด็ก

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย มีหัวข้อเรื่องที่ศึกษา ดังนี้

- ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน
- ตอนที่ 2 การพัฒนาบุคลากร
- ตอนที่ 3 การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน
- ตอนที่ 4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- ตอนที่ 5 บุคลากรทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา บทบาท หน้าที่ คุณสมบัติ และคุณลักษณะของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สำหรับความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่มีลักษณะยืดหยุ่นไม่ว่าจะเป็นผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหา หลักสูตร เวลา และสถานที่เรียนโดยจะยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ การให้นิยามของผู้ทรงคุณวุฒิและนักการศึกษาแต่ละท่านจะแตกต่างกันดังนี้คือ

Combs (1974) ได้ให้นิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ไม่ว่าจะกิจกรรมจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมต่างหาก หรือจัดเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่ ๆ อื่นๆ หรือเป็นกิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียน ที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมายและอย่างมีความมุ่งหมาย ตัวอย่างเช่น สถานเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน (ยกเว้นโรงเรียนอนุบาล) โรงเรียนมุ่งให้โอกาสแก่ผู้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาเมื่ออยู่ในวัยที่ควรได้รับการศึกษา

หรือที่ต้องออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด โรงเรียนผู้ใหญ่ กิจกรรมลูกเสือ อนุศาสนา ยุวกสิกร กลุ่มสนใจศึกษาดนตรี การฝึกฝนอาชีพ กลุ่มกสิกร ฯลฯ

อุ้นตา นพคุณ (2523) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมหรือโครงใด ๆ ที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะให้การเรียนรู้กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ทักษะและทัศนคติค่านิยมที่ดี กิจกรรมทางการศึกษาที่เรียกว่า เป็นการศึกษาอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัด และตอบสนองความต้องการความสนใจของผู้เรียนและปัญหาของชุมชน

สุนทร สุนันท์ชัย (2532) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบ หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศ หรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของกิจกรรมอื่น โดยมีวัตถุประสงค์ ที่จะให้บริการแก่กลุ่มผู้เรียนทุกเพศทุกวัย

สุรกุล เจนอบรม (2533) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีรูปแบบไม่แน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสม จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน เน้นการพัฒนาของผู้เรียนให้เสรีภาพและความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนที่จะกำหนดทางเลือก ความสนใจและแนวการดำเนินชีวิตของตนเอง

ประชุมสุข อาชวอำรุง (อ้างถึงใน อุดม เขยแก้ว, 2544) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบโครงสร้างแน่นอน เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยไม่เลือกวัย ไม่เลือกเพศ ไม่เลือกวรรณะ ไม่เลือกภูมิหลังและสติปัญญา ความสามารถหรือถนัดครอบคลุมถึงการศึกษที่ไม่มีพิธีรีตองด้วย เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับทุกคนในสังคมจัดการศึกษาได้ในและนอกระบบโรงเรียนนับเป็นวิชาการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

อาชัญญา รัตนอุบล (2542) ได้สรุปความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษา และมวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามทีจัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยมุ่งจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน

ภาคปกติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในสังคม โดยยึดหลักการที่ว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นๆ จะสนองต่อความต้องการ ความสนใจ และประยุกต์ใช้แก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้นๆ ได้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาหลักสูตร ต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคล

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า หมายถึง การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้บริการแก่ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัด พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ผู้เรียนได้ความรู้ทางด้านทักษะในการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) ได้ให้ความหมายการศึกษานอกระบบว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับประกันคุณภาพการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีความครอบคลุม ยืดหยุ่น และหลากหลาย เหมาะกับผู้เรียนทุกกลุ่ม เนื่องจากได้จัดขึ้นเพื่อให้เหมาะกับผู้เรียนแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน จึงเป็นการศึกษาที่สามารถสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

2. ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

นักการศึกษาได้จำแนกประเภทการศึกษานอกระบบไว้ดังนี้

Coombs (1974) ได้จำแนกประเภทการศึกษานอกระบบไว้ 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาพื้นฐาน เป็นการจัดให้ประชาชนในชนบท อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น นอกจากนั้นยังมีความเข้าใจเบื้องต้นด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
2. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน เป็นการเสริมความรู้ ทักษะ และเจตคติในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของครอบครัว เช่น เรื่อง สุขภาพอนามัย โภชนาการ การดูแลบ้านเรือน การเลี้ยงเด็กอ่อน การซ่อมแซมบ้านเรือน การวางแผนครอบครัว
3. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน เป็นการพัฒนาประชาชนให้สามารถปรับปรุงชุมชนของตนได้ ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ ให้อำนาจสิทธิการตัดสินใจแก่ประชาชนได้
4. การศึกษาเพื่อการอาชีพ เป็นการพัฒนาความรู้ ทักษะ กิจกรรมที่ให้ประชาชนมี อาชีพ รายได้ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี

สำนักบริหารงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน (2545) ได้แบ่งการศึกษานอกระบบเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การศึกษาพื้นฐาน ครอบคลุมเนื้อหาสาระตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาในหลักสูตรเทียบเท่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่องที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างหลากหลาย รวมทั้งความรู้และทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์
2. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคล เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน ฝึกทักษะอาชีพเข้าสู่อาชีพและการพัฒนาอาชีพ โดยบูรณาการกับวิถีชีวิต
3. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการพัฒนาทักษะพื้นฐานของบุคคลเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม บูรณาการองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เสริมสร้างความสามารถให้กับบุคคลตามความเหมาะสม
4. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่บูรณาการความรู้และทักษะ จากการศึกษาที่ผู้เรียนมีอยู่เข้าด้วยกัน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากประเภทของการศึกษา จะเห็นได้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์หลากหลาย ครอบคลุม และสามารถสนองตอบความต้องการของบุคคล และสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นการศึกษาที่เน้นทั้งการพัฒนาความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

3. หลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สุมาลี สังข์ศรี (2539) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีหลักการดังนี้

1. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการ
จัดบริการทางการศึกษาเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษา และผู้ด้อยโอกาสโดยไม่มี
ข้อจำกัดด้านเพศ วัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ ความห่างไกล
 ฯลฯ ให้ได้มีโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

2. การกระจายโอกาสทางการศึกษา การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องใช้วิธีการต่าง ๆ
เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมทั่วถึง ไม่ว่าจะอยู่ในชนบทหรือ
ห่างไกล

3. ส่งเสริมการศึกษาที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยหน่วยงานที่จัดควรส่งเสริม
ให้มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมเมื่อใดสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา
สามารถศึกษาหาความรู้ได้ทุกช่วงชีวิต

4. ความยืดหยุ่นในกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ การศึกษาในระบบโรงเรียนจะไม่เคร่งครัด
ในระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหมือนการศึกษาในระบบโรงเรียน เช่น เกณฑ์ด้านอายุ พื้นฐาน ความรู้
 เป็นต้น

5. สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องสนองความ
ต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแต่ละกิจกรรมควรจัดขึ้นหลังจากการ
สำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ซึ่งกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มก็มีความต้องการไม่
เหมือนกัน กิจกรรมก็ควรให้แตกต่างกันไป

6. สัมพันธ์กับสภาพการดำเนิน เนื้อหาของกิจกรรมและหลักสูตรของกิจกรรมการศึกษา
โรงเรียน ควรยืดหยุ่นและหลากหลาย คือนอกจากจะมีกิจกรรมหลายประเภท หลายสาขาแล้ว
เนื้อหาหลักสูตรในแต่ละวิชาควรจะต้องยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับสภาพสังคมแต่ละท้องถิ่น

7. มีความหลากหลายในรูปแบบ รูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นควรมี
หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามสะดวก เช่น อาจจะมีรูปแบบที่มีผู้สอน
และผู้เรียนเต็มเวลา รูปแบบที่สอนบางเวลา และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงาน บางแบบอาจจะ
เรียนด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปหรือจากสื่อการสอน

8.การจัดการเรียนการสอนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจะต้องคำนึงถึงความหลากหลายและความแตกต่างของผู้เรียนเป็นอย่างมาก กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนประกอบด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ทั้งเพศ วัย อายุ อาชีพ ความสนใจ ฯลฯ ดังนั้นผู้สอนจะต้องตระหนักถึงความแตกต่างเหล่านี้ และพยายามหาวิธีการสอนที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยให้อิสระผู้เรียนให้เรียนตามความสามารถ ตามเวลาที่สะดวก

9.ผู้สอนหรือผู้ที่มาให้ความรู้ ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นครูหรือ อาจารย์จากสถาบันการศึกษา โดยอาจจะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานต่าง ๆ จากสถานประกอบการ บุคคลในท้องถิ่น พระ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

10.ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และการแก้ปัญหา กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ปัญหา รู้จักหาวิธีแก้ปัญหามาทดลองปัญหา และถ้าวิธีการดังกล่าวแก้ปัญหาไม่ได้ ก็จะมาตั้งต้นหาวิธีการแก้ปัญหาอื่น ๆ มาทดลองจนกระทั่งแก้ปัญหาได้ลุล่วง

11.นำผลการศึกษาในปัจจุบัน การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะต้องให้ผู้เรียนนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปรับใช้ในทันทีทันใด เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ เป็นผู้ประกอบอาชีพและมีภาระต่อการทำงานมาก พวกเขาจะไม่มีเวลาเพื่อสะสมความรู้เข้าไว้หลาย ๆ ปี จึงจะนำไปใช้เหมือนนักเรียนในโรงเรียน เขาต้องการที่จะเรียนเพื่อนำความรู้ไปปรับใช้ในการทำงาน เพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวันในทันทีทันใด

12.ความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาและสถานที่เรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องอำนวยความสะดวกแก่กลุ่มเป้าหมายในเรื่องเวลาและสถานที่ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้มีภาระรับผิดชอบต่อการทำงาน ต่อครอบครัวแล้ว เพราะฉะนั้นเวลาที่มาเรียนก็ย่อมจะหาได้ยาก เพราะฉะนั้นการเรียนการสอนจะจัดตามสถานที่ต่าง ๆ ตามความสะดวกของผู้เรียน เช่น ที่บ้านผู้เรียน วัด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และที่อื่น ๆ อีกทั้งเวลาเรียน ควรจะต้องให้เหมาะสมกับช่วงเวลาว่างของกลุ่มเป้าหมาย

ทองอยู่ แก้วไทรชะ (2544) ได้สรุปหลักการในการจัดการศึกษานอกระบบไว้ดังนี้

1.ผู้เรียนในการศึกษานอกระบบไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุเหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การเรียนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่มีการบังคับ ผู้เรียนทุกเพศ ทุกวัย และทุกวุฒิ สามารถสมัครเรียนตามความต้องการและความสนใจของตนเองที่มีต่อวิชานั้น ๆ

2. ผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษานอกระบบอาจจะเป็นครูผู้สอนที่มีความรู้ความชำนาญและความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนโดยตรง หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์จากการประกอบอาชีพของตนมาเป็นวิทยากรและอาสาสมัคร

3. หลักสูตรและเนื้อหาวิชา หลักสูตรและเนื้อหาอกระบบยืดหยุ่นได้มาก เนื้อหา สามารถปรับตามท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียน โดยหลักสูตรจะสร้างจากความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ที่มุ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมาย ที่วางไว้

4. รูปแบบการจัด การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่มีรูปแบบแน่นอน รูปแบบการจัดจะแตกต่างกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้จัดและผู้รับบริการ

5. การเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอนของศึกษานอกระบบโรงเรียนมีแตกต่างกันออกไป ตามความเหมาะสม บางครั้งจะจัดการเรียนการสอนเป็นชั้นเรียน แต่บางครั้งไม่เป็นชั้นเรียน แต่จัดในรูปกลุ่ม พบปะสนทนา การสาธิต การฝึกอบรม การศึกษาทางไกล ฯลฯ

6. สถานที่ จัดให้บริการศึกษานอกระบบจะกระจาย เปลี่ยนแปลงและโยกย้ายไปตามสถานที่ที่อำนวยให้ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เช่น อาจจัดที่ศาลาวัด ชั้นเรียนของโรงเรียน ภาคปกติ ศูนย์อนามัย ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สนามกีฬา ไร่ร่มไม้ เป็นต้น

7. ระยะเวลา ขึ้นอยู่กับชนิด และลักษณะของวิชา รวมทั้งความสนใจของผู้เรียน

8. หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบ หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งสถาบันทางการศึกษาต่าง ๆ

9. การรับรองความสามารถและคุณวุฒิ การศึกษานอกระบบโรงเรียนมักจะมีการประเมินผลในระยะสั้นๆ วุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรที่ได้ไม่ถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากนัก เพราะมิได้มีการกำหนดว่ามีความรู้ความสามารถอยู่ในมาตรฐานระดับใดของมาตรฐานการเรียนภาคปกติ (ยกเว้นการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้เรียนตามหลักสูตรในโรงเรียนทุกประการ)

10. ความยืดหยุ่นของการจัด โครงการต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ วัน เวลา สถานที่ หลักสูตร วิธีการสอน การประเมินผล ฯลฯ จึงมีความยืดหยุ่นได้มาก

จากความหมาย หลักการและประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น จะยึดแนวคิดที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังให้ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งมีความ

แตกต่างกัน เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านความรู้พื้นฐาน ความสามารถในการประกอบอาชีพ และโอกาสในการรับความรู้ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของบุคคลอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพความต้องการที่หลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย

4. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้มีการพัฒนาจากพื้นฐานทางปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา ความเชื่อและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ทฤษฎีหลักสูตร และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตลอดจนการพัฒนากระบวนการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยมีแนวคิดที่สำคัญดังนี้

1. ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ มีคุณลักษณะและมีเป้าหมายในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว ต้องการการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ บางคนเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่ยังมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างต่ำ ต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อการศึกษาต่อหรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต บางคนเป็นผู้นำของชุมชน ต้องการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ บางคนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนต้องการการได้รับการยอมรับจากสังคม นอกจากนี้บางคนอาจมีปัญหาหรือข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ไม่มีเวลาเรียน ขาดความมั่นใจ เรียนรู้บางเรื่องได้ช้า ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะเหล่านี้

2. การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการจัดสาระและกระบวนการเรียนการสอน จะต้องสอดคล้องกับทฤษฎีหลักสูตร ตามแนวทางการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนธรรมชาติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น โดยใช้หลักการและศาสตร์การเรียนรู้ผู้ใหญ่ (Andragogy) รวมทั้งผู้สอนก็ต้องมีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่

3. การกำหนดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาผู้ใหญ่และปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งเน้นการส่งเสริม การวิเคราะห์สภาพสังคม และการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่สร้างองค์ความรู้และนำสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

4. ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และประกอบอาชีพได้ทันที ดังนั้น การจัดสาระและกิจกรรมการเรียนรู้

จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการ ความรู้ ประสบการณ์ เป้าหมาย การนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงธรรมชาติและคุณลักษณะของผู้เรียนเป็นสำคัญด้วย

การสอนผู้ใหญ่จะต้องมีลักษณะที่แตกต่างจากการสอนเด็ก โดยทฤษฎี Andragogy หรือ ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ จะเป็นหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าผู้ใหญ่แต่ละคนเป็นผู้ซึ่งมีวุฒิภาวะที่สมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีความต้องการและความสามารถที่จะเป็นผู้ชี้นำตนเองในการใช้ประสบการณ์เรียนรู้ ในการระบุนความพร้อมที่จะเรียนของตนเอง และจัดการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตของตนเองได้ ดังนี้ Knowles (1980)

1. มโนทัศน์ของผู้เรียน : ผู้เรียนมีบทบาทเปลี่ยนแปลงจากการที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นเป็นผู้ที่สามารถชี้นำตนเองได้ ผู้สอนจึงมีหน้าที่ที่จะสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถชี้นำตนเองได้ตามความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคล

2. บทบาทของประสบการณ์ของผู้เรียน : ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่ค่อยๆ สะสมมาตลอดชีวิต ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้จะเป็นแหล่งความรู้สำหรับการเรียนรู้ของตนเองและผู้อื่น ผู้เรียนจะเข้าใจและสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ได้มากกว่าการได้รับการบอกกล่าวจากผู้สอน วิธีการเรียนรู้จึงอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ความพร้อมที่จะเรียนรู้ การนำไปสู่การเรียนรู้ : ผู้เรียนจะเรียนรู้เมื่อรู้สึกว่าคุณต้องการที่จะเรียน การเรียนรู้ควรสนองความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการจะนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางบ้านหรือการทำงาน การเรียนรู้ควรจัดขึ้นเพื่อความต้องการของผู้เรียน และจัดลำดับตามความสามารถและความพร้อมที่จะเรียนของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนพยายามแสวงหาความรู้ความสามารถที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตปัจจุบันได้จริง โดยมองการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาความรู้และความสามารถของแต่ละบุคคลเพื่อใช้แก้ปัญหาได้ในทันทีทันใด การเรียนรู้จึงควรเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ประโยชน์อย่างทันทีทันใด

4. แนวทางการเรียน มุ่งที่จะนำความรู้ที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์โดยทันทีในปัจจุบัน โดยสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาที่ตนเผชิญอยู่

Knowles (1978) วิเคราะห์ไว้ว่าการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นที่รู้จักและให้ความสนใจอย่างกว้างขวาง เป็นเพราะอิทธิพลของกระแสความรู้และความคิดสองกระแสอันได้แก่ กระแสทางวิทยาศาสตร์และกระแสทางศิลปศาสตร์ กระแสทางวิทยาศาสตร์ ได้ค้นพบว่าผู้ใหญ่สามารถ

เรียนรู้ได้ การศึกษาส่วนใหญ่เน้นเกี่ยวกับความสามารถในการเรียน ที่สำคัญผู้ใหญ่มีความสนใจและความสามารถที่แตกต่างจากเด็ก กระแสที่สองคือกระแสทางศิลป์ (artistic steam) ที่ โนลส์ระบุว่าเป็นการหาความรู้ใหม่โดยการวิเคราะห์ประสบการณ์และการคิดทบทวนจนเกิดความรู้ใหม่สามารถสรุปเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. เมื่อผู้ใหญ่ตระหนักว่าการเรียนรู้สามารถตอบสนองความต้องการ และความสนใจของตนเอง นั้นหมายถึง ผู้ใหญ่ถูกกระตุ้นให้พร้อมที่จะเรียนรู้แล้ว จุดนี้นั่นเองเป็นจุดเหมาะสมในการเริ่มต้นกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

2. ผู้ใหญ่มุ่งที่ให้การเรียนรู้เกิดประโยชน์กับชีวิตจริง ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรรีใช้สถานการณ์จริงในชีวิตเป็นเนื้อหาของการเรียนรู้

3. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของผู้ใหญ่คือประสบการณ์นั่นเอง นั้นหมายความว่าวิธีหลักในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่น่าจะเป็นการวิเคราะห์ และศึกษาประสบการณ์ของผู้ใหญ่นั้นเอง

4. ผู้ใหญ่มีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะชี้นำตนเอง (self-directing) ดังนั้นบทบาทของผู้สอนน่าจะเป็นการเข้าร่วมกระบวนการสืบค้นหา กับผู้เรียนผู้ใหญ่มากกว่าบทบาทผู้ถ่ายทอดเนื้อหาและวัดว่าผู้ใหญ่วิเคราะห์เนื้อหาที่ตนเอง

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ของผู้ใหญ่เพิ่มมากขึ้นตามอายุ นั่นคือในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ควรรีให้ความสำคัญในการชดเชยในความแตกต่างของผู้เรียนผู้ใหญ่ไม่ว่าในด้านรูปแบบการเรียนรู้ ระยะเวลา สถานที่ และความเร็วซ้ำของกิจกรรมการเรียนรู้

จาก แนวคิด และหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่ข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะมีความสามารถในการชี้นำตนเอง สามารถนำประสบการณ์เดิม มาเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ในขั้นที่สูงขึ้นได้ โดยความรู้ดังกล่าวจะต้องเป็นประโยชน์กับชีวิตจริงไม่ว่าจะเป็นในด้านการดำรงชีวิต หรือการงานอาชีพ กล่าวคือจะต้องสนองตอบความต้องการ และนำไปใช้ได้ทันที ดังนั้นในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่นั้น จะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตอนที่2 การพัฒนาบุคลากร

1. ความหมายของการพัฒนาบุคลากร

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้หลายทัศนะ ดังนี้

Jucius (1971) ได้กล่าวถึงการพัฒนาที่เป็นการฝึกอบรมว่าเป็นกระบวนการที่จะช่วยเพิ่มพูนความถนัด ความชำนาญ ความสามารถของบุคคลให้ปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น และการศึกษาเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติของบุคคล เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น

สมพงษ์ เกษมสิน (2521) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้ว่าเป็นกรรมวิธีต่างๆ ที่มุ่งจะเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น โดยแยกการพัฒนาไว้ 3 ประเภท คือ

1. การพัฒนาที่เป็นการศึกษาเพื่อความรู้ทั่วไป ให้ผู้เข้ารับการพัฒนา มีความรู้ในสภาพทั่วไปอย่างกว้าง ๆ ได้แก่ วิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานโดยตรง เพื่อประโยชน์และความก้าวหน้าต่อหน่วยงาน

2. การพัฒนาที่เป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะอย่าง ส่วนมากจัดขึ้นหลังจากที่บุคคลเข้าปฏิบัติงานแล้ว ได้แก่ การปฐมนิเทศ การเพิ่มพูนทักษะในการทำงาน โดยจัดหลักสูตรเฉพาะวิชา เช่น จิตวิทยาการศึกษา

3. การพัฒนาตนเองโดยการอาศัยตนเอง ได้แก่ การฝึกตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น การศึกษาจากเอกสารและสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนอื่น ตลอดจนการเข้าร่วมประชุมสัมมนา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้ให้ความหมายการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า หมายถึง การดำเนินการให้บุคคลของหน่วยงานได้มีความสามารถเหมาะกับงานที่ปฏิบัติประการหนึ่ง และเพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการปฏิบัติงานให้สูงยิ่งขึ้น เพื่อจะได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอีกประการหนึ่ง และในการพัฒนาบุคลากรนี้อาจจะดำเนินการพัฒนาความรู้ ความชำนาญ หรือทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัญหาหรือความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานนั้น ๆ

กิติมา ปรีดีดิลก (2532) ได้กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการหรือกรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ให้กับบุคลากรในองค์กรตลอดจน

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดี มีความรับผิดชอบต่อหน่วยงาน อันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากความหมายของการพัฒนาบุคลากรดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ และประสบการณ์ ตลอดจนทัศนคติที่ดีต่องานของบุคลากร เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายขององค์กรนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรไว้ ดังนี้

เจริญ ไวรวัจนกุล (2523) ได้กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรเป็นอย่างมาก ถึงแม้จะมีกระบวนการเลือกสรรแล้วก็ตาม ก็มิได้หมายความว่าบุคลากรที่ได้มานั้นจะทำงานได้ทันทีและทำงานทุกสถานภาพ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแนะนำเบื้องต้นแก่ผู้ทำงานบางกรณีจะต้องมีการอบรมถึงวิธีการทำงานให้ด้วย อีกประการหนึ่งหลังจากการปฏิบัติงานไปนาน ๆ มนุษย์ย่อมเกิดความเบื่อหน่ายหรือขาดความเหมาะสมบางประการไป เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่เป็นจริงทั้งในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจและเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงต้องมีการพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอ

ไพบุลย์ ภูริเวทย์ (2526) กล่าวถึงการพัฒนาบุคลากรที่เน้นจุดมุ่งหมายส่วนบุคคลไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยให้บุคลากรทำงานและรับผิดชอบในหน้าที่ของตนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
2. เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เตรียมตัวให้พร้อมสำหรับงานและความรับผิดชอบที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
3. เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ในการพัฒนาตนเอง เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ และเพื่อเพิ่มความสามารถในการรับผิดชอบให้สูงขึ้น
4. เพื่อเพิ่มความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่การงาน

จากการศึกษาถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรพอจะสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถทำให้บุคลากรได้รับความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้น สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในอันที่จะส่งผลให้บุคลากร

สามารถปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

3. ความมุ่งหมายในการพัฒนาบุคลากร

สมพงษ์ เกษมสิน (2533) ได้กล่าวถึง ความมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายขององค์การ (Institutional Objectives) เน้นในแง่ของส่วนรวม คือการสร้าง ความสนใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เสนอแนะวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด ลดความสิ้นเปลืองในการทำงาน วางมาตรฐานในการทำงานและฝึกฝนคนไว้เพื่อความก้าวหน้าของงาน และการขยายของค์การ

2. ความมุ่งหมายส่วนบุคคล (Employee Objectives) หมายถึงความมุ่งหมายของบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์การหรือหน่วยงานเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน พัฒนาบุคลิกภาพในการทำงาน เรียนรู้งานและลดการเสี่ยงอันตรายในการทำงาน ส่งเสริมและสร้างขวัญในการทำงาน ตลอดจนเข้าใจนโยบายและความมุ่งหมายขององค์การที่ปฏิบัติงานอยู่ให้ดีขึ้น

4. หลักการในการพัฒนาบุคลากร

พนัส หันนาคินทร์ (2536) ได้ให้หลักการในการพัฒนาบุคลากร สรุปได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของหน่วยงานย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน
2. การพัฒนาคนนั้นเป็นกิจกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย
3. หน่วยงานมีหน้าที่ที่จะต้องเสริมสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งเพื่อเตรียมคนไปรับหน้าที่ใหม่ และปรับปรุงงานที่ทำอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
4. การพัฒนาบุคคลนั้นเป็นการลงทุนรูปแบบหนึ่งที่จะให้ผลในระยะยาว

ทิพาวดี เมฆสุวรรณ (2537) ได้เสนอแนะว่า การพัฒนากำลังคนเป็นภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาที่จะต้องจัดให้มีขึ้นอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้หน่วยงานของตนมีกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมและสามารถปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ผู้บังคับบัญชาจะต้องเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเพียงพอที่จะทราบว่าเขาต้องการอะไร มีศักยภาพขนาดไหน และท่านจะให้โอกาสอะไรแก่เขาได้บ้าง

นางลักษณีย์ ยุทธสุทธิพงษ์ (2546) กล่าวว่า งานด้านบุคลากร การบริหารงานด้านบุคลากร เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานอันหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานด้านบุคลากรขาด ประสิทธิภาพหน่วยงานนั้นๆ จะเจริญได้ยาก การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาก็เช่นกัน เพราะ งานทุกชนิดจะได้ผลดีหรือผลเสียก็อยู่ที่บุคคลที่รับงานไปทำ ถ้าบุคคลที่รับงานไปทำ ขาดขวัญ ขาด กำลังใจ หย่อนสมรรถภาพ งานก็บกพร่อง ดังนั้นนักบริหารที่ดีจะต้องบริหารบุคคลให้ได้ผลดีและ ได้รับความสำเร็จในการทำให้บุคลากรทุกฝ่ายในหน่วยงานร่วมมือกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารงานบุคคล เป็นเรื่องของการสร้างพลังคน หรือหาวิธีให้บุคคลที่ดีมี ความสามารถมาทำงาน ใช้บุคคลให้เป็นประโยชน์ต่องานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สรุปแล้วการ บริหารงานบุคคล หมายถึง การจัดและดำเนินการเพื่อให้เกิดสิ่งต่อไปนี้

1. สามารถสรรหาบุคคลที่เหมาะสมที่สุดเข้าทำงานในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ
2. สามารถที่จะพัฒนาบุคคลที่สรรหามา นั้น ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ฝึกอบรม การนิเทศ การสอนและการแนะนำ จนกระทั่งเป็นบุคคลที่มีความสามารถมากขึ้น
3. สามารถที่จะทำให้บุคคลที่สรรหาได้รับการพัฒนาแล้วมีความรับผิดชอบ และทำ ประโยชน์ให้แก่หน่วยงานที่ปฏิบัติอยู่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์มากที่สุด

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2539) กล่าวไว้ว่า การบริหารงานบุคคลในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้ง ของรัฐและเอกชน จะเริ่มต้นตั้งแต่การกำหนดความต้องการบุคลากรของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย พยายามสรรหาคนที่มีความรู้ความสามารถเข้าปฏิบัติงานและมอบหมายงาน พร้อมทั้งจูงใจให้ บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถเท่าที่หน่วยงานต้องการจึงมีหลักการที่สำคัญ 12 ประการ ดังนี้ ดังนี้

1. หลักความเสมอภาพ ยึดถือการเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับผู้ที่มีความคุณสมบัติตาม ที่ต้องการในการสมัครเข้าทำงาน โดยไม่มีข้อกีดกันเรื่องฐานะ เพศ ผิว และศาสนา เป็นการเปิดรับ สมัครทั่วไป
2. หลักความสามารถ ยึดถือการเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับผู้ที่มีความคุณสมบัติตาม ที่ต้องการในการสมัครเข้าทำงาน รวมทั้งการพิจารณาความดีความชอบและการเลื่อนตำแหน่ง
3. หลักความมั่นคง ถือว่าการปฏิบัติงานเป็นอาชีพที่มั่นคงถาวร การจะให้ออกจากงาน จะต้องมีเหตุผล เมื่อพ้นจากงานแล้วโดยไม่มี ความผิด มีผลตอบแทนที่ดำรงชีวิตได้ตามควรแก่ อด ภาพ

4. หลักความเป็นกลางทางการเมือง ถือว่าบุคลากรจะต้องไม่ฝักใฝ่ทางการเมืองมุ่งปฏิบัติงานให้บังเกิดผลดีต่อประชาชนตามนโยบายของรัฐบาล ความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ โดยปราศจากการแทรกแซงทางการเมืองหรืออยู่ภายใต้อิทธิพลของนักการเมืองหรือพรรคการเมืองใดๆ

5. หลักการพัฒนา ได้แก่ การจัดให้มีการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของบุคลากรโดยการให้การศึกษา อบรม จัดระบบการนิเทศ และตรวจตราการปฏิบัติงานที่ดี เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ตลอดจนการจัดระบบการพิจารณาความดี ความชอบ และการเลื่อนตำแหน่งอย่างเป็นธรรม

6. หลักความเหมาะสม เป็นหลักของการใช้คนให้เหมาะกับงาน โดยการแต่งตั้งหรือมอบหมายงานที่เหมาะสมกับคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถและความถนัดของตน

7. หลักความยุติธรรม เป็นหลักปฏิบัติในการบริหารงานบุคคลโดยละเว้นจากการเลือกที่รักมักที่ชัง มีการกำหนดค่าตอบแทนให้เหมาะสมกับปริมาณและคุณภาพของงานที่รับผิดชอบ โดยยึดหลักงานเท่ากัน เงินเท่ากัน

8. หลักสวัสดิการ ได้แก่ การจัดให้มีบริการสวัสดิการต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถอุทิศตนให้กับงานได้เต็มที่ เช่น การจัดการที่ทำงานให้ถูกสุขลักษณะ การรักษาสุขภาพ ความปลอดภัยและการสงเคราะห์ด้านต่างๆ

9. หลักเสริมสร้าง ได้แก่ การเสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรม ทั้งในทางป้องกันการทำผิดและประพฤติดชอบของบุคลากร และการกวดขันการลงโทษผู้กระทำผิด

10. หลักมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ การยอมรับนับถือคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคลแต่ละคน โดยยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงาน โดยการเสริมสร้างบรรยากาศและสัมพันธภาพอันดีให้เกิดขึ้นในระหว่างบุคลากรของหน่วยงาน

11. หลักประสิทธิภาพ ถือว่าการทำงานใด ๆ จะต้องพยายามทำให้เกิดผลดีที่สุดโดยใช้คน เวลา และค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด การจะทำเช่นนี้ได้จะต้องมีการวางแผน การประสานงาน และการจัดแบ่งหน้าที่ รวมทั้งวิธีทำงานที่ดี

12. หลักการศึกษาวิจัย การบริหารงานบุคคลจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมและทันสมัยอยู่เสมอ ระบบบริหารบุคคลที่ดีจำเป็นจะต้องมีการศึกษาวิจัย ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อจะได้นำวิทยาการก้าวหน้าต่าง ๆ มาใช้ปรับปรุงการบริหารงานบุคคลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

การบริหารงานบุคคลในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยของรัฐบาลและเอกชนในปัจจุบัน นอกจากยึดหลักการทั้ง 12 ประการดังกล่าวเป็นสำคัญแล้ว ผู้บริหารจะต้องยึดหลักเมตตาธรรม โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า บุคลากรทุกคนใฝ่ดี อยากทำความดี เมื่อบุคลากรทำผิดควรให้ออกาสได้ แก่ตัวในครั้งต่อไป สำหรับหลักการศึกษาวิจัยที่บุคคลอื่นนำมาปรับปรุงและพัฒนางานในหน้าที่ ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกระทำภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามความมุ่งหมาย

5. การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาบุคลากร

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในบุคคล และระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ช่วยให้การจัดกิจกรรมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือการเลือกใช้วิธีการจัดกิจกรรมอย่างถูกต้องเหมาะสม ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2535) กล่าวว่า เทคนิคที่ยอมรับว่าเป็นวิธีที่น่าสนใจ และใช้ได้ผลดี คือ การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การอภิปราย การระดมสมอง การใช้กรณีตัวอย่าง การใช้บทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งโดยทั่วไปมักจะใช้หลายวิธีผสมผสานกัน แต่จะเลือกวิธีใดนั้นควรคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ไปใช้แก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน

5.1 หลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2531) ได้กล่าวสรุปถึงหลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ความต้องการและความสนใจ ผู้ใหญ่มักเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา

2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ การเรียนจะได้ผลดีหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการหลักสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ คือการวิเคราะห์ประสบการณ์ของแต่ละคนโดยละเอียดว่าส่วนไหนของประสบการณ์ควรนำมาใช้ในการเรียนการสอน แล้วจึงทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง ดังนั้นครูจึงควรอยู่ในกระบวนการสืบหา ค้นหา คำตอบร่วมกับผู้เรียน

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล จะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละบุคคล เมื่อมีอายุมากขึ้น ดังนั้น การสอนต้องเตรียมเนื้อหาอย่างดี เช่น รูปแบบการเรียนการสอน เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญ คือความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ย่อมเป็นไปตามความสามารถในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่แต่ละคน

Knowles (อ้างถึงใน อาชัญญา รัตนอุบล, 2539) ได้ให้หลักการที่ช่วยให้ผู้ใหญ่เรียนได้ดี 4 ประการ ดังนี้

1. มโนทัศน์ของผู้เรียน ผู้เรียนจะมีวุฒิภาวะสูง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เป็นตัวของตัวเอง
2. ประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนจะมีประสบการณ์กว้างขวาง ควรใช้ประสบการณ์ที่มีให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนของตนเอง
3. ความพร้อมที่จะเรียน ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้มากขึ้น เมื่อเกิดความต้องการเรียนรู้ และรู้สึกว่าคุณะนั้นเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อบทบาท ภาระหน้าที่และสถานภาพทางสังคมของตน
4. แนวทางในการเรียน ความรู้นั้นจะมุ่งการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์โดยทันทีในปัจจุบัน โดยสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาที่ตนกำลังเผชิญอยู่ (Problem Center)

นอกจากนั้น อาชัญญา รัตนอุบล (2544) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน สรุปได้ดังนี้

1. ผู้เรียน เชื่อมั่นว่าสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดได้ทุกที่ ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่มีความหมาย ตรงตามความต้องการ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ
2. ผู้สอน เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ เชื่อมั่นในศักยภาพของผู้เรียนว่ามีความสามารถนำมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้ ศึกษาความต้องการของผู้เรียนเพื่อนำมาจัดสาระ เนื้อหา หลักสูตร ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ และมีการเชื่อมโยง และบูรณาการความรู้วิชาเข้ากับชีวิตและประสบการณ์ของผู้เรียน
3. กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่พัฒนาต่อเนื่องตลอดชีวิต เน้นให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง

4. สังคมการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากสถาบัน องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นว่าการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ผลกระทบของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างถาวร และต่อเนื่องนั้นเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างวิทยากร ผู้อำนวยการฝึกอบรมและผู้เข้ารับการอบรม นักจิตวิทยาการศึกษาได้พยายามค้นหาวิธีการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนรู้มากขึ้นเป็นลำดับ จนพบหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ มูลเหตุของแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือการเล่นถ้าหากมีความสนใจในสิ่งที่ทำอยู่ ก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจให้ทำงานนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524) ได้เน้นให้เห็นความสำคัญและอธิบายว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระยะสั้น หมายถึง การประชุมสัมมนา การประชุมปฏิบัติ การฝึกอบรมการประชุมทางวิชาการ ใช้เวลาสั้นๆ 1-3 วัน

5.2 องค์ประกอบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. เนื้อหา

เพ็ญศรี ทิวสุวรรณ (2533) ได้ให้ความหมายของเนื้อหา ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า เนื้อหาที่จัดยึดหยุ่นได้มาก ขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียน สภาพแวดล้อมท้องถิ่น จุดมุ่งหมายของวิชา

2. กิจกรรมการเรียนการสอน

วารีย์ ธีระจิตร (2533) ได้กล่าวถึงความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียน
2. ช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ
4. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. ช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
6. ช่วยส่งเสริมทักษะในด้านต่างๆ

7. ช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนาน
8. ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. ช่วยขยายความรู้สึกและประสบการณ์ให้กว้างขวาง
10. ช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของผู้เรียน
11. ช่วยส่งเสริมทักษะในด้านต่างๆ
12. ช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเรียน
14. ช่วยส่งเสริมให้รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ
15. ช่วยให้ผู้เรียนรู้เกิดความซาบซึ้งในเรื่องต่างๆ

นอกจากนั้น กิจจา เวสประทุม ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่าเป็นกระบวนการที่เป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ที่ดี เป็นการส่งเสริมให้มีการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพและความสามารถดำรงชีวิตอย่างราบรื่นเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

สุเทพ เมฆ (2531) ได้เสนอแนะหลักการในการจัดกิจกรรมการสอนไว้ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมตัวก่อนการเรียนรู้ ก่อนที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ผู้เรียนควรมีพื้นฐานที่จำเป็นมาก่อน ผู้สอนควรบอกด้วยว่า มีความรู้เดิมอะไรบ้างที่เป็นประโยชน์หรือขัดขวางการเรียนรู้ใหม่
2. การจูงใจ ผู้เรียนจะเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพหากสนใจในสิ่งที่เรียน การเลือกเนื้อหาที่ผู้เรียนสนใจหรือผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดกิจกรรมการเรียนจะช่วยให้เกิดความสนใจมากขึ้นกิจกรรมต่างๆ ควรมีลักษณะที่ทำให้ผู้เรียนมั่นใจว่าจะสามารถทำสำเร็จได้
3. การให้ผู้เรียนได้เห็นพฤติกรรมปลายทางเป็นแบบอย่าง จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบพฤติกรรมนั้น
4. การตอบสนองอย่างมีชีวิตชีวา กิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียนควรเป็นเรื่องของผู้เรียนเป็นหลักเพราะผู้เรียนจะเรียนรู้จากสิ่งที่ได้กระทำ
5. การแนะนำ ผู้เรียนควรได้รับคำแนะนำกระทั่งสามารถแสดงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ใหม่ได้
6. การฝึกปฏิบัติ ควรมีการฝึกปฏิบัติพฤติกรรมที่เรียนรู้ใหม่บ่อยครั้ง

7. การแจ้งผลกลับในการแสดงพฤติกรรม ผู้เรียนควรได้รับทราบผลของการแสดงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติโดยทันทีหากเป็นการปฏิบัติงานที่ได้ผลดี การให้รางวัลจะเป็นการเสริมแรงให้ผู้เรียนทำเช่นนั้นอีก

8. การจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ ควรเรียงลำดับเนื้อหาวิชาจากง่ายไปหายาก หรือจากสิ่งใกล้ตัวไปยังไกลตัว

9. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดให้แก่ผู้เรียนต้องมีลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียน เรียนในวิธีที่ถนัดและเหมาะสมกับความสามารถ

10. พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงทักษะการกระตุ้นความสนใจ การอธิบาย การให้คำแนะนำ การใช้ตัวเสริมแรง ตลอดจนการบริหารห้องเรียน ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนการสอนทั้งสิ้น

3. ผู้สอน

ผู้สอนมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้เรียนมาก จนเชื่อว่าผู้สอนต้องมีความรู้สูงจะสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี แต่ปัจจุบันความเชื่อนี้ไม่เป็นความจริงเสมอไป เพราะยังมีองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ประเภทผู้เรียนถ้าเป็นผู้ใหญ่ ผู้สอนไม่จำเป็นต้องมีความรู้มาก เพราะผู้สอนจะทำหน้าที่ในการประสานงาน สรุป ความรู้เสริมความรู้ให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจมากกว่าการชี้แนะ ผู้สอนตามความหมายใหม่ ไม่ได้หมายความว่าถึงเฉพาะครู อาจารย์ เท่านั้น แต่จะเป็นสิ่งใคร หรือใครก็ได้ที่สามารถให้ความรู้ ทักษะ เจตคติแก่ผู้เรียนได้ ซึ่งอาจเป็นผู้ร่วมงาน ตำรา การฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ ชมโทรทัศน์ เหล่านี้จัดอยู่ในส่วนของผู้สอนด้วยเช่นกัน

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2530) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการช่วยให้นักศึกษาผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ คือ

1. หาวีธีการที่ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น

2. ร่วมมือกับผู้เรียนในการวางแผนการเรียน การวางแผนการเรียน

3. เป็นผู้ให้กำลังใจ แนะนำช่วยเหลือ รวมทั้งให้บริการจัดหาแหล่งความรู้ อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนการเดินทางนอกสถานที่

4. ช่วยเหลือผู้เรียนในการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน

รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ได้กล่าวถึงครูผู้ทำหน้าที่สอน ผู้เรียนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนว่า จะต้องไม่เป็นครูอย่างเดียว ต้องเป็นผู้ที่อำนวยความสะดวกในการเรียน กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ จัดสภาพการเรียนรู้และอุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ

อย่างไรก็ตาม Shaw (อ้างถึงใน มูฮำหมัดสาเลม แยนนา, 2545) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพที่ดีของครูผู้สอนผู้ใหญ่ ว่าควรประกอบด้วยบุคลิกภาพดังนี้

1. มีทักษะในการสอน
2. มีอารมณ์ขัน
3. มีความสามารถที่จะเข้าสู่ผู้เรียนได้
4. มีใจกว้าง
5. มีความรู้ดี
6. มีความอดทน
7. มีท่าทางสง่างาม
8. ให้เกียรติผู้เรียน
9. มีเสียงไพเราะ
10. มีความยุติธรรมและปราศจากความลำเอียง
11. ให้เวลาแก่ผู้เรียน
12. สนใจเนื้อหาวิชาอยู่เสมอ
13. มีอุดมการณ์
14. มีความจริงใจและสัจจะ
15. มีความริเริ่ม
16. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

4. การวัดการประเมินผล

องค์ประกอบการเรียนการสอนที่สำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่การวัดการประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจขององค์ประกอบการเรียนการสอน การวัดการประเมินผลในองค์ประกอบการเรียนการสอนผู้ใหญ่ นั้นเป็นส่วนสำคัญที่จะใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับไปสู่การปรับปรุงทั้งผู้เรียน ผู้สอนหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และวิธีสอนด้วย มีผู้เข้าใจผิดกันว่า การวัด

การประเมินผลนั้นเป็นการวัดการประเมินผลเฉพาะแต่ในส่วนของผู้เรียนเท่านั้น แท้จริงแล้วการวัดการประเมินผลการเรียนรู้จะนำไปสู่การปรับปรุงองค์ประกอบการเรียนการสอนทุกองค์ประกอบการเรียนการสอนทุกองค์ประกอบให้ดียิ่งขึ้น

การวัดและประเมินผลมีขึ้นเพื่อจะได้ทราบข้อบกพร่องในการเรียนการสอน ว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่ สิ่งใดสมควรที่จะแก้ไขและปรับปรุง เพื่อให้การเรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้นได้ผลจริงๆ ซึ่งในการวัดและประเมินผลโดยทั่วไปจะเน้นด้านการฝึกทักษะและการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงต้องใช่วิธีการทางด้านการวัดและประเมินผลเกี่ยวกับการฝึกงานหรือปฏิบัติงานหรือปฏิบัติงานเป็นสำคัญ กิจจา เวสประชุม (2540) กล่าวไว้ว่าการวัดและการประเมินผล เพื่อจะได้ทราบถึงข้อบกพร่องว่าสิ่งใดควรปรับปรุงแก้ไข โดยการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้วิชาชีพระยะสั้นที่เป็นการฝึกทักษะและปฏิบัติงานจริง

การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นกระบวนการต่อเนื่องเริ่มต้นตั้งแต่เริ่มเรียนและจะต้องประเมินเมื่อเรียนจบเนื้อหาสมบูรณ์แล้ว รังสรรค์ ทิมพันธ์วงศ์ และอรุณ ปรีดีติติก (2527) ได้เสนอหลักการเบื้องต้น 5 ประการในการเตรียมการประเมินผลทั่วไป สำหรับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ

1. การประเมินเนื้อหาวิชา การประเมินเนื้อหากระทำขณะที่เนื้อหาอยู่ในขั้นที่กำลังดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงปรับปรุง เนื้อหาอาจจะนำไปทดลองกับผู้เรียนกลุ่มเล็ก ๆ หรือให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้พิจารณา เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงเนื้อหา

2. การประเมินพฤติกรรมเบื้องต้นของผู้เรียนหรือพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติ พฤติกรรมของผู้เรียนควรจะได้รับ การประเมินทั้งก่อนเริ่มเรียนหรือในระยะเริ่มต้นการสอน การประเมินผลเช่นนี้จะทำให้ผู้สอนสามารถตรวจสอบว่าผู้เรียนคนใดบ้างที่เคยปฏิบัติในเรื่องการเรียนเหล่านี้ และมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมหรือเคยเรียนรู้มาก่อน ซึ่งผลที่ได้จะชี้ให้เห็นจุดที่เหมาะสมในการเริ่มต้นการสอน

3. การวัดความก้าวหน้า การทดสอบแบบต่างๆ จะทำขึ้นในขณะที่การเรียนการสอนกำลังดำเนินการเพื่อว่าทั้งผู้เรียนและผู้สอนสามารถจะประเมินอัตราความก้าวหน้าที่ดำเนินการไปตามจุดมุ่งหมาย การสอนอาจจะเปลี่ยนแปลง เพื่อให้แน่ใจว่าจุดมุ่งหมายจะบรรลุผลสูงสุด และเพื่อจัดหาแนวทางแก้ไขช่วยเหลือผู้เรียน ในบางครั้งผู้เรียนอาจจะต้องการสอนซ่อมเสริม

4. การประเมินผลขั้นสุดท้าย การประเมินผลขั้นสุดท้ายจะจัดขึ้นเพื่อสรุปผล การเรียนเพื่อให้รู้แน่ว่าผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนการสอน การวัดผลอย่างกว้างขวางจะ ทำในขั้นนี้รวมทั้งการสังเกตผู้เรียนขั้นสุดท้ายในการเรียนการสอนตามปกติ

5. การติดตามผล การติดตามผลบางประเภทควรจัดให้มีขึ้นเพื่อตรวจสอบ เนื้อหาสาระที่ได้เรียนรู้ไปแล้วว่าได้นำไปใช้ในชีวิตสังคมปกติมากน้อยแค่ไหน เนื้อหาวิชาจะต้อง ปรับปรุงเมื่อพิจารณาเห็นว่าไม่มีประโยชน์หรือไม่เกิดผล และถ้าผู้เรียนไม่ได้ปรับปรุงพฤติกรรม เพื่อนำไปใช้ขั้นติดตามผลควรจะนำผลที่ได้บางอย่างมาใช้ในการแก้ไขการเตรียมเนื้อหาวิชา หรือ การเตรียมการสอนให้มีความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เหมาะสม ยิ่งขึ้น

Kirkpatrick (1978) เสนอรูปแบบการประเมินผลการฝึกอบรม (Training Approach) เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรม ว่าให้ผลอะไรบ้างกับผู้เข้ารับการ ฝึกอบรม และหน่วยงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ควรยุติหรือดำเนินโครงการนั้นต่อไป โดย ประเมินจาก

1. ปฏิบัติการ อันเป็นความรู้ที่ตอบสนองต่อโครงการ เช่น หลักสูตร เนื้อหาสาระ วิทยากร เอกสาร สถานที่ สื่อทัศนูปกรณ์ ระยะเวลา เป็นต้น

ความเหมาะสมของหัวข้อและเนื้อหาสาระต่างๆ ที่บรรจุไว้ในหลักสูตร

ความเหมาะสมของวิธีการสอนและการฝึกอบรม

ความเหมาะสมของวิทยากร

ความรู้และประโยชน์ด้านอื่นๆ ของโครงการนี้ต่อการปฏิบัติงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

การจัดดำเนินการฝึกอบรม

การบริการและการอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ

ความคุ้มค่าในการเข้ารับการฝึกอบรม

ทัศนคติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อโครงการฝึกอบรม

การวัดปฏิบัติการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมนี้ เป็นเพียงการวัดที่เริ่มต้นเท่านั้นยัง ไม่ได้เป็นการแสดงถึงว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

อันเนื่องมาจากผลของการฝึกอบรมนั้น เพราะพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากความรู้เดิมที่เขามีอยู่ เนื้อหาในการฝึกอบรม เหตุการณ์ต่างๆทั้งในการฝึกอบรมและจากที่อื่น เจตคติที่มีต่อผู้ฝึกอบรม และผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนอื่นๆ นอกจากนั้นเขาจะมีปฏิริยาต่อผู้ฝึกอบรม เนื้อหาวิธีการฝึกอบรมการจัดการฝึกอบรม และผู้เข้ารับการฝึกอบรมอื่นๆ ผู้ประเมินผลไม่สามารถทราบข้อเท็จจริงทั้งหมด เกี่ยวกับปฏิริยาของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนั้นจึงต้องรู้จักเลือก และต้องตั้งเกณฑ์หรือจุดประสงค์ของการเลือกไว้ว่าจะประเมินปฏิริยาชนิดใดและผู้ประเมินต้องควบคุม และค้นหาเหตุการณ์ภายนอก ที่ส่งผลต่อปฏิริยาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้มากที่สุด เช่น ที่พัก อาหารซึ่งถือว่าเป็นส่วนประกอบภายนอกของการฝึกอบรม (แฮมบลิน, 1974)

2. การเรียนรู้ อันเป็นผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม เช่น การเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะคตติ ทักษะก่อน-หลังการฝึกอบรม ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการให้เรียนรู้ ตามที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์หลักของการฝึกอบรมหรือไม่ ซึ่งเทคนิคและวิธีการในการประเมินผลการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการนั้นมีรายละเอียดในการประเมินดังนี้

2.1 ถ้าต้องการวัดความรู้ความคิด ซึ่งต้องเป็นการวัดความสามารถทางสมอง เช่น ความจำ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการสังเกต จะใช้สอบข้อเขียนทั้งก่อน และหลังการสอน และการทำงาน

2.2 ถ้าวัดความรู้สึกทางด้านอารมณ์ เช่น ความสนใจ ค่านิยม ทักษะคตติสามารถใช้เทคนิค และวิธีการหลายวิธี เช่นแบบสอบถามประเมินตนเอง การอภิปรายหลังการแสดงบทบาทสมมุติ การวัดทางพฤติกรรม เช่น การเข้าห้องสมุด การเข้าห้องฝึกอบรม

2.3 ถ้าวัดด้านการปฏิบัติ เช่น ทักษะในการพูด การเขียน การปฏิบัติ การเคลื่อนไหวต่างๆ ใช้ในการทดสอบการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล เช่น ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติงานให้ดู

5. สภาพแวดล้อมและสถานที่

สภาพแวดล้อมมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนและเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของบุคคลได้ การจัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนมีผลต่อบรรยากาศในการเรียนและมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งจะช่วยส่งเสริมความกระตือรือร้น ในการเรียนด้วยการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัยของ

ผู้เรียน บทเรียน และกิจกรรมที่ครูนำมาใช้สอนประกอบบทเรียนซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งถาวร แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามลักษณะบทเรียนหรือกิจกรรมและตามความเหมาะสม

บรรยากาศในการอบรมย่อมส่งผลต่อความรู้สึก ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมที่สามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อไป ดังนั้นจะต้องมีบรรยากาศที่ยอมรับนับถือคุณลักษณะ และประสบการณ์ระหว่างกัน อันอาจแสดงออกโดยทางกิริยาท่าทางหรือการเสนอบทเรียน การตรวจสอบการขยายความคิดใหม่ๆ รวมทั้งการถามหรือการทดลองควรเป็นที่ยอมรับและเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ ส่วนการใช้กฎเกณฑ์ การควบคุม และไม่ตรีสัมพันธ์ ควรได้มีการคัดเลือกวิธีการที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในอบรมนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการบังคับอย่างชัดเจน รวมทั้งการได้จัดประสบการณ์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เช่น การสนทนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนา เป็นต้น ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ใฝ่เรียนมากยิ่งขึ้น (ประหยัด จิระวรพงศ์ , มปป.) ซึ่งการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้นี้ได้มีนักการศึกษาได้ให้นิยามซึ่งแต่ละท่านจะแตกต่างกันดังต่อไปนี้

วิริยะ อวระกุล (2537) กล่าวว่า การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดีมีความสำคัญมาก อาจสร้างผลทางบวกหรือเกิดผลทางลบต่อการอบรมได้ ดังต่อไปนี้

1. บรรยากาศในห้องอบรม ต้องมีความสดใส อบอุ่นด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ ไม่ระเบียบจัดหรือการข่มขู่กันมากเกินไป เมื่อไรก็ตามที่ผู้เข้ารับการอบรมรู้สึกว่าคุณจริงจังถูกกดขี่ดูหมิ่นจากท่านหรือเพื่อนฝูง การแสดงออกของเขาได้รับการตอบสนองอย่างเย็นชา ไม่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างเขากับสิ่งต่างๆ ในการอบรมจะเปลี่ยนไปและอาจกลายเป็นเรื่องใหญ่สำหรับเขา ความกระตือรือร้น พลังงาน ความขยันขันแข็งในตัวเขาจะหมดไปกลายเป็นปัญหาในการอบรม

2. ใช้วิธีการกระตุ้นและส่งเสริมกำลังใจใหม่ ๆ ที่พบและศึกษามา การสร้างบรรยากาศในชั้น บางครั้งผู้เรียนก็เป็นผู้ช่วยสร้างช่วยกระตุ้น อย่าไปห้ามหรือระงับแต่ต้องคอยควบคุมสังเกต ให้เกิดความเหมาะสมและให้คำแนะนำ ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงหรือใช้วิธีการสัมพันธ์ต่างๆ แม้บางครั้งเป็นการเสี่ยงถ้าไม่เกินขอบเขตนักควรจะปล่อย การห้ามปรามเกินไปยิ่งทำให้ไม่ได้ผลปล่อยให้เขาเป็นไปตามธรรมชาติจะดีกว่า

3. ต้องให้ผู้เข้ารับการอบรมเรียนรู้ที่ละเล็กทีละน้อย จนเขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ หรือทำอะไรเป็นอิสระได้ เกิดความเชื่อมั่น มีความรู้ความสามารถ ความรักในวิชานั้นแม้นอกชั้นเรียนก็สามารถไปหาความรู้หรือนำความรู้นั้นไปใช้ ไปพูดคุยกับคนอื่นก็ได้

4. ประการสุดท้าย การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงต้องมีสื่อสัมพันธ์สามทาง คือ จากครู ไปยังนักเรียน จากนักเรียนมายังครู และสื่อสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกัน

สมคิด อิศระวัฒน์ (2543) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เป็น 2 ประเภท คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ขนาดของห้องเรียนหรือห้องฝึกอบรม แสง เสียง กลิ่น ความพร้อมของเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ และอุณหภูมิที่พอเหมาะ

2. สภาพแวดล้อมทางจิตใจ ได้แก่ การสร้างความรู้สึกลสบายใจเกิดขึ้น ไม่มีการบีบคั้นทางด้านจิตใจ

ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองเป็นคนสำคัญ และสภาพการเรียนรู้ สนุกสนาน ยืดหยุ่น ไม่เครียด ผู้สอนให้อภัยและให้โอกาสผู้เรียน

Davies (1981) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนว่า ควรคำนึงถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพในการสอน อันได้แก่ปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ความสะดวกในการเดินทางไปถึงและความสะดวกของสถานที่
2. ขนาดและรูปร่างของห้องเรียน ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนของผู้เรียนและกิจกรรมทางการเรียน

3. สภาพอากาศ มีความสัมพันธ์โดยกับความเหนียวแน่น เช่น ถ้าห้องเรียนร้อนเกินไป มักจะทำให้ผู้เรียนง่วง จากผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการเรียนจะลดลงทุก ๆ 2% ต่ออุณหภูมิที่เพิ่มจาก 24 องศาเซลเซียส ดังนั้นจะต้องจัดห้องเรียนให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกและเย็นสบาย

4. แสงสว่าง หากมีแสงจ้าหรือสว่างมากเกินไป จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเครียดและเมื่อยล้าเป็นอันตรายต่อสายตาด้วย

5. เสียงรบกวน ทั้งจากภายนอกสถานที่เรียนและภายในสถานที่เรียน ได้แก่ เสียงเครื่องปรับอากาศ พัดลมระบายอากาศจากห้องเรียนที่ติดกัน อาจทำให้ผู้เรียนมีสมาธิน้อยลง

6. จำนวนที่นั่งและสัดส่วนอุปกรณ์ โดยทั่วไปผู้เรียนกลุ่มเล็กจะมีประสิทธิภาพในการเรียนมากกว่า แต่จำนวนจะมีผลหากเป็นการเรียนที่ให้ข้อมูลความรู้ทั่วไป

7. การจัดที่นั่งและมุมมอง ซึ่งจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนที่นั่งแถวหน้ามักจะมีส่วนร่วมเป็นผู้นำกลุ่ม

8. ความยืดหยุ่นในการจัด การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ย่อมมีส่วนเสริมประสิทธิภาพทางการเรียนของผู้เรียนได้มากขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้ผู้สอนเข้าใจถึงอุปสรรคในการเรียนรู้และปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนให้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น สำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียน (อ้างถึงในวรรณี จินตะเกษกรณ) ยังกล่าวถึง ด้านการจัดอาคารสถานที่ให้มีประสิทธิภาพ ต่อการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ว่าการจัดสภาพอาคารสถานที่ที่จัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ ต้องให้อื้ออำนวยต่อสภาพของผู้ใช้บริการ เช่น ความสะอาด ร่มรื่นของบริเวณอาคาร ปราศจากเสียงรบกวน ในห้องเรียน และสิ่งกีดขวาง ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนได้รับอันตรายได้

6. อุปกรณ์และสื่อ

ในการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนนับมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนรู้แล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีและรวดเร็วขึ้น และที่สำคัญเป็นการให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง จากการฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนวิชาชีพ นอกจากนี้ กิจจา เวสประทุม(2540) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน นอกจากสื่อจะเป็นสิ่งที่สร้างความสนใจในการเรียนการสอนแล้ว สื่อยังช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งยังเป็นการให้ประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเรียน

หากจะให้ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมสามารถเรียนรู้และเข้าใจอย่างชัดเจน ต้องใช้อุปกรณ์บางอย่างเข้าช่วย ได้แก่ โสติดทัศนูปกรณ์ หรือสื่อการเรียนการสอน ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียน เพราะจะช่วยให้การสื่อสารถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนมีความเข้าใจดียิ่งขึ้น ช่วยดึงดูดความเข้าใจในการเรียน รวมทั้งแก้ปัญหาในการเรียนในหัวข้อที่สับสนหรือยุ่งยากและประหยัดเวลา (สุธี ประเสริฐ, และอุทัย หิรัญโต อ้างถึงใน มุฮัมหมัดสาเลม แยนนา,2545) นอกจากนี้สื่อการสอน ยังเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความราบรื่น และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียนตามที่ต้องการ คือ สื่อ การสอน หรือสื่อการเรียน สื่อการเรียนการสอน คือตัวกลาง หรือสิ่งต่างที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการถ่ายทอดความรู้ของครูถึงผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้เป็นอย่างดี หรือสื่อการเรียนการสอนก็คือ วัสดุอุปกรณ์ วิธีการหรือเทคนิคที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนส่งหรือถ่ายทอดความรู้เจตคติ และทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนการสอนหมายถึงเครื่องมือทั้งหลายนับตั้งแต่ซอลด์ กระดานดำ

แผนภูมิ แผ่นพับ ตำรา วารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ เทป วีดิโอเทป สไลด์ โอเวอร์เฮด โปรเจคเตอร์ ภาพยนตร์ เครื่องช่วยสอน เอกสารประกอบการเรียน

สื่อการสอนเหล่านี้ถ้ามีมาก อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานมากเพียงใดก็จะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนมากเท่านั้น เพราะจะช่วยประหยัดเวลาแรงงาน และทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว ยิ่งขึ้น ฉะนั้นผู้สอนจะต้องหาความรู้และกำหนดวิธีการใช้สื่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพในการสอน จะต้องรู้จักเลือกการใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ สภาพของผู้เรียน และสอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนผู้สอนด้วย

กิดานันท์ มลิทอง(2543) ได้กล่าวถึง หลักการเลือกสื่อการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. ต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายที่สอน
2. ต้องมีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ ช่วยให้ผู้เรียนรู้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ตามลำดับขั้นตอน
3. เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนของผู้เรียน
4. วิธีใช้สะดวก ไม่ยุ่งยากหรือซับซ้อนจนเกินไป
5. มีคุณภาพเทคนิคการผลิตที่ดี มีความชัดเจน ควรคุ้มกับเวลาและการลงทุน

นอกจากนั้น บงกช ทองวรินทร์(2538) ได้เสนอแนวทางในการเลือกใช้สื่อไว้ดังนี้

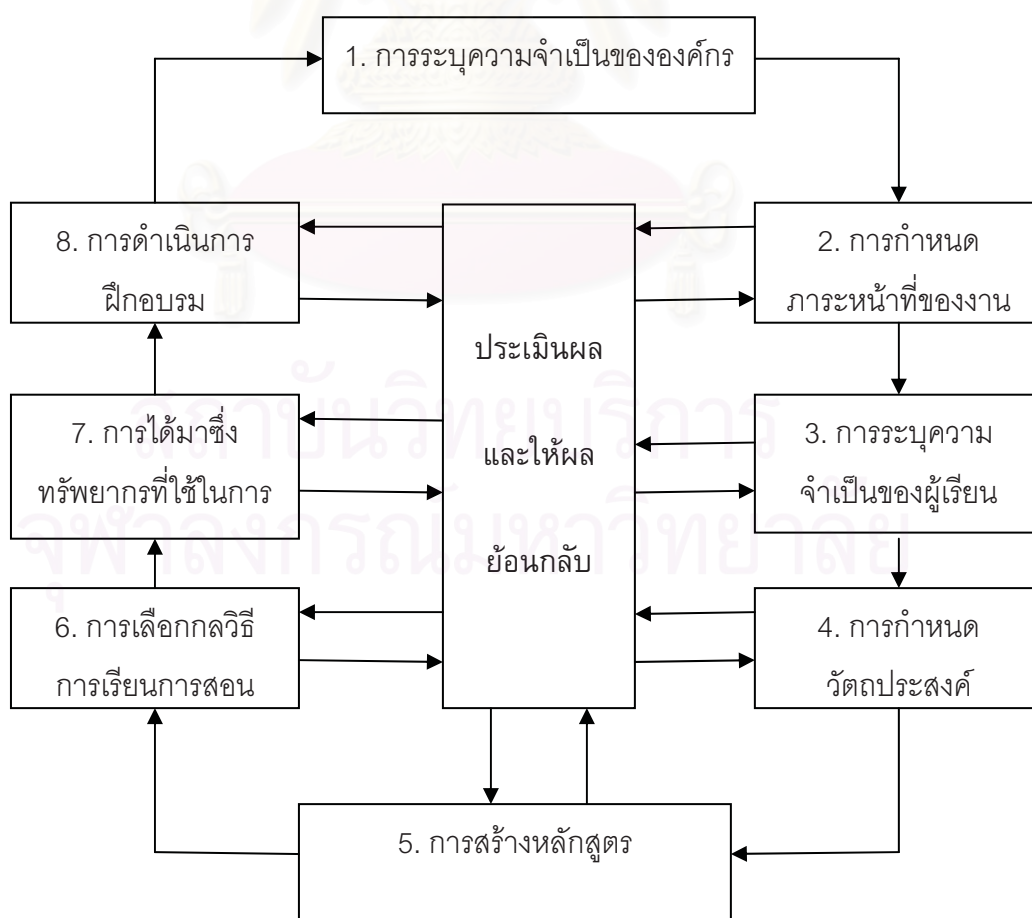
1. สื่อแต่ละชนิดมีข้อดีและข้อจำกัดต่างกัน ดังนั้นจึงไม่มีสื่อใดที่ดีที่สุดที่เหมาะสมกับทุกจุดมุ่งหมาย
2. การเลือกสื่อตามวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาการสอน และคุณลักษณะเฉพาะของสื่อ นั้น
3. ความเป็นรูปธรรมและนามธรรมของสื่อ บ่งบอกถึงความยากง่ายในการนำสื่อไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีประสบการณ์การเรียนรู้ต่างกัน
4. คุณภาพและประสิทธิภาพของสื่อไม่ได้ขึ้นอยู่กับราคา
5. อย่าใช้สื่อการสอนโดยไม่จำเป็น

จากหลักการดังกล่าว ผู้สอนจำเป็นต้องมีการเตรียมตัวและตรวจดูความถูกต้องของเนื้อหาวิธีการใช้สื่อ เพื่อนำมาอธิบายประกอบบทเรียนให้เหมาะกับผู้เรียนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ จากนั้นจึงเลือก ดัดแปลงหรือออกแบบสื่อ ซึ่งอาจจะต้องจัดเตรียมสภาพแวดล้อม ซึ่งอาจจะใช้สื่อโดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน จากนั้นจึงติดตามผลและประเมินผลการใช้สื่อนั้นเพื่อให้ทราบถึงจุดบกพร่องที่จะนำมาปรับปรุงการสอนให้ดียิ่งขึ้น ฮิสน์และคณะ(Henich and others อ้างถึงใน มูฮำหมัดสาเลม แยนนา,2545)

5.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลากหลายรูปแบบ ในที่นี้มีตัวอย่างการจัดกิจกรรมตามแนวคิดของนักการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่

แผนภูมิที่ 1 Nadler (1998) ได้เสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เรียกว่า The Critical Events Model (CEM) ซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ดังนี้

จากแผนภาพดังกล่าว จะเห็นว่า เป็นตัวแบบที่เน้นในการสร้างประสิทธิผลขององค์กรโดยเริ่มจากการกำหนดความต้องการและเป้าหมายขององค์กร และสร้างมาตรฐานงานที่เหมาะสมกับการบรรลุเป้าหมายนั้นๆ แล้วจึงมากำหนดความต้องการด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรในหน่วยงาน เพื่อที่จะได้กำหนดวัตถุประสงค์และออกแบบหลักสูตรการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และนำมาใช้เป็นแนวทางในการเลือกกลยุทธ์การฝึกอบรมและแหล่งวิทยาการหลังจากนั้น จึงนำหลักสูตรที่ได้ไปดำเนินการฝึกอบรม โดยตัวแบบนี้มีจุดเด่นอยู่ที่วิธีการประเมินให้ผลย้อนกลับที่สามารถกระทำได้ในทุกๆขั้นตอนของการออกแบบหลักสูตรการฝึกอบรม

Tyler (1969) ได้กำหนดหลักการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา คือ การกำหนดจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านทักษะ ซึ่งไทเลอร์ได้เน้นว่าการกำหนดจุดประสงค์จะต้องระบุพฤติกรรมที่ต้องการของผู้ร่วมกิจกรรมให้ได้อย่างชัดเจนและเจาะจง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องพิจารณาข้อมูลพื้นฐานประกอบการตัดสินใจในการกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ดังนี้

- 1.1 ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
- 1.2 สภาพชีวิตทางด้านสังคมการเมือง และเศรษฐกิจ
- 1.3 แนวคิด, ทฤษฎี หลักการ ข้อเท็จจริง

2. การคัดสรรประสบการณ์การเรียนรู้ เมื่อได้กำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษาแล้ว ในขั้นตอนต่อไป ก็คือการคัดสรรประสบการณ์การเรียนรู้ที่สามารถทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยหลักการในการคัดสรรประสบการณ์การเรียนรู้ของไทเลอร์ มีดังนี้

- 2.1 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสฝึกฝนและปฏิบัติพฤติกรรมที่พึงประสงค์
- 2.2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความพึงพอใจในพฤติกรรมของตนเอง

2.3 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้ร่วมกิจกรรม

2.4 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ข้อเดียวกันได้

2.5 การจัดประสบการณ์เรียนรู้ด้วยกิจกรรมหนึ่งๆ สามารถนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหลายๆ ข้อได้

3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องทำการวางแผนการจัดประสบการณ์เรียนรู้อย่างมีระเบียบแบบแผน โดยหลักการที่สำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อการจัดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีความต่อเนื่อง มีลำดับขั้นตอน และมีการบูรณาการ

4. การประเมินผลการเรียนรู้ ในขั้นตอนสุดท้าย เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรม ซึ่งถ้าผู้ร่วมกิจกรรมเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ก็แสดงว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้บรรลุผลสำเร็จ โดยขั้นตอนในการประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังนี้

4.1 กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

4.2 กำหนดเครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรม

4.3 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

Eletcher (1992) ได้เสนอรูปแบบของการจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะที่เรียกว่า Model of Competence – Based Training Design มี 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดมาตรฐานของการปฏิบัติ
2. ระบุความต้องการการฝึกอบรมในระดับบุคคล
3. ตั้งกรอบการทำงานสำหรับการฝึกอบรม
4. กำหนดโครงสร้างและเนื้อหา
5. ทบทวนสมรรถนะอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานของการปฏิบัติที่จะพัฒนา
6. จัดวิธีการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล

7. สร้างการประเมินการนำไปใช้ทักษะและความรู้ใหม่
8. ลงมืออบรมตามรูปแบบที่สร้างขึ้นตามความต้องการของบุคคลและองค์การ

Knowles (1980) ได้เสนอรูปแบบของการจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองได้ ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม คือ ให้ผู้ร่วมกิจกรรมรู้จักกันและกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากกว่าบรรยากาศการแข่งขัน และเป็นกัลยาณมิตรกับผู้ร่วมกิจกรรม
2. วางแผนขนาดกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมพร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
3. วิเคราะห์ความต้องการเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม
4. การกำหนดวัตถุประสงค์ โดยแปลงความต้องการเรียนรู้เป็นจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่มีความชัดเจนเป็นไปได้ เหมาะสม มีความหมายและสามารถวัดผลสำเร็จของงานได้
5. วางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม
6. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นขั้นของการนำแผนกิจกรรมไปปฏิบัติ โดยปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาของผู้ร่วมกิจกรรมรายบุคคลหรือกลุ่มเล็กๆ เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความเชื่อมั่นในการเรียนรู้มากขึ้น
7. ประเมินผลการเรียนรู้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Knowles (1980) เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ใช้ในบริบทของการศึกษาต่อเนื่อง และองค์การทางการศึกษาผู้ใหญ่ที่เป็นกลุ่ม มีรูปแบบการเรียนการสอนผู้ใหญ่แบบ Andragogy โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นความร่วมมือ ซึ่งมีข้อตกลงว่าผู้ใหญ่เป็นผู้ชี้นำตนเองในการเรียนรู้ มีการใช้ประสบการณ์เดิมเป็นแหล่งการเรียนรู้ และต้องนำผลการเรียนรู้ไปใช้ได้ทันที โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน และประเมินผลด้วยตนเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้เนื่องจากเป็นการจัดการศึกษาให้กับผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งเป็นผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ มีความต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถในอาชีพของตนเอง

ตอนที่3 การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน

แนวคิดในการพัฒนาเด็ก

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนเป็นภาวะใหม่ของการพัฒนาเพื่อส่งเสริม การศึกษาและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น และนับวันจะมีความสำคัญต่อชุมชนมาก ยิ่งขึ้น ครอบครัวไทยแต่โบราณเป็นครอบครัวแบบขยาย คือ มีปู่ ย่า ตา ยาย อยู่รวมกัน เด็กจึงมี ผู้ใหญ่ดูแล แต่ในสภาพปัจจุบันสังคมไทยกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีแต่พ่อ แม่ ลูก ทั้งครอบครัว ส่วนใหญ่ แม่ยังออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ครอบครัว ดังนั้นพ่อแม่จึง นำลูกไปฝากไว้ตามสถานรับเลี้ยงเด็ก หรือโรงเรียนอนุบาลเร็วขึ้น การศึกษาปฐมวัยจึงกลายเป็น ความจำเป็นของชีวิตมากขึ้นกว่าเดิม ในอดีตที่ผ่านมาเรามักละเลยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัด การศึกษาในวัยนี้เท่าที่ควร แต่ต่อมานักการศึกษา นักจิตวิทยา รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในวงการต่าง ๆ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยนี้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะจากการ ค้นคว้าและวิจัยพบว่า พัฒนาการทุก ๆ ด้านของบุคคลล้วนมีรากฐานมาจากการพัฒนาในวัยเด็ก โดยเฉพาะในช่วงอายุ 0-6 ปี ดังที่ Freud (1949) กล่าวว่า การปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม และ บุคลิกภาพ รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กจะทำได้ดีที่สุดในช่วงนี้ซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต

การพัฒนาคุณภาพของประชากรมีความจำเป็นต้องเน้นการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องและ เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมเลี้ยงดูเด็กซึ่งมีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี ทั้งนี้เพราะช่วง อายุดังกล่าวเป็นช่วงวิกฤติของชีวิตมนุษย์ ผลของการอบรมเลี้ยงดูและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็ก ได้รับในระยะต้นของชีวิตจะมีอิทธิพลต่อการวางรากฐานของการพัฒนาทั้งทางร่างกาย สติปัญญา สังคม และบุคลิกภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

นภเนตร ธรรมบวร และอารยา สุขวงศ์ (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการ เรียนการสอนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน สภาพและโครงสร้างของครอบครัวไทยเปลี่ยน แปลงไปจาก ที่เคยเป็นมาในอดีต กล่าวคือในปัจจุบันเรามีครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ใน ปริมาณที่มากขึ้น โดยเฉพาะในสังคมเมืองจะมีครอบครัวขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น ทำให้พ่อแม่จำนวน ไม่น้อยเลือกที่จะส่งบุตรของตนไปยังสถานรับเลี้ยงเด็กเนื่องจากบ้านไม่มีผู้ดูแล ดังนั้นคุณภาพ และมาตรฐานของสถานรับเลี้ยงเด็กจึงมีความสำคัญมาก ถ้าเด็กได้รับการดูแลในสถานรับเลี้ยง เด็กที่มีคุณภาพต่ำ โอกาสในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของเด็กก็ลดลงตามไปด้วย สิ่งที่รัฐพึงตระหนัก และให้ความสนใจในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้

ในด้านหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน มีลักษณะเฉพาะตัวซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กวัยนี้ และมีความแตกต่างจากการจัดโปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กวัยอื่น สถานรับเลี้ยงเด็กไม่ใช่เป็นการเปิดรับเลี้ยงเด็ก หรือเพียงแต่มุ่งตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายของเด็กเพียงอย่างเดียว แต่ควรเป็นการดูแลส่งเสริมด้านสุขภาพ อนามัย และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กวัยนี้สามารถเรียนรู้ทักษะทางสังคม การช่วยเหลือตนเอง ทักษะทางภาษาและพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง ผู้ดูแลเด็กจำเป็นต้องได้รับการเลือกสรรมาเป็นอย่างดี ไม่ใช่การนำเอาใครก็ได้ซึ่งไม่ได้ผ่านการอบรมหรือไม่มีคุณวุฒิทางการศึกษามาทำหน้าที่เป็นครูหรือผู้ดูแล ทั้งนี้เนื่องจากต้องเป็นผู้ซึ่งเข้าใจพัฒนาการของเด็กวัยนี้เป็นอย่างดีคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก มีทักษะการสังเกต เพราะหลักสูตรของเด็กวัยนี้ในบางครั้งไม่สามารถวางแผนล่วงหน้าได้ ครูจึงจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความอดทน รักเด็ก เอื้ออาทร มีความรับผิดชอบและสามารถตีความภาษาท่าทางของเด็ก รวมถึงต้องเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพราะในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้ ผู้ปกครองกับครูจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในด้านการจัดสภาพแวดล้อม สถานรับเลี้ยงเด็กจำเป็นต้องประกอบด้วยพื้นที่ทั้งภายในชั้นเรียนและกลางแจ้ง สำหรับให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชั้นเรียนควรมีพื้นที่และเครื่องเล่นหรือวัสดุอุปกรณ์สำหรับให้เด็กได้เคลื่อนไหวกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ เช่น การปีนป่าย การลื่น การลอดอุโมงค์ มีอุปกรณ์เครื่องเล่นสำหรับเด็กขี่ เช่น จักรยาน และมีเทปเพลงสำหรับเด็กได้เคลื่อนไหวประกอบจังหวะ นอกจากนั้น ควรมีพื้นที่และอุปกรณ์ให้เด็กได้เล่นบทบาทสมมติ เด็กในวัยนี้สนใจที่เล่นเลียนแบบผู้ใหญ่ในสถานที่ที่เด็กคุ้นเคย ดังนั้น อุปกรณ์เครื่องเล่นจำพวกบ้าน เครื่องใช้ในครัว และตุ๊กตาต่าง ๆ จึงเป็นที่โปรดปรานของเด็กวัยนี้ พื้นที่สงบถือเป็นบริเวณหนึ่งที่สำคัญสำหรับพื้นที่นี้ ได้แก่ หนังสือนิทานต่าง ๆ เครื่องเล่นสัมผัส หมอนหรือโซฟาให้เด็กได้นั่งเล่นพักผ่อน

นอกจากนี้ มาณี ไชยธีรานุกัณฐศิริ (2543) ได้กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเด็กในวัยนี้ต้องการเรียนรู้ในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 6 จากบิดามารดา คนรอบข้างและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพัฒนาการที่เป็นรากฐานของบุคลิกภาพ อุนิสัย และการเติบโตของสมองที่มีผลต่อสติปัญญา ความสามารถ เพราะเด็กในช่วงตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึง 6 ปี ระบบประสาทและสมองจะเจริญเติบโตในอัตราสูงที่สุด คือ ประมาณ 80% ของผู้ใหญ่ปกติ การอบรมปลูกฝังสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านให้แก่เด็กปฐมวัยได้เจริญเติบโตเต็มศักยภาพในช่วงอายุนี้ จะเป็นรากฐานที่ดีที่จะให้เด็กได้พัฒนาเป็นเยาวชนและพลเมืองที่ดี เฉลียวฉลาด คิดเป็น ทำเป็น และมีความสุข

มากกว่าการปลูกฝังสร้างเสริมในช่วงอื่น ดังนั้นครอบครัวและกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาศักยภาพของสมอง จึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของเด็กปฐมวัย

การตอบสนองต่อความสำคัญของพัฒนาการในช่วงระยะแรกของชีวิตเด็กเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพประชากรนั้น ประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้พยายามจัดบริการขั้นพื้นฐานให้แก่กลุ่มเด็กเป้าหมายนี้ อันได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านโภชนาการ และด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม อบอุ่นปลอดภัย รวมถึงด้านการศึกษาที่เหมาะสมกับการพัฒนาภาษาสติปัญญาและสังคมของเด็กด้วย ลักษณะของการให้บริการส่วนใหญ่มักจะจัดให้ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูกแก่พ่อแม่ และในขณะเดียวกันก็มีการจัดสถานรับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์พัฒนาเด็กการจัดชั้นเรียนสำหรับเด็กปฐมวัยหรือโรงเรียนอนุบาล (UNESCO อ้างถึงใน เยาวพา เดชะคุปต์, 2542)

อีกทั้งการเรียนรู้ช่วงอายุ 0-6 ปี ถือได้ว่าเป็นโอกาสทองของการเรียนรู้เพราะวัยนี้สมองจะเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะช่วง 3 ปีแรก สมองของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงทั้งปริมาณเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อ สารเคมี รวมทั้งรอยหยักที่พื้นผิวสมอง ซึ่งล้วนส่งผลต่อสติปัญญาและความฉลาดของเด็ก ถ้าเด็กได้รับการพัฒนา ได้รับการกระตุ้นด้วยวิธีที่ถูกต้อง ก็จะช่วยพัฒนาเซลล์สมอง เจตคติต่อการเรียนรู้ และวางพื้นฐานของการเรียน ช่วยให้ทักษะการเรียนรู้พัฒนาไปได้อย่างตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) ซึ่งมีงานค้นคว้าวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ทางสมอง พบว่า ลักษณะของสภาพแวดล้อมมีผลต่อการพัฒนาสมองและการเรียนรู้ของเด็ก ความสมบูรณ์พร้อมพร้อมเป็นการเร้าการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมเป็นต้นเหตุให้สมองเด็กเจริญและพัฒนาขึ้น Diamond และ Hopsow (1998 อ้างถึงใน อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร และคณะ, 2544) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่พร้อมไว้ดังนี้

การสร้างบรรยากาศของความรู้สึกที่ดีและมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินกับการเรียนรู้ โดยมีการกระตุ้นประสาทรับรู้ทุกประเภทที่ไม่จำเป็นจะต้องกระตุ้นทุกส่วนพร้อมกัน สามารถให้เด็กเลือกทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนใจ ซึ่งอยู่ในบรรยากาศที่เป็นอิสระและอยู่ในสิ่งที่ท้าทายและแปลกใหม่เป็นลำดับไม่ง่ายหรือยากเกินไปสำหรับเด็กตามขั้นตอนของพัฒนาการ เปิดโอกาสให้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านกิจกรรมที่จัดสรรไว้อย่างหลากหลายและเป็นสภาพแวดล้อมที่เพียบพร้อมด้วยโภชนาการที่มีสารอาหารครบถ้วนและมีคุณค่า

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเล็กที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ ให้ยึดหลักการที่จะตอบสนองความต้องการของเด็ก ให้อิสระเด็กได้แสดงออกตามธรรมชาติ

และจัดกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัยให้เด็ก ทั้งนี้เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์รอบตัวที่จัดให้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

ได้กำหนดกรอบแนวความคิด และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก ดังนี้ (กรมการปกครอง, 2543)

มาตรา 30 กล่าวถึงความเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยไม่มีความแตกต่างทางด้านอายุ เด็กจึงมีฐานะเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม

มาตรา 43 กำหนดให้ทุกคนมีสิทธิเสมอกันที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

มาตรา 53 เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรง และการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม และเด็กที่ไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและศึกษาอบรมจากรัฐ

มาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน

มาตรา 86 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการคุ้มครองแรงงานของเด็ก

มาตรา 190 การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีสาระเกี่ยวกับเด็ก ถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องพิจารณา โดยกรรมาธิการเต็มสภา หรือให้ตั้งคณะกรรมาธิการวิสามัญขึ้นพิจารณา

นโยบายสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยเรียน

บทบัญญัติต่าง ๆ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนดังนี้

1. สาระในหมวดที่ 6, 8 และ 9 สรุปได้ว่า
  - 1.1 การศึกษาปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต
  - 1.2 ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย
2. สาระในหมวดที่ 1 มาตรา 4 และหมวดที่ 2 มาตรา 10, 12, 13 และ 14 สรุปได้ว่า
  - 2.1 ให้มีการจัดทำนโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (0-5 ปี)
  - 2.2 การศึกษาปฐมวัยเริ่มตั้งแต่แรกเกิด-5 ปี เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม

2.3 พ่อแม่ ผู้ปกครอง บุคคลและสถาบันสังคมต่าง ๆ มีสิทธิที่จะได้รับความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ และได้รับการยกเว้นภาษีตามที่กฎหมายกำหนด

3. สาระในหมวดที่ 3 มาตรา 15, 17, 18 สรุปได้ว่า

3.1 เด็กปฐมวัย ตามนัยมติคณะรัฐมนตรี 16 มีนาคม 2542 หมายถึง เด็กอายุ 0-5 ปี

3.2 การศึกษาปฐมวัยเริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 5 ปี

3.3 การศึกษาปฐมวัยจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

3.4 การศึกษาปฐมวัย สามารถจัดได้ในสถานศึกษา เช่นเดียวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือจัดในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้

4. สาระในหมวดที่ 4 มาตรา 22, 24 และ 26 สรุปได้ว่า

4.1 การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.2 ให้จัดกระบวนการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

4.3 การประเมินผู้เรียนให้พิจารณาจากพัฒนาการ ความประพฤติ การร่วมกิจกรรม และจากการทดสอบ

5. สาระในหมวดที่ 5 มาตรา 41, 43, 44, 45 และ 46

5.1 ท้องถิ่นและสถานศึกษาเอกชนสามารถจัดการศึกษาปฐมวัยได้

5.2 สถานศึกษาเอกชนได้รับการสนับสนุนเงินอุดหนุนลดหย่อนภาษีตามความเหมาะสม

5.3 สถานศึกษาเอกชนตามมาตรา 18(2) ซึ่งได้แก่ โรงเรียนเอกชน ต้องเป็นนิติบุคคล

6. สาระในหมวดที่ 6 มาตรา 48

6.1 สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดการศึกษาปฐมวัยต้องมีระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

7. สาระในหมวดที่ 7 มาตรา 53

7.1 ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

8. สาระในหมวดที่ 8 มาตรา 58, 60 และ 61

8.1 ในการจัดการศึกษาปฐมวัย บุคคล สถาบัน องค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยการเป็นผู้จัดหรือผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการบริจาคทรัพย์สินรวมทั้งการมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาจะได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีจากรัฐตามความเหมาะสม เพื่อเป็นแรงจูงใจในการระดมทรัพยากร นอกจากนี้ผู้จัดหรือผู้ร่วมจัดจะได้รับงบประมาณจากรัฐใน 2 ลักษณะ คือ เงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลและเงินอุดหนุนการศึกษา

9. สาระหมวดที่ 9 มาตรา 63 และ 66

9.1 ในการจัดการศึกษาปฐมวัย สามารถให้ความรู้แก่พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง ตลอดจนเด็กปฐมวัยได้ด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (สถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย, 2543)

จากบทบัญญัติ และนโยบายดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เด็กทุกคนมีสิทธิและต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐเช่นเดียวกับบุคคลอื่นในสังคม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องวางนโยบาย และการปฏิบัติให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ ทั้งของรัฐและเอกชน ตลอดจนสถาบันสังคมซึ่งย่อมรวมไปถึงครอบครัว ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และจากแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาเด็กที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเด็กที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันเพื่อพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมในทุกด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และจริยธรรม เพื่อเป็นรากฐานอันมั่นคงในการก้าวไปสู่การพัฒนาในวัยผู้ใหญ่ต่อไป

ตอนที่ 4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ลักษณะของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ดีนั้น UNESCO ได้ระบุถึงองค์ประกอบใหญ่ ๆ ดังนี้ (อ้างถึงใน วันเพ็ญ พิศาลพงศ์, 2531)

1. การมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรครอบคลุมวัตถุประสงค์ทางสังคม ดังนี้

1.1 เพื่อให้การดูแลเอาใจใส่เด็ก และรับช่วงภาระแทนพ่อแม่ที่ออกไปทำงานนอกบ้าน

1.2 เพื่อให้เด็ก ๆ ได้มีการเริ่มต้นที่ดีซึ่งจะนำไปสู่การปรับตัวเข้ากับการศึกษาอย่างเป็นระบบต่อไป

1.3 เพื่อจัดสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม (จริยธรรม)

2. การจัดอาคารสถานที่ ควรมีความเหมาะสมในเรื่องต่อไปนี้

2.1 สถานที่ตั้ง ต้องถูกทิศทางลม และแสงแดด ไม่มีมลภาวะจากสิ่งแวดล้อม

2.2 ความสัมพันธ์ด้านการมองเห็นระหว่างศูนย์กับชุมชนรอบด้าน

2.3 ความปลอดภัย จากสิ่งที้อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุหรืออันตรายต่อเด็ก

2.4 การจัดสภาพภายในอาคารเหมาะสม เช่น มีที่ให้เด็กอยู่ตามลำพัง อยู่กับกลุ่มเล็ก หรือกลุ่มใหญ่ ตลอดจนมีที่สำหรับเก็บวัสดุอุปกรณ์สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ

2.5 มีเครื่องเรือนที่ย้ายได้ สามารถดัดแปลงใช้ประโยชน์ได้หลาย ๆ อย่าง

3. สถานที่สำหรับทำกิจกรรม ต้องคำนึงถึงขอบข่ายการพัฒนาเด็ก ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ทั้งนี้ ในแต่ละกิจกรรมจะต้องก่อให้เกิดการพัฒนาแก่เด็กอย่างน้อย 2 ด้านขึ้นไป

4. การเล่นที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กเกิดความอยากรู้อยากเห็นอยากรค้นหา สังเกต ทดลอง เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ เช่น กระบะทราย สนามหญ้า ดอกไม้ ใบไม้ ฯลฯ

5. ภาวะโภชนาการ และสุขภาพอนามัย ต้องดูแลในเรื่องอาหารเสริม น้ำดื่มที่สะอาด สุขนิสัยในการรับประทานอาหาร และอาบน้ำและการขับถ่าย การทิ้งขยะและการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี การนอนพักกลางวัน การเก็บของเข้าที่ การรู้จักใช้ของส่วนตัว และการรักษาความสะอาด

6. การแสดงผลงานและการเก็บรักษา ในลักษณะของการจัดมุมแสดงผลงานของเด็ก เพื่อให้เด็กได้เลือกทำสิ่งต่าง ๆ ตามความสนใจ และสอนให้เด็กรู้จักเข้าหาหมวดหมู่ สร้างนิสัยให้รู้จักเก็บของคืนเข้าที่

ตอนที่5 บุคลากรทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

คุณสมบัติ และคุณลักษณะของผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้กำหนดคุณสมบัติของครูผู้สอนเด็กก่อนวัยเรียนไว้ดังนี้

ด้านความรู้ความสามารถ

1. มีวุฒิการอนุบาลศึกษาหรือการศึกษาศรีมัธยมหรือเคยผ่านการอบรมการเรียนการสอนในระดับอนุบาล
2. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีความรู้ด้านจิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมของเด็กได้

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (2535) ได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากรทางการศึกษาศรีมัธยมไว้ ดังนี้

- 1) ต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 15 ปีบริบูรณ์
- 2) มีสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ ต้องผ่านการตรวจสุขภาพก่อนปฏิบัติงานได้แก่ เอกซเรย์ปอด ตรวจพยาธิลำไส้ ตรวจเลือด ซีฟิลิส ภูมิคุ้มกันบกพร่อง (HIV) ตับอักเสบ ไวรัสบี
- 3) มีพื้นความรู้ขั้นต่ำ ม. 3 ขึ้นไปหรือเทียบเท่าและต้องผ่านการอบรมตามหลักสูตร ผู้ดูแลเด็ก
- 4) อัตราส่วนระหว่างผู้ดูแลเด็ก
  - ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กอายุ 0- ต่ำกว่า 2 ปีไม่เกิน 5 คน
  - ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กอายุ 2 – ต่ำกว่า 4 ปี ไม่เกิน 10 คน
  - ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กอายุ 4 – 6 ปี ไม่เกิน 20 คน

คุณลักษณะของผู้ดูแลเด็ก

ในระยะก่อนวัยเรียนนั้น ผู้ดูแลเด็ดย่อมจะต้องสำคัญต่อเด็กมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่าเป็นครูคนแรกในชีวิตเด็กที่เขาเหล่านั้นได้พบอันเป็นประสบการณ์แรกในชีวิต ดังที่ เบญจา แสงมลิ (2522) กล่าวว่าครูเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งรองลงมาจากบิดามารดาของเด็กเอง เมื่อเด็กเล็ก ๆ จากบิดามารดาโรงเรียน เด็กก็จะยึดถือครูแทนบิดามารดาของตน ภาพของครูและการกระทำของครูเป็นสิ่งที่ประทับใจเขา ครูจึงต้องระวังอารมณ์ ท่าทางการพูด ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ เพราะเด็กจะถือเป็นแบบอย่างด้วย นอกจากนี้แล้วครูยังทำหน้าที่เชื่อมโยงชีวิตของเด็กกระหว่างบ้านกับทางโรงเรียนด้วย

ลักษณะของผู้ดูแลเด็กที่ดีจะต้องเป็นผู้มีจิตใจรักเด็ก พร้อมที่จะอุทิศเวลาเพื่อเด็ก จากหนังสือสารานุกรมโลก (The World Book Encyclopedia, 1980) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูอนุบาลไว้ว่า สิ่งที่คุณครูควรมี คือ ต้องเป็นคนที่สามารถเข้ากับเด็กได้ ทำงานร่วมกับเด็กได้ มีความอดทนสามารถพูดจากับเด็กได้รู้เรื่อง ครูจะเป็นผู้ช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกรักอิสระ แต่ขณะเดียวกันต้องฝึกฝนให้เป็นคนที่มีระเบียบ มีวินัย มีสุขนิสัยที่ดี และเป็นผู้ที่จะสามารถส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก

บุญเยี่ยม จิตรดอน (2520) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ดูแลเด็กที่ดีไว้ดังนี้

1. จะต้องรักเด็กจริง ๆ สนุกสนานร่วมกับเด็กแต่ละคนอย่างทั่วถึง ไม่ควรเลือกที่รักมักที่ชัง
2. ยอมรับความจริงในความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้โอกาสแก่เด็กแต่ละคนได้ประสบความสำเร็จด้วยความภูมิใจ เรียนรู้ถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ปรับตัวเข้ากับกลุ่มสังคมต่าง ๆ ได้
3. พยายามหาส่วนดีในตัวเด็ก ใช้วิธีชมอย่างฉลาดเพื่อให้เด็กได้มีบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่ดี
4. ใช้วิธีแนะแนวทางอย่างฉลาด ระมัดระวังเพื่อควบคุมกิจกรรมการยาตราวมทั้งความปลอดภัย และควรปล่อยให้เด็กได้มีส่วนร่วมอย่างมีขอบเขต
5. พูดกับเด็กช้า ๆ และชัดถ้อยชัดคำ เพื่อให้เด็กทั้งชั้นได้ยินโดยทั่วกัน แต่ไม่ถึงกับตะโกน
6. ไม่ดูถูกเหยียดหยามเด็ก และไม่ปล่อยให้เด็กหัวเราะเยาะเพื่อนเมื่อเพื่อนทำผิดหรือทำพลาด ความผิดของเด็กส่วนน้อยหรือคนเดียวไม่ควรให้ทั้งชั้นเดือดร้อน

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูอนุบาลไว้ดังนี้

1. มีเจตคติที่ดีต่อการเป็นครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา
2. มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก คือ รักเด็ก ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ดีใจเย็น มีบุคลิกภาพดี มีความรับผิดชอบ สุภาพเรียบร้อย มีความเมตตา อดทน และเป็นคนช่างสังเกต
3. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับเด็ก เช่น การโอบอุ้มสัมผัสด้วยความอ่อนโยน ท่าทางเป็นมิตร มองเด็กด้วยสายตาเอื้ออาทร และพูดคุยด้วยวาจาไพเราะอ่อนหวาน

โดยสรุปครูอนุบาลควรมีลักษณะดังนี้ มีสุขภาพดี มีความอดทนและอดกลั้น อยู่ในวัยหนุ่มสาว มีอารมณ์ขัน มีไหวพริบ มีการฝึก และมีประสบการณ์ รู้จักควบคุมเสียงไม่ให้ดังหรือเบาเกินไป ตลอดจนรักเด็กโดยทั่วหน้า

บทบาท และหน้าที่

กรมวิชาการ (2540) ได้กำหนดบทบาททั่วไปของผู้ดูแลเด็กไว้ดังนี้

1. บทบาทต่อเด็ก

1.1 จัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ และกิจกรรมให้เหมาะสมแก่วัยของเด็ก โดยศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรและวางแผนการจัดประสบการณ์ ตลอดจนจัดกิจกรรมซึ่งการจัดกิจกรรมในแต่ละวัน ครูสามารถยืดหยุ่นได้ตามความสนใจของเด็ก

การจดบันทึกคำพูดของเด็กจากการสนทนาระหว่างเด็กกับเด็กด้วยกันและระหว่างเด็กกับครู จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก ซึ่งควรจัดทำอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องกัน

การรับประทานอาหารเช้า และอาหารกลางวันของเด็ก ครูควรดูแลอย่างใกล้ชิด โดยฝึกให้เด็กช่วยตนเอง ฝึกมารยาทในการรับประทานอาหารเช้า และฝึกนิสัยการทิ้งขยะให้เป็นที่ ตลอดจนการทำความสะอาดมือก่อนรับประทานอาหารเช้าและทำความสะอาดปากและฟันหลังรับประทาน เป็นต้น

การนอนพักผ่อน นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ครูควรจัดให้เด็กได้นอนพักผ่อนทุกวัน ประมาณวันละ 2 ชั่วโมง เพื่อเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญาของเด็ก ก่อนนอนพักผ่อน ควรให้เด็กได้ทำความสะอาดร่างกาย เช่น ล้างมือ ล้างเท้า แปรงฟัน ฯลฯ ตลอดจนฝึกให้เด็กรู้จักจัดเตรียม และเก็บที่นอนด้วยตนเอง และหากว่ามีเด็กคนใดนอนไม่หลับ ครูควรเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด เช่น ไปนั่งใกล้ ๆ สัมผัสเด็กอย่างละมุนละม่อม เพื่อเป็นการกล่อมเด็กให้หลับ เป็นต้น

1.2 จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี สภาพแวดล้อมนับว่ามีอิทธิพลและความสำคัญต่อพฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็กระดับก่อนประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ต้องจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียนให้ดึงดูดความสนใจของเด็ก มีสิ่งของเครื่องใช้ และสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เพียงพอ เหมาะกับวัยและความสนใจของเด็ก

1.3 จัดเตรียมสื่ออุปกรณ์ประกอบการจัดประสบการณ์ให้พอเพียงสื่ออุปกรณ์ เครื่องเล่นต่าง ๆ นับเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การจัดประสบการณ์ของครูประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ดังนั้นในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา จะต้องจัดเตรียมสื่อให้พร้อม ทั้งสื่อประเภทวัสดุอุปกรณ์และเทคนิค วิธีการต่าง ๆ ตลอดจนสื่อที่ใช้เสริมประสบการณ์ และสื่อประกอบการจัดกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวัน

2. บทบาทต่อผู้ปกครอง พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเลี้ยงดูอบรมเด็กที่บ้าน เพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับทางโรงเรียน ครูและพ่อแม่ ผู้ปกครองจะต้องทำงาน ประชาสัมพันธ์ และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยผู้ดูแลเด็กจะต้องมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ดังนี้

2.1 ติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง โดยพบปะเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน บริกรหาหรือในรูปแบบของกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อยเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างเสริมและพัฒนาเด็กจะช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ

2.2 เชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาจะเกิดประสิทธิภาพผลสูงสุด เมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก ดังนั้น ครูควรเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้ มีประสบการณ์มาร่วมกิจกรรมกับเด็กที่โรงเรียนบ้าง เช่น เล่นดนตรี แสดงงานศิลปะต่าง ๆ จัดทำอาหารกลางวันและอาหารเสริมให้แก่เด็ก ตลอดจนร่วมในการศึกษานอกสถานที่และร่วมงานในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันเด็ก เป็นต้น

2.3 ให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ผู้ดูแลเด็กต้องมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองด้วย เพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็กและถูกต้องตามหลักวิชาการ ควรจัดทำสรุปพัฒนาการของเด็กรายงานให้ผู้ปกครองได้ทราบความก้าวหน้าและพัฒนาการในการเรียนรู้ของเด็กเป็นระยะ ๆ จัดป้ายนิเทศและจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเด็ก ตลอดจนจัดทำจดหมายข่าวถึงผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปกครองได้ทราบและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กกับทางโรงเรียนอยู่เสมอ

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2542) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษาระดับก่อนวัยเรียนไว้ดังนี้

1) บทบาทหน้าที่ในการสอน การสอนหรือการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กถือเป็นหน้าที่หลัก ก่อนที่จะจัดประสบการณ์ผู้สอนจำเป็นจะต้องมีการเตรียมการในด้านต่าง ๆ เช่น เตรียม

เนื้อหาหรือประสบการณ์ที่จะสอน เตรียมสภาพหรือบรรยากาศของห้องเรียน เป็นต้น ในระหว่างดำเนินการสอนครูปฐมวัยจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้เด็กได้แสดงออก ได้ใช้ความคิดในการตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความพึงพอใจในบทเรียน เรียนด้วยความสนุกสนานและสามารถนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวันได้

2) บทบาทและหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู เด็กที่มีอายุระหว่าง 3 – 6 ปี เด็กวัยนี้ยังเด็กมาก จำเป็นที่จะต้องอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังจริยธรรมและระเบียบวินัยต่าง ๆ เพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

3) บทบาทและหน้าที่ในการควบคุมดูแลเด็กเล่น การเล่นถือเป็นการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ การให้เด็กเล่นถือโอกาสการให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง เด็กเล่นกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามความพอใจซึ่งจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสติปัญญาและด้านสังคม

4) บทบาทและหน้าที่ในงานธุรการประจำวัน งานธุรการในชั้นเรียน ได้แก่ บัญชีเรียกชื่อ การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ หลักฐานการวัดและประเมินพัฒนาการ สมุดรายงานประจำตัวเด็ก แบบบันทึกพฤติกรรมเด็ก หลักฐานเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย เป็นต้น ซึ่งเป็นงานที่ผู้ดูแลเด็กทุกคนต้องทำเพราะจะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก ทำให้ทราบพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตลอดจนพฤติกรรมของเด็ก โดยจะนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการแก้ไขและพัฒนาเด็กต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้เสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนที่ครูควรมีบทบาทดังนี้

1. บทบาทในฐานะที่เป็นแบบอย่างแก่เด็ก เด็กเรียนรู้โดยการเลียนแบบ ครูจึงควร
  - 1.1 มีบุคลิกภาพเป็นแบบอย่างที่ดีอันได้แก่ กริยาท่าทาง กรแต่งกาย การทรงตัว การพูดจาที่เหมาะสมตามสภาพวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น
  - 1.2 ใช้เสียงสุภาพ และประโยคที่พูดควรเป็นประโยคที่ชัดเจน
  - 1.3 ฝึกความมีระเบียบ ความสะอาด ความประหยัด โดยการจัดสภาพห้องเรียน มุมเล่นของเด็กให้เคยชินกับความเป็นระเบียบและความสะอาด การรู้จักเก็บรักษาและซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์
  - 1.4 ปฏิบัติต่อเด็กทุกคนด้วยความรักโดยเสมอภาค ไม่แสดงความลำเอียง
2. บทบาทในการเสริมสร้างบุคลิกภาพและการสร้างสรรค์ โดยครูตั้งฟังเวลาเด็กพูดสนใจต่อคำถามของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กอยากรู้อยากเห็น และให้โอกาสเด็กได้เล่นและทำกิจกรรมด้วยตนเอง

3. บทบาทในการเสริมความเข้าใจภาษา โดยครูสนทนากับเด็ก และจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเล่นบทบาทสมมติ โดยการจัดเป็นมุมบ้านและอื่น ๆ ตามความเหมาะสม ครูเล่านิทาน และให้เด็กเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเอง หรือประสบการณ์ที่ตนเองได้พบมา

เบญจา แสงมลิ (2522) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กเล็กไว้ดังนี้คือ

1. เป็นผู้แนะ ผู้ช่วย ผู้ควบคุมดูแลเด็กให้สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รู้จักช่วยเหลือตัวเอง หัดคิด หัดสังเกต หัดค้นหาเหตุผลด้วยตนเอง

2. ให้การอบรมเด็ก เด็กในวัยอนุบาลนี้ควรได้รับ “การอบรม” มากกว่า “การสอน” โดยครูเป็นผู้คอยแนะนำ ชี้แจง ชักจูง และควบคุมดูแล ส่งเสริมและสร้างความเจริญงอกงามให้แก่จิตใจเด็ก ให้เด็กรู้จักคิด รู้จักสังเกต รู้จักเปรียบเทียบ สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ ให้มีความประพฤติดี และมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด

3. ให้อิสรภาพแก่เด็ก ควรให้เด็กมีอิสรภาพที่จะเคลื่อนไหว และใช้กำลังความว่องไวได้ตามความต้องการของธรรมชาติ การที่ครูใช้วิธีบังคับให้เด็กรั้งนั่ง ๆ อย่างผู้ใหญ่ เป็นการอบรมที่ขัดกับจิตใจของเด็กในวัยนี้เป็นอย่างที่สุด

4. ระวังดูแลเด็กให้ปลอดภัย เด็กเล็ก ๆ ที่ร่างกายแข็งแรงสุขภาพจะไม่อยู่นิ่ง ชอบการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ จึงมักเกิดอุบัติเหตุและมีอันตราย ดังนั้นผู้ดูแลเด็กจึงต้องดูแลเด็กให้อยู่ในสายตาของตนเองเสมอ

5. ส่งเสริมความเจริญเติบโตด้านต่าง ๆ โดยที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กและเรื่องพัฒนาการของเด็กอย่างดี ให้กินดีอยู่ดี มีการเคลื่อนไหว มีอารมณ์ที่แจ่มใสร่าเริง เล่นและทำงานกับเพื่อน กระทำกิจกรรมที่นำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ การสังเกต การเปรียบเทียบ และการค้นหาเหตุผล

6. ปลุกฝังนิสัยที่ดีงาม เด็กเล็กอายุหนึ่งขวบถึงห้าขวบนี้เป็นระยะสำคัญที่สุดของชีวิตในการปลูกฝังเด็กให้มีนิสัยที่ดี เด็กจะต้องกระทำสิ่งที่คืออย่างสม่ำเสมอ สิ่งใดดีจะต้องฝึกให้เด็กทำเด็กจะได้นำไปปฏิบัติตาม

7. ชัดเกลานิสัยที่ไม่ดี เด็กบางคนมีนิสัยดื้อรั้น เอาแต่ใจตนเอง รั้งแกผู้อื่น งอแง ตีนกั้ว ผู้ดูแลเด็กจะพบเด็กในความรับผิดชอบเช่นนี้และจะต้องคอยแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีของเด็กด้วยการชี้แจงให้เห็น สอนให้รู้จักควบคุมตนเอง ตำหนิและลงโทษถ้ายังดื้อรั้นอยู่ ชมเชยถ้าเด็กประพฤติดีขึ้น การชัดเกลานิสัยต้องใช้เวลาานาน ครูต้องฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ มีความอดทน เมตตาปราณีต่อเด็กเข้าใจปัญหาและสาเหตุของเด็ก จึงจะช่วยชัดเกลานิสัยเด็กได้

8. เตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของผู้ดูแลเด็ก โดยการเตรียมสภาพของร่างกายและจิตใจให้พร้อมที่จะรับการศึกษาในขั้นต่อไป

9. ให้เด็กมีความรู้เหมาะสมกับวัย เด็กวัยนี้มีความอยากรู้อยากเห็น สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว เด็กต้องการคำตอบง่าย ๆ ไม่ลึกซึ้ง การที่จะให้เด็กเรียนรู้นั้นควรพิจารณาว่าเด็กอายุเท่าใด สนใจต่อสิ่งใด ทุกอย่าง que เด็กเรียนรู้จำเป็นต้องเป็นสิ่ง que ง่ายและเหมาะสมกับวัยของเด็กและมีประโยชน์ต่อเด็ก สิ่งนั้นควรเป็นความรู้พื้นฐานของเด็ก เป็นสิ่งที่เด็กแลเห็นได้ กระทำได้ เด็กจึงจะเข้าใจได้จริง

สรุปได้ว่า ครูมีบทบาทหลายด้านที่สำคัญมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กให้ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม ซึ่งครูต้องมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กและกับผู้ปกครองโดยตรง ครูจะต้องเข้าใจในธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็ก และมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กและผู้ปกครองรวมถึงการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อการพัฒนาเด็กให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการส่งเสริมการเรียนรู้ ที่แนะและคอยเฝ้าอำนวยความสะดวกให้กับเด็กอนุบาล ต้องเป็นผู้มีความรู้วิชาพื้นฐาน และมีคุณลักษณะที่สามารถทำให้เด็กรู้สึกไว้วางใจ อบอุ่น อีกทั้งเด็กยังได้รับการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมตามวัย สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทำมาก่อน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมผลงานวิจัยที่ใกล้เคียงและเกี่ยวข้องจากผู้วิจัยคนอื่น ๆ มีดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

สุทธิลักษณ์ มณีศรี (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 4 พบว่า สภาพการบริหารงานด้านการจัดโครงสร้างองค์การจัดเป็นชั้นอนุบาล มีครูทำหน้าที่หัวหน้างานรับผิดชอบด้านหลักสูตรและการใช้แนวการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ด้านการเงินมีการวางแผนการใช้เงิน ด้านบริการสนับสนุนด้านธุรการมีครู เป็นผู้รับผิดชอบงานโดยตรง ด้านการบริหารงานบุคคลจัดให้ครูสอนชั้นเดียวทุกกิจกรรม ด้านการบริหารกิจกรรมนักเรียนมีการจัดกิจกรรมครบตามที่ สพช. กำหนด ด้าน

อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกมีการวางแผนระยะยาวและการจัดทำแผนการใช้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีการจัดทำแผนประชาสัมพันธ์ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมมีการให้ชุมชนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียน ปัญหาที่มีผู้ระบุสูงสุดในแต่ละด้าน ได้แก่ ขาดครูสาขาอนุบาลศึกษา หรือสาขาปฐมวัย ขาดเอกสารประกอบหลักสูตรเพื่อการค้นคว้า งบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอขาดวัสดุในการผลิตสื่อ ขาดอุปกรณ์การออกกำลังกายสำหรับนักเรียน ขาดสถานที่เล่นของเด็ก ห้องน้ำห้องส้วมไม่เป็นสัดส่วนสำหรับเด็ก ขาดความรู้เกี่ยวกับการวิจัยในห้องเรียน

ศุภี ชัยกฤษ(2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความพร้อมในการดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา เขตการศึกษา 12 โดยศึกษาตามขนาดโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ ที่ตั้งโรงเรียนในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกและนอกเขตฯ ประเภทของโรงเรียนเป็นโรงเรียนชายโอกาส และไม่เป็นโรงเรียนชายโอกาส พบว่า มีความพร้อมในการจัดดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความพร้อมมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดกลางกับขนาดใหญ่มีความพร้อมในการดำเนินการไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์เป็นรายมาตรฐานพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความพร้อมในการดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐานไม่แตกต่างกัน 3 มาตรฐาน และแตกต่างกัน 3 มาตรฐาน

โกวิทย์ พวงงาม (2539) ได้สำรวจภาคสนามถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2538 โดยภาพรวมพบปัญหาหลายประการ ดังนี้ 1) อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ใน องค์การบริหารส่วนตำบล พบว่ามีปัญหาและอุปสรรค คือ ยังไม่มีสถานที่ตั้งของ องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นของตนเอง และสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆใน องค์การบริหารส่วนตำบลไม่พร้อม ไม่ดีและมีไม่เพียงพอ 2) เกี่ยวกับความรู้ความสามารถ พบว่ายังมีปัญหา ดังนี้คือ ไม่ค่อยมีความรู้และประสบการณ์ กลัวทำงานได้ไม่ดีเท่าที่ควร ไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบ ระเบียบ ข้อบังคับ องค์การบริหารส่วนตำบล. และไม่ค่อยรู้เรื่องการทำงานในบทบาทหน้าที่ และข่าวสารต่างๆ ประชาชนทั่วไปยังไม่มีความรู้ความเข้าใจและไม่ให้ความร่วมมือ ปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลที่ตั้งเป็นการชั่วคราว ยังไม่มีความรู้และไม่ทำงาน ทำงานไม่เป็น ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ยังไม่ค่อยมีความรู้ 3) เกี่ยวกับ

การจัดการใน องค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ยังมีปัญหา คือ งบประมาณล่าช้า งบประมาณน้อย ยังขาดแคลนและไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ การประชุมของสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล ไม่ตรงตามเวลาไม่พร้อมเพรียงกันไม่ค่อยลงรอยกัน บทบาทของผู้หญิงในที่ประชุมยังมีน้อย การแสดงความคิดเห็นยังไม่กล้าแสดงออก ทำงานไม่ทัน งบประมาณและการจัดสรรยังมาเป็นธรรมเนียมเท่าที่ควร ขาดเจ้าหน้าที่การเงินการบัญชี และประธานยังประกาศรับสมัครไม่ถูกต้อง ขาดความสามัคคี การประสานงานและการประชาสัมพันธ์ที่ดี

มานพ เมธิโยธิน (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เขตการศึกษา 12 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูพี่เลี้ยง พบว่า ปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จำแนกตามระยะเวลาดำเนินงานและเขตที่ตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ยกเว้น ด้านโภชนาการและอนามัย อยู่ในระดับน้อย สำหรับสาเหตุของปัญหา พบว่า ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีปัญหาขาดการเตรียมงบประมาณเพื่อการสร้างสถานที่คับแคบ ใช้อาคารที่มีอยู่แล้วจึงไม่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ ด้านโภชนาการและอนามัย มีปัญหาขาดงบประมาณในการจัดการ ผู้ปกครองยากจน ศูนย์ไม่สามารถจัดหาอาหารกลางวันและอาหารเสริมให้เด็กฟรีครบทุกมื้อ ด้านบุคลากร มีปัญหาครูไม่มีหลักประกันความก้าวหน้าในอาชีพ ได้รับค่าตอบแทนต่ำ ขาดการส่งเสริมให้ครูเข้าสัมมนาอบรมให้ได้รับความรู้เพิ่มเติม ด้านความสัมพันธ์กับชุมชนและการประชาสัมพันธ์ มีปัญหาขาดความร่วมมือและเอาใจใส่จากผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรท้องถิ่น ผู้เกี่ยวข้องในการจัดตั้งศูนย์ไม่เข้าใจนโยบายของทางราชการ ขาดการส่งเสริมให้บุคลากรของศูนย์สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

ด้านการจัดทำทะเบียนและการจัดเก็บข้อมูล มีปัญหาขาดเงินที่จะซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดเก็บข้อมูล ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครองในการส่งเอกสารที่จำเป็น และแสดงความคิดเห็นในแบบรายงาน ด้านการประเมินผล มีปัญหาผู้ปกครองไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ ไม่ให้ความร่วมมือแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องขาดการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเด็กให้เป็นปัจจุบัน การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารไม่สะดวก ด้านการพัฒนาคุณภาพของศูนย์ มีปัญหาขาดสื่อการเรียนการสอน ขาดการอบรม เพื่อพัฒนาตนเองตามเกณฑ์ที่กำหนด ขาดการประเมินผลตัวเด็กจากความเห็นของผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน มีปัญหาขาดงบประมาณ ผู้รับผิดชอบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ให้ความสนใจ ผลการ

ดำเนินงานไม่ก้าวหน้า ด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ มีปัญหารัฐจัดงบประมาณไม่สมดุลกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ชุมชนยากจน ขาดงบประมาณในการซื้อรถหรือเช่ารถ

นอบ สุวรรณศิลป์ (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด ในเขตการศึกษา 2 ประเด็นการจัดการศึกษาด้านบริหารทั่วไป ในงาน 10 ด้าน ได้แก่ ด้านงานจัดประสบการณ์ ด้านงานจัดหาและผลิตสื่อ ด้านงานจัดสภาพแวดล้อม ด้านงานจัดตารางกิจกรรมประจำวัน ด้านงานนิเทศการศึกษา ด้านงานวัดและประเมินผล ด้านงานธุรการและการเงิน ด้านงานกิจการนักเรียน ด้านงานอาคารสถานที่ ด้านงานความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กับชุมชน และประเด็นการจัดการศึกษาด้านบุคลากร ในงาน 5 ด้าน ได้แก่ งานวางแผนบุคลากร งานสรรหาและจัดบุคลากรเข้าทำงาน งานนิเทศและประเมินผลบุคลากร งานพัฒนาและธำรงรักษาบุคลากร และงานให้บุคลากรพ้นจากการปฏิบัติงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด ได้แก่ อิหม่าม ครูพี่เลี้ยง ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ปกครอง จำนวน 485 คน ผลวิจัย พบว่า การจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน คือ ด้านบริหารงานทั่วไปและด้านบุคลากร อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด โดยรวมและรายด้านในตัวแปรตำแหน่ง อิหม่าม ครูพี่เลี้ยง ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ปกครอง ไม่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด โดยรวมในด้านบุคลากร ในตัวแปรจังหวัด คือ นราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสตูล แตกต่างกัน สำหรับด้านบริหารทั่วไป ไม่แตกต่างกัน ปัญหาการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด ด้านงานอาคารสถานที่ที่มีปัญหามากที่สุด สำหรับด้านบุคลากร ประเด็นงานพัฒนาและธำรงรักษาบุคลากรมีปัญหามากที่สุด

บุปผา สุขภาคกิจ (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจันทบุรีพบว่า ปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย และรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบปัญหาระหว่างผู้บริหารที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนทั้งสามขนาด มีความเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบตามความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีประสบการณ์บริหารน้อยกว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์บริหารมากกว่าผู้บริหาร ทั้ง 2 กลุ่ม ก็มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ชนะจิต โมพิยสุวรรณ (2543) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความต้องการการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ โดยทำการศึกษาความต้องการของหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอใน 5 ด้าน คือ ด้านบริหาร ด้านส่งเสริมและบริการการศึกษา ด้านหน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียน ด้านศูนย์การเรียนและด้านส่งเสริมการศึกษาชุมชน และเปรียบเทียบความต้องการการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานจำแนกตามอายุ เพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ในตำแหน่งหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และที่ตั้งตามสภาพภูมิศาสตร์ พบว่า หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอมีความต้องการการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานโดยรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก และความต้องการการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานโดยรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้านของหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอมีความแตกต่างกันตามปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกัน

อรทัย ศักดิ์สูง (2543) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างทฤษฎีแอนดาโกจี ของแมลคัม โนลส์ กับวิธีการสอนในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา พบว่า วิทยากรในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูงได้ใช้วิธีการสอนตามแนวทฤษฎีแอนดาโกจี ของแมลคัม โนลส์ โดยได้นำมาปฏิบัติในระดับมาก และมีความสอดคล้องในด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน ความพร้อมในการเรียนรู้ และแนวทางการเรียนรู้

กุศล สุนทรธาดา และจิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2544, หน้า 170) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย พบว่า รูปแบบการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย : กรณีพินิจศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย มีรูปแบบการจัดบริการที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับประเภทของเด็ก คือ มีบริการให้ทั้งเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ กลุ่มอายุเด็กและจุดมุ่งหมายของการจัดบริการ กล่าวคือ มีรูปแบบบริการเลี้ยงดูเด็กอย่างใกล้ชิด สำหรับทารกวัย 0-1 ปี บริการดูแลเลี้ยงดูเด็กวัยเตาะแตะ (1-3 ปี) ให้มีพัฒนาการตามวัยจัดบริการเสริมอื่น ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน และด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านงบประมาณมีการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง ครูที่เลี้ยงเห็นว่ามี การปฏิบัติงานโดยภาพรวมและเป็นรายด้าน 3 ด้าน มากกว่าผู้บริหารศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ด้านการ

จัดบริการเสริมอื่น ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และด้านงบประมาณ ส่วนที่เหลืออีก 3 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านวิชาการ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้บริหารและครูที่เลี้ยงเห็นว่ามี การปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน

วรรณพร กาญจนภา (2544) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาในการจัดการศึกษาและการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ในสถานรับเลี้ยงเด็กของกระทรวงกลาโหม ปัญหาจากการวิจัยพบว่า พื้นที่ทั้งภายนอกและภายในอาคารเรียนคับแคบ งบประมาณในการบริหารงานไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย และบุคลากรที่ทำหน้าที่นี้เทศการสอนมีไม่เพียงพอ ในการจัดการเรียนการสอนพบว่าขาดแคลน สื่อการเรียนการสอน และบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็กแตกต่างกัน ส่วน ผู้รับผิดชอบการจัดโภชนาการ ยังไม่เคยเข้ารับการอบรมทางด้านโภชนาการเด็ก และผู้ปกครอง และคนในชุมชนมีภารกิจ ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสถานรับเลี้ยงเด็กได้

ประภาพรพรณ ไชยวงษ์ (2544) ได้ศึกษา การวิเคราะห์บทบาทขององค์การบริหาร ส่วนตำบลในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริง องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่จัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยมากกว่า การจัดการศึกษาในระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังให้ องค์การบริหารส่วนตำบล จัด การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา แต่ องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ คาดหวังถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้านความพร้อม องค์การบริหารส่วนตำบล มีความ พร้อมที่จะจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและพร้อมมีส่วนร่วมทั้งระดับก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษา ปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยอุปสรรคในการจัดและการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ได้แก่ ปัจจัยส่งเสริมส่วนใหญ่ ได้แก่ สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ องค์การบริหารส่วนตำบล มีส่วน ร่วมจัดการศึกษา และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับองค์การบริหารส่วนตำบล. ส่วนปัจจัยอุปสรรค คือ ประสพการณ์ในการจัดการศึกษาของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า ภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ทางการศึกษา และการเห็นความสำคัญของการศึกษาของผู้บริหารองค์การบริหารส่วน ตำบล เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการจัดและการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของ องค์การบริหารส่วนตำบล

จุไรพร เสนาะ (2545) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กวัยอนุบาล ในโรงเรียนเมืองพัทยา สังกัดเมืองพัทยา ด้านการใช้หลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการจัดสภาพการณ์และสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนการสอน จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 449 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียน 10 คน ครูชั้นอนุบาล 49 คน และผู้ปกครองเด็กอนุบาล 390 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านการใช้หลักสูตร ครูชั้นอนุบาลส่วนใหญ่ใช้แนวการจัดประสบการณ์ของสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ร่วมกับหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2540 มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้หลักสูตร โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมีการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับสภาพของเด็กและสภาพของท้องถิ่น 2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนส่วนใหญ่มีการวางแผนจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดนโยบายจัดทำแผนปฏิบัติงาน และมีการจัดสรรงบประมาณ ครูผู้สอนเตรียมการสอนโดย จัดทำแผนการสอน ครูวัดและประเมินพัฒนาการเด็กโดยการสังเกตพฤติกรรม 3. ด้านการจัดสภาพการณ์และสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนการสอน มีการจัดเตรียมและพัฒนาบุคลากร โดยจัดครูเข้าสอนพิจารณาจากวุฒิทางการศึกษา การพัฒนาบุคลากรโดยให้เข้ารับการอบรม สัมมนา มีการนิเทศการสอนภายในแบบไม่เป็นทางการ โดยการสังเกตการสอนและผู้บริหารเป็นผู้นิเทศการสอน ปัญหาที่พบ ได้แก่ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตร ขาดแคลนงบประมาณในการจัดการเรียนการสอน บุคลากรไม่เพียงพอ การนิเทศการสอนที่ไม่ต่อเนื่องและไม่เป็นระบบ การจัดสนามเด็กเล่นและเครื่องเล่นสนาม ไม่เป็นพอสัดส่วนและไม่เพียงพอ

ผดุงพร ธรรมดา (2545) ได้ศึกษาความพร้อมของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จังหวัดศรีสะเกษ ด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป โดยศึกษาจาก อบต.ทั้งหมดของจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 203 แห่ง ผู้ตอบแบบสอบถามคือผู้บริหาร อบต.และผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ให้สัมภาษณ์คือ ผู้บริหาร อบต. พบว่า 1. ความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาใน พบว่า การจัดการศึกษาในระบบ อบต. มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในระดับก่อนประถมถึงมัธยมศึกษาตอนต้น การศึกษานอกระบบ อบต. มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเกือบทุกรายการยกเว้นศูนย์ฝึกวิชาชีพ ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย อบต.มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกรายการหน่วยงานที่ อบต. พร้อมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาคือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ถ่ายโอนจาก สปช.) ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของกรมการพัฒนาชุมชน และศูนย์

พัฒนาเด็กเล็กของกรมการศาสนา เรื่องที่ อบต. พร้อมมีส่วนร่วมในการจัดการคือ งานบริหารทั่วไปและงานงบประมาณ วิธีการที่ อบต. เข้าไปมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะ : เป็นกรรมการสถานศึกษาให้ความเห็นหรือคำปรึกษา ให้การสนับสนุนงบประมาณ ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์สละกำลังกาย เป็นวิทยากรและร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษาจัด 2. ความพร้อมในการมีส่วนร่วมตามเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อม ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาของอนุกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาขององค์กรส่วนท้องถิ่น และตามเกณฑ์ประเมินความพร้อมในการถ่ายโอนสถานศึกษา ของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา พบว่า ผู้บริหาร อบต. ส่วนใหญ่เห็นว่าถ้าใช้เกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น อบต. ยังไม่พร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3. บทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังของ อบต. ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริง อบต. มีบทบาทในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาให้แก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ถ่ายโอนจาก สปช.) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของกรมการพัฒนาชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของกรมการศาสนา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ วิธีการที่ อบต. เข้าไปมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะและทุกประเภทของการศึกษามากน้อยต่างกันไป โดยส่วนใหญ่เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องการบริหารงานทั่วไปและการบริหารงบประมาณ บทบาทที่คาดหวัง ผู้บริหาร อบต. และผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่คาดหวังให้ อบต. มีส่วนร่วมจัดการศึกษาให้มากกว่าที่เป็นจริงในปัจจุบันในทุกด้าน โดยผู้บริหาร อบต. มีความคาดหวังสูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษา

จิตติวรรณ หงษ์ทอง (2546) ที่ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว พบว่า ปัญหาการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา จำแนกตามขนาดโรงเรียน และประสบการณ์ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางเมื่อเปรียบเทียบปัญหาระหว่างผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมาก และประสบการณ์น้อย โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิรูปการศึกษาด้านครูและบุคลากรทางการศึกษาว่า โรงเรียนควรจัดหาแหล่งข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อให้บุคลากรได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง โรงเรียนควรจัดส่งครูเข้ารับการอบรมสัมมนาทางวิชาการโดยสม่ำเสมอ และโรงเรียนควรจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียน

นงลักษณ์ ยุทธสุทธิพงษ์ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล 3 ขวบ) เขตการศึกษา 11 จากการสัมภาษณ์ และจาก

แบบสอบถาม เมื่อพิจารณาจำแนกตามสังกัด พบว่า สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ครูผู้สอนไม่เพียงพอ ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน มีวุฒิการศึกษาน้อย ผู้ปกครองหรือชุมชนยังไม่มี ความเข้าใจดีพอในเรื่องการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ต้องการให้เด็กอ่านออกเขียนได้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนด้านบุคลากร ครูผู้สอน/พี่เลี้ยงเด็กขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ต้องการให้เด็กอ่านออกเขียนได้ ด้านงบประมาณ ได้รับงบประมาณสนับสนุนน้อย ไม่เพียงพอต่อการนำมาพัฒนาในด้านต่างๆ ชุมชนให้การสนับสนุนการศึกษาน้อย ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมสถานที่คับแคบและไม่เป็นสัดส่วน ห้องเรียนไม่เพียงพอกับจำนวนเด็ก ห้องน้ำห้องส้วมไม่เพียงพอและไม่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ด้านผลการพัฒนาเด็ก บางคนมีพัฒนาการช้า ร่างกายไม่แข็งแรง น้ำหนักน้อย ไม่กล้าแสดงออก และไม่มีส่วนร่วมกับกลุ่มเท่าที่ควร

สังกัดสถาบันราชภัฏ ครูไม่เพียงพอ สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ด้านงบประมาณ ได้รับงบประมาณไม่เพียงพอด้านสื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องเล่นสนามมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่มีอยู่

จากงานวิจัยข้างต้นจะพบว่าในการจัดการศึกษา ยังพบปัญหาในหลายๆด้าน กล่าวคือยังขาดความพร้อม ทั้งในด้านการบริหารจัดการ งบประมาณ การมีส่วนร่วมของชุมชน บุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น ปัจจัยต่างๆเหล่านี้มีผลทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิผลลดลง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนจะต้องให้ความสำคัญทั้งในการปฏิบัติตามแผนนโยบาย และการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการศึกษาอย่างเต็มความสามารถ

งานวิจัยในต่างประเทศ

Saljo (1979) ได้ศึกษากลุ่มผู้เรียนผู้ใหญ่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ ผู้ใหญ่เพื่อค้นหาความหมายของการเรียนรู้ พบว่า

1. การเรียนรู้เป็นการเพิ่มปริมาณความรู้ เป็นการรับข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น
2. การเรียนรู้เป็นการเพิ่มความจำ การเก็บบันทึกข้อมูล
3. การเรียนรู้เป็นข้อเท็จจริง ทักษะ และวิธีการที่สามารถนำมาใช้ได้
4. การเรียนรู้เป็นการทำความเข้าใจ หรือความหมายที่เป็นนามธรรม

5. การเรียนรู้เป็นการแปลและทำความเข้าใจความจริงที่แตกต่างกันในแต่ละวิธี

Brookfield (1986) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ พบว่าผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเป็นไปตามปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความสนใจ ผู้ใหญ่ทุกคนไม่ชอบการบังคับ ในสถานการณ์การเรียนรู้ถ้าเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องตามความต้องการผู้ใหญ่จะเกิดความอึดอัด ไม่อยากเรียนรู้
2. ความไว้วางใจ การเรียนรู้จะได้ผลเมื่อมีความไว้วางใจระหว่างนักเรียนและครูผู้สอน การยอมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เปิดให้ถามคำถาม การเปิดเผยตนเอง การเรียนรู้โดยปราศจากความกลัว
3. ความร่วมมือ ความร่วมมือเริ่มตั้งแต่การออกแบบ การเลือกวิชา และการประเมินผล
4. การแสดงออก (การปฏิบัติ) เป็นแนวคิดใหม่ que ผู้เรียนต้องได้แสดงออกด้วยการปฏิบัติ ได้ทดลองอย่างต่อเนื่องและสะท้อนกลับสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างประสบการณ์จากการเรียนรู้
5. เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้ใหญ่ไม่ชอบการถูกล้อเล่น ถูกเรียกว่าโง่ ชอบเรียนรู้วิธีการคิดด้วยตนเอง วิเคราะห์วิพากษ์จากค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรม

Billington (1988) ได้ศึกษาวิจัยในระดับปริญญาเอก เกี่ยวกับการเรียนรู้ผู้ใหญ่ พบว่ามีปัจจัย 7 ประการ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ผู้ใหญ่ และมีส่วนกระตุ้นให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนา ปัจจัยดังกล่าว ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย และการสนับสนุนความต้องการของแต่ละบุคคล

1. สิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้เกิดอิสรภาพทางปัญญา สนับสนุนประสบการณ์ และเกิดความคิดสร้างสรรค์
2. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีความเป็นเพื่อน ได้รับการยอมรับ ความเคารพยอมรับในประสบการณ์ การได้แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน
3. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง
4. การเริ่มต้น ความสำเร็จ ความท้าทายทางปัญญา สิ่งที่น่าประทับใจ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ท้าทายบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ ความท้าทายต้องไม่ไกลเกินไป หรือง่ายเกินไป
5. การเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาตรงข้ามกับการเรียนรู้ที่รับฟังอย่างเดียว มีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ มีการสนทนา พูดคุยเพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ในการทำงาน การทดลอง การฝึกปฏิบัติ จะช่วยตรวจสอบความเป็นจริงในทางทฤษฎี และช่วยให้ผู้ได้พัฒนาดีขึ้น

6. การสะท้อนกลับ เป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนได้แสดงออก แสดงความสามารถ แสดงความต้องการในการเรียนรู้ จะเป็นประโยชน์ที่จะนำไปพัฒนาปรับปรุงของผู้สอนได้

McEnvoy (1990) ได้ศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่จะเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 7 ประการ

1. ผู้เรียนผู้ใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมายการเรียนรู้
2. ผู้เรียนผู้ใหญ่ถูกกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยตรง
3. หน้าที่ของนักการศึกษาจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มากกว่าที่จะเป็นครูผู้สอน
4. ผู้เรียนผู้ใหญ่จะเรียนรู้ตามรูปแบบของตนเอง
5. มีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี
6. ผู้เรียนผู้ใหญ่จะใช้ประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้
7. กิจกรรมการเรียนรู้ จะเกี่ยวข้องกับสภาวะหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่โดยตรง

Yan Fung Mok (1999) ได้ศึกษาลักษณะบทบาทหน้าที่และประสิทธิผลของการเรียนรู้จากประสบการณ์ พบว่า ลักษณะบทบาทหน้าที่ 10 ประการ มีผลต่อประสิทธิผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ ได้แก่

1. ประสบการณ์เดิม
2. การทบทวนไตร่ตรอง
3. การสร้างความหมายจากประสบการณ์
4. ความรู้สึก
5. การรับรู้คุณค่าและสังคม และอิทธิพลของวัฒนธรรม
6. ความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้น
7. ความมีอิสระในการเรียนรู้ของบุคคล
8. แรงจูงใจ
9. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
10. ทักษะการเรียนรู้

Darkenweld and Merrium (อ้างถึงใน อรรถวรณ์ กิมะพันธ์, 2543) ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และสรุปเป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้ใหญ่ ได้ดังนี้

1. ความพร้อมในการเรียนของผู้ใหญ่ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ ยิ่งมีประสบการณ์มากเท่าใดก็ยิ่งมีความสามารถในการรับเอาความรู้ใหม่ ๆ และคิดในสิ่งที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

2. แรงจูงใจที่มาจากภายในทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความคงทนและลุ่มลึก

3. การเสริมแรงการเรียนรู้ในทางบวก หรือการให้รางวัล จะได้ผลมากกว่าการเสริมแรงทางลบ หรือการลงโทษ

4. การเรียนรู้ได้ผลสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมีการจัดระเบียบของความรู้ให้แก่ผู้เรียน บทเรียนควรจะง่ายไปหายาก

5. การเรียนรู้โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะสามารถทำได้โดยการทำซ้ำ ซึ่งควรจัดระยะเวลาให้อย่างมีระบบตลอดเวลาที่เรียนรู้

6. เนื้อหาและภารกิจที่มีความเกี่ยวข้องกันจะเรียนได้ง่าย และจำได้นาน

7. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้ใหญ่ที่เอาตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง มองเห็นความสัมพันธ์ มีความคิดรวบยอด และหาความหมายต่าง ๆ ด้วยตนเอง จะได้ประโยชน์จากการเรียนรู้นั้น

8. องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมมีผลต่อการเรียนรู้ เช่น เสียงรบกวน ที่นั่งคับแคบ อุณหภูมิ และแสงสว่าง เป็นต้น

กระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ต้องมีรูปแบบที่หลากหลาย เป็นรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใหญ่ บทบาทของผู้สอนต้องเปลี่ยนไป จากผู้บอก ผู้สั่งสอน เป็นบทบาทใหม่เป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ในขณะที่เด็วกันผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ก็ต้องเปลี่ยนบทบาท มีความสนใจ กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และสะท้อนกลับระหว่างผู้สอนและผู้เรียน บรรยาการการเรียนรู้อของผู้ใหญ่จะต้องไม่เป็นการข่มขู่ผู้เรียน มีสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ทันสมัยและเหมาะสม หลักสูตรที่จัดต้องสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เท่านั้นจะต้องนำมาพิจารณาทบทวนและประยุกต์ใช้ในการจัดรูปแบบการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ จึงจะทำให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย

Albury(1976) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกณฑ์สำหรับก่อตั้งโรงเรียนอนุบาลในวัด ในรัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ปัญหาการดำเนินงานในสถานศึกษาระดับก่อน ประถมศึกษาจะมีปัญหาอยู่ 6 ด้าน คือ ปัญหาทางด้านวิชาการ บุคลากร กิจกรรม นักเรียน อาคาร สถานที่ การธุรการและการเงินและความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งประสบปัญหาในการดำเนินงานแต่ ละด้านอีกมาก เช่น วัสดุอุปกรณ์การเรียนยังไม่พอ ครูที่เลี้ยงขาดความรู้และมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรปฏิบัติงานด้านธุรการการเงินโดยตรงปัญหาอาคารสถานที่ ความสัมพันธ์กับชุมชน และปัญหากิจกรรมนักเรียนควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

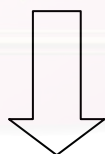
จากแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลของการ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทาง ให้แก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้งนี้เพื่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้ กำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของ Malcolm S. Knowles 7 ขั้นตอน

1. การสร้างบรรยากาศ เพื่อกระตุ้น
ความต้องการ และส่งเสริมการเรียนรู้
2. การวางแผน
3. การวิเคราะห์ความต้องการ
4. การกำหนดวัตถุประสงค์
5. การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้
6. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
7. การประเมินผล

คะแนนความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานหลังจากเข้าร่วม
กิจกรรมเปรียบเทียบกับก่อนเข้าร่วมกิจกรรม
และผลการประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในจังหวัดจันทบุรี โดยมีรายละเอียด วิธีการ และขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเครื่องมือ และการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อในการวิจัย และศึกษาดำรง เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ขอบเขต และรายละเอียดในการปฏิบัติงานของครูพี่เลี้ยงในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งได้แก่

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. การพัฒนาบุคลากร
3. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน
4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
5. บุคลากรทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา บทบาท หน้าที่ คุณสมบัติ และคุณลักษณะของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีทั้งหมดจำนวน 201 คน

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนผู้ดูแลเด็ก
แก่งหางแมว	ขุนซ่อง	วังส้มพันธ์	5
		วัดหินลาด	3
		วัดหางแมว	2
		วัดบ้านคลองโป่ง	8
	สามพี่น้อง	วังไม้แดง	2
	พวา	วัดคลองครก	4
		วัดเขาจำกัด	3
		วัดคลองน้ำเย็น	3
	แก่งหางแมว	วัดช่องกะพัด	3
	รวม		
ขลุง	ตกพรม	ตำบลตกพรม	2
	วังสรรพรส	ดิน	3
	ตะปอน	ตะปอน	3
รวม			8
เขาคิชฌกูฏ	คลองพลุ	น้ำซุ่น	2
		วัดคลองเกวียนลอย	8
	พลวง	คลองตะเคียน	2
รวม			12

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนผู้ดูแลเด็ก
ท่าใหม่	ทต.หนองคล้า	วัดศรีเมือง	6
		วัดทุ่งเบญจา	3
	คลองขุด	สีรินธร6	2
	อบต.รำพัน	รำพัน	3
รวม			14
นายายอาม	ทต.นายายอาม	วัดนายายอาม	3
	กระแจะ	วัดหนองแหวนอุปถัมภ์	4
		5	
	วังใหม่	วัดคลองลาว	3
สนามไชย	วัดท่าแคลง	2	
รวม			12
โป่งน้ำร้อน	ทต.โป่งน้ำร้อน	วัดทับไทร	9
		วัดพังอน	3
	คลองใหญ่	วัดคลองใหญ่	2
	ทับไทร	บ้านดงจิก	2
	เทพนิมิต	วัดบึงชั่ง	3
		วัดป่าเทพนิมิต	3
	หนองตาคง	บ้านคลองคด	1
		บ้านแปลง	1
บ้านคลองบอน		1	
รวม			25
เมือง	ทต.ท่าช้าง	บ้านแก้ว	4
	ทต.เมือง	วัดป่าคลองกุ่ม	35
	ทต.บางกะจะ	วัดพลับ	2
	พลับพลา	วัดพลับพลา	25
	แสลง	บ้านชำโสม	3

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนผู้ดูแลเด็ก
สอยดาว	ทต.ทรายขาว	บ้านปะตง	5
		วัดตามูล	3
	ทรายขาว	บ้านมหาเจริย	3
		วัดสำโรง	3
	ทุ่งขนาน	วัดทุ่งขนาน	3
		บ้านทับตารี	2
	สะตอน	บ้านสะตอน	4
		วัดสวนส้ม	3
รวม			26
แหลมสิงห์	คลองน้ำเค็ม	วัดคลองน้ำเค็ม	2
	รวม	46	201

(กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2548)

2. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือไปยังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 46 แห่งข้างต้น และได้จดหมายตอบรับการเข้าร่วมอบรมมาทั้งหมด 52 คน ผู้วิจัยจึงเลือกผู้ตอบรับการอบรมทั้ง 52 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากมีจำนวนที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนที่มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งควรมีคนไม่มากนัก เพื่อที่จะได้กำกับดูแลได้อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ แต่ในวันที่จัดกิจกรรมมีผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมจริงจำนวน 41 คน ซึ่งศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์ (2538) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดในการกำหนดกลุ่มตัวอย่างว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้นั้นขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้วิจัย และองค์ประกอบบางตัวที่ไม่สามารถควบคุมได้ และไม่มีวิธีการทางสถิติใดที่จะมาคำนวณค่าความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นได้ (Sampling error) ในการวิจัยครั้งนี้จึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 41 คน ซึ่งจัดว่าเป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่สามารถใช้ในการวิจัยได้ ดังที่ Borg และ Gall (Borg & Gall, 1989) กล่าวว่า ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดอย่างน้อยเท่ากับ 30 คนในการทำการวิจัย

ขั้นตอนที่3 การกำหนดเครื่องมือ และการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบทดสอบความรู้

แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียน (The Pre-test and Post-test Design) ในด้านพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการสร้าง ดังนี้

1.1 ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จากตำรา และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการวัด และประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ ความเข้าใจ และการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

1.2 นำแนวทางที่ศึกษามาประกอบการสร้างแบบทดสอบความรู้ โดยเป็นคำถามปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน คือ ตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน

1.3 นำแบบทดสอบความรู้ที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจ และแก้ไข จากนั้นจึงนำไปเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความครอบคลุมของเนื้อหา ความเข้าใจ และความเหมาะสมในการใช้ภาษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงเป็นฉบับสมบูรณ์

1.4 นำแบบทดสอบที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้กับผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดาราเนอสเซอริ์ จำนวน 30 คน

1.5 หาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบทดสอบความรู้ โดยใช้สูตรของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน ได้ค่าความเที่ยง 0.89 ซึ่งถือว่าเชื่อถือได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 กรอบเนื้อหาในการสร้างแบบทดสอบความรู้

กรอบเนื้อหา	จำนวนข้อ
1. ด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน	12
2. ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน	13
3. ด้านการผลิตและกาใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน	12
4. และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน	13
รวม	50

2. แบบประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก

แบบประเมินผลการจัดกิจกรรม เป็นแบบประเมินความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กที่มีต่อการจัดกิจกรรมในด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรม และด้านการบริหาร มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการจัดกิจกรรม

2.2 สร้างแบบประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้วนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับของ Likert (อ้างถึงใน ประคอง กรรณสูตร, 2535) โดยกำหนดเกณฑ์ของค่าเฉลี่ย และการแปลความหมาย ดังนี้

4.50-5.00	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
3.50-4.49	หมายถึง	เหมาะสมมาก
2.50-3.49	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
1.50-2.49	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
0.50-1.49	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

2.3 นำไปเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม และการใช้ภาษา แล้วปรับปรุงแก้ไขเป็นฉบับสมบูรณ์

3. กิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน ผู้วิจัยสร้างกิจกรรมตามกรอบแนวคิดการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

3.1 การสำรวจ เพื่อค้นหาความต้องการ ผู้วิจัยได้ศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาในปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3.2 การออกแบบกิจกรรม ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนตามแนวคิดของแมล์คัม โนลล์ ให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้กลุ่มผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ทั้ง 4 ด้านตามที่กำหนด ซึ่งประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรม 15 กิจกรรม ซึ่งสามารถศึกษาได้จากภาคผนวก

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยยื่นหนังสือคำร้องต่อบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปยังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี เพื่อขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ ไปยังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดจันทบุรี เพื่อขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3. ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตามแนวคิดของ Knowles (1980) ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศเพื่อกระตุ้นความต้องการและส่งเสริมการเรียนรู้

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น การจัดสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมที่จะต้องไม่คับแคบ ขนาดมีความเหมาะสมกับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม สถานที่สะอาด บรรยากาศสดใส แสงสว่างเพียงพอ สภาพอากาศไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป ไม่มีเสียงรบกวน การเดินทางมาได้สะดวก ระยะทางไม่ไกลเกินไป มีความพร้อมในด้านอุปกรณ์ ฯลฯ ในด้านสภาพแวดล้อมทางจิตใจ วิทยากรเริ่มต้นกิจกรรมด้วยการพูดคุยแบบเป็นกันเอง เพื่อสร้างความคุ้นเคย เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พูดให้เกียรติ และสนใจให้เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ว่าผู้เข้าร่วมจะได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง สภาพการเรียนรู้มีความสุข สนุกสนาน ยืดหยุ่น

2. การวางแผน

เป็นการวางแผนเพื่อกำหนดโครงสร้างในการจัดกิจกรรม โดยผู้วิจัยกำหนดกรอบในการจัดกิจกรรม เพื่อที่จะเตรียมถ่ายโอนการเรียนรู้ทั้งในเรื่องของเทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ การประสานงานกับผู้ที่มีบทบาทหรือเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม การกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินผล

3. การวิเคราะห์ความต้องการ

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความต้องการในด้านความรู้ที่จำเป็นของผู้ดูแลเด็กจากเอกสาร งานวิจัยต่างๆ สรุปได้เป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ ในด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

4. การกำหนดวัตถุประสงค์

ผู้วิจัยนำความต้องการดังกล่าวมาประเมิน และกำหนดวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในครั้งนี้ เป็นไปเพื่อพัฒนาความรู้ที่ส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กใน 4 เรื่อง ได้แก่ ในด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

5. การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้

เป็นการวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้จากการศึกษาทางทฤษฎี และจากสภาพที่เป็นจริง ผู้วิจัยลงมือสร้างกิจกรรมการเรียนการสอน โดยกำหนดเนื้อหา ระยะเวลา และวิธีการสอนที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียน และมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีระเบียบแบบแผน และมีลำดับขั้นตอน

6. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

เป็นขั้นของการนำแผนกิจกรรมไปปฏิบัติ ผู้วิจัยนำแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่สร้างขึ้น ไปใช้ฝึกอบรมตามวัน เวลา สถานที่ ที่กำหนดไว้ โดยหลักการที่สำคัญในการจัด คือ ใช้รูปแบบการสอนแบบกลุ่มเดี่ยว ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย มีความต่อเนื่อง มีลำดับขั้นตอน และมีการบูรณาการ โดยระหว่างการจัดกิจกรรมนั้นจะต้องสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมด้วย

7. การประเมินผล

ผู้วิจัยประเมินผลการเรียนรู้ โดยเปรียบเทียบคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม กับหลังเข้าร่วมกิจกรรม และประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในด้านหลักสูตร การจัดกิจกรรม และด้านการบริหารจัดการเพื่อตรวจสอบว่า กิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นมีความเหมาะสม และบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาและส่งเสริมความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กหรือไม่

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 วัน คือวันที่ 24-25 เมษายน 2551 วันละ 8 ชั่วโมง รวม 16 ชั่วโมง โดยมีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

วันที่ 1

- 8.00 – 08.30 ลงทะเบียนที่โต๊ะลงทะเบียนหน้าห้องกิจกรรมพร้อมรับประทานอาหารเช้า
- 9.00 – 10.00 คณะผู้ดูแลเด็กและเจ้าหน้าที่ฝึกอบรบทุกคนเข้าประชุมกันในห้องกิจกรรมโดยพร้อมเพรียงเพื่อรับฟังจุดประสงค์ในการฝึกอบรบ และทำกิจกรรมที่ 1 แบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าเรียน
- 10.00 – 10.20 กิจกรรมที่ 2 สันทนาการ “ WHO ARE YOU ? ”
- 10.20 – 10.30 กิจกรรมที่ 3 “ ทายนิสัยจากการแต่งห้อง ”
- 10.30 - 11.00 ฟังบรรยายกิจกรรมที่ 4 พัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน (ด้านร่างกาย และ ด้านสติปัญญา)
- 11.00 - 11.20 พัก 20 นาที รับประทานอาหารว่าง
- 11.20 – 11.40 กิจกรรมที่ 5 การฝึกเดินเข้าจังหวะ
- 11.40 – 11.50 สรุปกิจกรรมภาคเช้าและแจ้งเนื้อหากิจกรรมภาคบ่าย
- 12.30 – 13.30 พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.30 – 14.00 กิจกรรมที่ 6 พัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน (ด้านอารมณ์ และสังคม)
- 14.00 - 15.00 กิจกรรมที่ 7 กิจกรรมนำหนูเก่ง
- 15.00 – 15.30 กิจกรรมที่ 8 คิดทำด้านบวก
- 15.30 - 15.40 พัก 10 นาที รับประทานอาหารว่าง
- 15.40 - 16 00 กิจกรรมที่ 9 แบ่งสรรหาพาโซค
- 16.00 – 16.15 นัดหมายเวลาการทำกิจกรรมในวันที่ 2 และแยกย้ายกันกลับบ้าน

วันที่ 2

- 07.30 – 8.00 ลงทะเบียนที่โต๊ะลงทะเบียนหน้าห้องกิจกรรมพร้อมรับประทานอาหารเช้า
- 08.30 – 9.30 กิจกรรมที่ 10 การฟังบรรยายการประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน
- 9.30 – 10.30 กิจกรรมที่ 11(1) สื่อสร้างเสริมลูกน้อยสร้างสรรค์
- 10.30 – 11.30 กิจกรรมที่ 11(2) การ์ตูนสร้างสรรค์
- 11.30 - 12.00 กิจกรรมที่ 11(3) การผลิตสื่อการสอนจากวัสดุในท้องถิ่น
- 12.00 - 13.00 พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 - 13.30 กิจกรรมที่ 12 วาดภาพจากตลับหมึกสี
- 13.30 – 14.30 กิจกรรมที่ 13 เกมแทนวาจาด้วยท่าทาง
- 14.30- 14.50 พักรับประทานอาหารว่าง
- 14.50 – 15.20 กิจกรรมที่ 14 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน
- 15.20 – 16.00 กิจกรรมที่ 15 กิจกรรมการทำแบบทดสอบความรู้หลังการเข้าร่วมกิจกรรม
- 16.00 – 16.30 กิจกรรมที่ 16 กล่าวสรุปการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่จัดขึ้น
คณะวิทยากรกล่าวขอบคุณคณะผู้ดูแลเด็ก ร้องเพลงอำลา และมอบของที่ระลึก

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก และแบบประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป spss ในการวิเคราะห์แบบทดสอบและแบบประเมินผลการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. นำผลการทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมโดยทดสอบค่าที (t-test) เสนอเป็นตารางประกอบความเรียง

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความหมายตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

4.50-5.00	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
3.50-4.49	หมายถึง	เหมาะสมมาก
2.50-3.49	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
1.50-2.49	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
0.50-1.49	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ใช้สูตร (Ferguson, 1981)

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
	$\sum x$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

2. หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (ประคอง กรรณสูต,2542)

$$\text{S.D.} = \sqrt{\frac{N\sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
$\sum x^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
$(\sum x)^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง
N	แทน	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

3. สถิติ t-test (ศิริชัย กาญจนวสี,2547)

กรณีความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มไม่เท่ากัน

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{(S_1^2/n_1) + (S_2^2/n_2)}}$$

โดยมีชั้นแบ่งความอิสระ

$$df = \frac{(S_1^2/n + S_2^2/n_1^2)}{[(S_1^2/n_1)^2/n_1 - 1] + [(S_2^2/n_2)^2/n_2 - 1]}$$

กรณีความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มเท่ากัน

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left\{ \frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right\}}}$$

โดยมี $df = n_1 + n_2 - 2$

t แทน ค่าอัตราส่วนวิกฤต

$\bar{X}_1$ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 1

$\bar{X}_2$ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

$\bar{S}_1$ แทน ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1

$\bar{S}_2$ แทน ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

n_1 แทน จำนวนประชากรของกลุ่มตัวอย่างที่ 1

n_2 แทน จำนวนประชากรของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี เป็นการวิจัยกึ่งทดลองเพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลผลคะแนนของการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม และคะแนนของการทำแบบทดสอบความรู้หลังการเข้าร่วมกิจกรรม และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวิธีการทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานว่า ผู้ดูแลเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนครั้งนี้ มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

1.1 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test)

1.2 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test) จำแนกตามคะแนนรายด้านของการประเมินในแบบทดสอบความรู้

ตอนที่ 2 ผลการประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 1 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้เป็น การวิเคราะห์คะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี จากการทดสอบความรู้ก่อนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test)

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test)

คะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม	40	37.98	3.45	-6.113	.000*
หลังเข้าร่วมกิจกรรม	40	40.70	2.47		

*p<.05

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี พบว่า คะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ดูแลเด็ก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 37.98 และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 40.70 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 3.45

และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 2.47

1.2 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test) จำแนกตามคะแนนรายด้านของการประเมินในแบบทดสอบความรู้

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test) จำแนกตามคะแนนรายด้านของการประเมินในแบบทดสอบความรู้

เนื้อหา	n 40	ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม		หลังเข้าร่วมกิจกรรม		t-test	Sig.
		($\bar{X}$)	S.D.	($\bar{X}$)	S.D.		
1. ด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน		11.30	1.16	12.58	1.20	-7.773	.000*
2. ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน		6.70	1.80	7.63	1.43	-4.225	.000*
3. ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน		11.20	1.30	11.45	1.01	-1.136	.263
4. ด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน		8.78	1.03	9.05	0.88	-1.811	.078

*p<.05

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม และหลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี จำแนกตามคะแนนรายด้านของการประเมินในแบบทดสอบความรู้ พบว่า

ด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี มีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 11.30 และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 12.58 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 1.16 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 1.20

ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี มีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 6.70 และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 7.63 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 1.80 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 1.43

ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี มีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 11.20 และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 11.45 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 1.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 1.01

ด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี มีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 8.78 และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 9.05 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 1.03 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 0.88

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test) จำแนกตามคะแนนรายด้านของการประเมินในแบบทดสอบความรู้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน แตกต่างจากคะแนนเฉลี่ยในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้คือ ผู้เรียนจะมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่ในด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนของเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชนค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในภาพรวมผู้ดูแลเด็กมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้ง 4 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 37.98 และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 40.70 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 3.45 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 2.47

ตอนที่ 2 ผลการประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้ เป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในการทำแบบประเมินความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กที่มีต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

ตารางที่ 5 ผลการประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงาน
ของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

รายการ	กลุ่มตัวอย่าง = 40 คน		
	$\bar{X}$	S.D	แปล ความหมาย
ด้านหลักสูตร			
1. วัตถุประสงค์มีความชัดเจนและเหมาะสม	4.05	0.55	เหมาะสมมาก
2. เนื้อหาถูกกำหนดไว้ชัดเจนเพียงใด	4.03	0.53	เหมาะสมมาก
3. เนื้อหา ความรู้ที่ได้รับสอดคล้องกับความต้องการ	4.00	0.55	เหมาะสมมาก
4. เนื้อหาและกิจกรรมในการฝึกอบรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน	4.22	0.48	เหมาะสมมาก
5. วิธีการสอนมีความเหมาะสมกับเนื้อหา	4.03	0.53	เหมาะสมมาก
6. เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	3.88	0.69	เหมาะสมมาก
ด้านการจัดกิจกรรม			
1. เทคนิคและวิธีการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.05	0.64	เหมาะสมมาก
2. เนื้อหาที่น่าสนใจไม่สับสน	4.15	0.58	เหมาะสมมาก
3. การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามกำหนดเวลา	4.15	0.58	เหมาะสมมาก
4. การฝึกอบรมมีการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียนรู้	4.10	0.67	เหมาะสมมาก
5. เอกสารการสอนสอดคล้องกับเนื้อหา	4.13	0.52	เหมาะสมมาก
6. เอกสารการสอนมีความชัดเจนเข้าใจง่าย	4.13	0.52	เหมาะสมมาก
7. เอกสารการสอนมีจำนวนเพียงพอกับผู้เรียน	4.13	0.65	เหมาะสมมาก
8. วิทยากรมีความเชี่ยวชาญในหัวข้อที่ฝึกอบรม	3.98	0.66	เหมาะสมมาก
9. วิทยากรมีความเป็นกันเองต่อผู้เรียน	4.33	0.57	เหมาะสมมาก

ตารางที่ 5 ผลการประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (ต่อ)

รายการ	กลุ่มตัวอย่าง = 40 คน		
	$\bar{x}$	S.D	แปล ความหมาย
10. มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	4.30	0.61	เหมาะสมมาก
11. มีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง	4.38	0.54	เหมาะสมมาก
12. สื่ออุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการสอนมีความน่าสนใจและเหมาะสม	4.10	0.50	เหมาะสมมาก
ด้านการบริหารจัดการ			
1. การกำหนดวัตถุประสงค์มีประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม	4.08	0.47	เหมาะสมมาก
2. การชี้แจงวัตถุประสงค์ต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความชัดเจน	4.00	0.45	เหมาะสมมาก
3. การเลือกที่มวิทยากรมีความเหมาะสม	4.07	0.47	เหมาะสมมาก
4. คณะผู้ดำเนินงานและวิทยากรมีความเป็นกันเอง	4.30	0.52	เหมาะสมมาก
5. จำนวนผู้เรียนเหมาะสมกับกิจกรรม	4.07	0.66	เหมาะสมมาก
6. ความเหมาะสมในการเลือกสถานที่ในการจัดกิจกรรม	4.25	0.59	เหมาะสมมาก
7. การอำนวยความสะดวกต่อผู้เข้ารับการศึกษา	4.22	0.53	เหมาะสมมาก
8. การจัดสิ่งแวดล้อมในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.15	0.48	เหมาะสมมาก
รวม	4.13	0.56	เหมาะสมมาก

จากตารางที่ 5 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในการทำแบบประเมินความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กที่มีต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ วิทยากรมีความเป็นกันเองต่อผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 และการฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 และคณะผู้ดำเนินงานและวิทยากรมีความเป็นกันเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 ตามลำดับ ข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เวลาในการสอนมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69

เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เนื้อหาและกิจกรรมในการฝึกอบรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ ความชัดเจนและเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เวลาในการสอนมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69

ในด้านการจัดกิจกรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ วิทยากรมีความเป็นกันเองต่อผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 และการฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66

ในด้านการบริหารจัดการ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ คณะผู้ดำเนินงานและวิทยากรมีความเป็นกันเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ การเลือกสถานที่ในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 และการอำนวยความสะดวกต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การชี้แจง

วัตถุประสงค์ต่อผู้เข้ารับการอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน และเพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรม และด้านการบริหารจัดการ โดยมีสมมติฐานในการวิจัยว่า ผู้ดูแลเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนครั้งนี้ มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี รวมทั้งสิ้นจำนวน 40 คน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และคะแนนความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม เปรียบเทียบกับหลังเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 2 ประเภท คือ

1. แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก เป็นแบบทดสอบที่มีคำถามปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ โดยครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด 4 ด้านที่กำหนด

2. แบบประเมินผลการจัดกิจกรรม เป็นแบบประเมินความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กที่มีต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานของผู้ดูแลเด็ก ซึ่งผู้วิจัย ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแล้วนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับของลิเคิร์ท โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

4.50-5.00	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
3.50-4.49	หมายถึง	เหมาะสมมาก
2.50-3.49	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
1.50-2.49	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
0.50-1.49	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการทดลอง

1.1 ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อในการวิจัย และศึกษาตำรา เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ขอบเขต และรายละเอียดในการปฏิบัติงานของครูพี่เลี้ยงในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.2 กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือไปยังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 46 แห่ง และได้จดหมายตอบรับการเข้าร่วมอบรมมาทั้งหมด 52 คน ผู้วิจัยจึงเลือกผู้ตอบรับการอบรมทั้ง 52 คนเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

1.3 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก และแบบประเมินผลการจัดกิจกรรม

1.4 นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจ และแก้ไข จากนั้นจึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา ความเข้าใจ และความเหมาะสมในการใช้ภาษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข นำแบบทดสอบที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้กับผู้ดูแลเด็ก ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง นำผลการทดสอบความรู้มาวิเคราะห์หาค่าระดับความยาก และค่าอำนาจจำแนก

1.5 นำแบบประเมินผลการจัดกิจกรรมไปเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงโดยดูความเหมาะสม และการใช้ภาษาของข้อคำถาม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงเป็นฉบับสมบูรณ์

2. ขั้นตอนการทดลอง

2.1 ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม

2.2 ดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนการที่กำหนดไว้ ซึ่งการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 วัน วันละ 8 ชั่วโมง รวม 16 ชั่วโมง

2.3 ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

2.4 ตรวจสอบให้คะแนนและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำมาตรวจให้คะแนน ตามวิธีที่กำหนดไว้

2.5 ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในครั้งนี้ เพื่อตรวจสอบว่า โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้น มีความเหมาะสม บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาและส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.6 เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผลการดำเนินการทดลอง

สรุปผลการวิจัย

1. การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม แสดงว่า ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ที่เข้าร่วมการศึกษานอกระบบโรงเรียนครั้งนี้ มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม จึงสามารถสรุปได้ว่า ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนครั้งนี้ มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการประเมินการจัดกิจกรรมพบว่า ภาพรวมของการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ วิทยากรมีความเป็นกันเองต่อผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 และการฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 และคณะผู้ดำเนินงานและวิทยากรมีความเป็นกันเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เวลาในการสอนมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 จะเห็นว่า การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยในการประเมินสูงที่สุด ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีความประทับใจและพอใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม และผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเห็นว่า การจัดกิจกรรมใดก็ตามควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ และการจัดกิจกรรมผู้ที่ดำเนินการเป็นวิทยากรควรเป็นกันเอง ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมราบรื่น ผู้เข้าร่วมก็จะไม่เกร็งในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ และสามารถเข้าร่วมอย่างสนุกสนาน ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ส่วนในเรื่องของเวลาในการจัดกิจกรรมซึ่งเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดนั้น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ควรจะมีการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้อีกและมีเวลาในการจัดกิจกรรมที่มากกว่านี้ เพราะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วมอย่างมาก

การอภิปรายผล

1. จากการวิจัยเพื่อศึกษาความรู้ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการเลือกสื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนครั้งนี้ มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัด องค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนครั้งนี้ มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับ Jucius (1971) ได้กล่าวถึงการพัฒนาที่เป็นการฝึกอบรมว่าเป็นกระบวนการที่จะช่วยเพิ่มพูนความถนัด ความชำนาญ ความสามารถของบุคคลให้ปฏิบัติงาน ได้ดียิ่งขึ้น และการศึกษาเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติของบุคคล เพื่อให้ สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อ่ำไพ สุจริตกุลและคณะ (2531) ที่ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตามวิถีชีวิตไทย พบว่า ภายหลังจากที่ผู้ดูแลเด็กได้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ว ผู้ดูแลเด็กมีคะแนน ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม แสดงให้เห็นว่าการ พัฒนาบุคคลมีสมรรถภาพสูงขึ้นกว่าเดิมได้ นั่น การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสามารถพัฒนา บุคคลได้ ดังที่ Frederick and Charles (1945) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่จะเพิ่มพูน ความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงานของบุคคลทั้งหมดในสังคมได้ทางหนึ่ง ดังจะเห็นได้ ว่าทุกหน่วยงานจะมีการอบรมบุคลากรด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งวิธีการฝึกอบรมด้วยเทคนิควิธีการ ต่างๆ จะเป็นที่ยอมรับใช้กันอย่างแพร่หลาย เช่น การอบรมเพื่อเตรียมคนเป็นผู้อำนวยการ อาจารย์ ใหญ่ ครูใหญ่ หรือเพื่อเลื่อนระดับขั้นให้สูงขึ้น ดังที่บัณฑิตย์ อินทรชื่น (2526) ได้แสดงถึงความ จำเป็นของการพัฒนาบุคลากรด้วยวิธีการฝึกอบรมไว้ว่า ถึงแม้ว่าการคัดเลือกและสรรหาบุคลากร เข้าทำงานใดๆ ด้วยคุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการทำงานไว้ดีเพียงใดก็ตาม ก็ไม่ได้เป็น หลักประกันว่า บุคคลผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้ดีตลอดไป ทั้งนี้เพราะความ เปลี่ยนแปลงของระบบงานและวิทยาการต่างๆ ได้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ทำให้การปฏิบัติงานของ บุคคลนั้นๆ อาจมีปัญหาหรือข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานไม่เท่าที่ควร ดังนั้นหน่วยงานจึงต้อง พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในปัจจุบันได้อย่าง มีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ ในขณะที่เดียวกัน บุคคลที่ทำงานอยู่แล้วก็ต้องได้รับการ พัฒนาเพื่อเตรียมตัวสำหรับความก้าวหน้าในตำแหน่งต่อไปในอนาคต การอบรมจึงเป็นวิธีหนึ่งในการ พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถตรงกับหน้าที่ความรับผิดชอบ และ Knowles (1978) ได้ กล่าวไว้ว่า ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่สามารถนำประสบการณ์ที่มีอยู่มาใช้ในการแก้ปัญหา ในชีวิตของ ตนเอง ทั้งนี้ประสบการณ์ดังกล่าว สามารถนำมาแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นได้ อีกทั้งยัง เป็นการขยาย โลกทัศน์ให้กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับเชียวศรี วิจิตร (2530) ที่ได้กล่าวว่า ผู้ใหญ่ที่เข้า ร่วมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น มาเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อที่จะนำเอา

ประสบการณ์ ความรู้ ความคิด ความชำนาญ ตลอดจนสิ่งต่างๆที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตปัจจุบัน โดยทั่วไปผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีจุดมุ่งหมายหลัก 3 ประการ คือ ต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ในการปรับตัวและปรับอาชีพให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ต้องการประสบความสำเร็จ และต้องการให้ตนเองมีคุณค่า

2. เมื่อพิจารณาจากผลการทดลอง แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้หลังการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผลที่ได้นี้จะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นว่า จากการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กับผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี สามารถพัฒนาและส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ เป็นความพยายามที่มุ่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในบุคคลเพราะเล็งเห็นว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรเป็นอย่างมาก เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่เป็นจริงทั้งในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจและเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงต้องมีการพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถทำให้บุคลากรได้รับความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้น สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในอันที่จะส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กในทุกๆด้าน ดังนั้นผู้ดูแลเด็กจึงเป็นบุคคลที่ควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการดูแลเด็กที่เพียงพอ แต่เนื่องจากการติดตามประเมินผลโครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงใน สุพรรณิกา พึ่งทอง, 2541) พบว่าแม้ว่าจะมีการจัดฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กแล้วก็ตาม แต่ยังพบปัญหาการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก เช่น ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ขาดทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ด้านการสอนเด็กก่อนวัยเรียน ขาดทักษะในการผลิตและการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาดำ ซึ่งส่งผลทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะนี้ จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้ เพราะประกอบไปด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งในกิจกรรมจะช่วยให้ผู้ดูแลเด็กได้มีความรู้ความเข้าใจในความรู้ที่ผู้ดูแลเด็กควรได้รับ ได้แก่ ด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน

ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน เพิ่มมากขึ้น ทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้ขึ้นมาพัฒนาเด็กเพิ่มมากขึ้น การจัดกิจกรรมนี้ได้คำนึงถึงลักษณะผู้เข้ารับการอบรมเป็นสำคัญ เพราะผู้เข้ารับการอบรมในครั้งนี้เป็นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว ต้องการการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ ดังนั้นการกำหนดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ จึงคำนึงถึงหลักจิตวิทยาผู้ใหญ่ และปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งเน้นการส่งเสริม การวิเคราะห์สภาพสังคม และการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้และนำสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และประกอบอาชีพได้ทันที ดังนั้น จึงจัดสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับความต้องการ ความรู้ ประสบการณ์ เป้าหมาย การนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และคำนึงถึงธรรมชาติและคุณลักษณะของผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการสังเกตการณ์จัดกิจกรรมจะพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะมีความตั้งใจในการร่วมกิจกรรมมาก และมีความพยายามที่จะทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมประสบความสำเร็จและตนเองมากที่สุด

3. เมื่อพิจารณาจากผลการทดลองเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี (t-test) จำแนกตามคะแนนรายด้านของการประเมินในแบบทดสอบความรู้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียนและด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน แตกต่างจากคะแนนเฉลี่ยในการทำแบบทดสอบความรู้หลังการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ นั้นมุ่งเน้นพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ หลักการพัฒนาเด็ก ลักษณะพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก วิธีการเลี้ยงดู วิธีการจัดกิจกรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และความรู้เกี่ยวกับการพิจารณาระดับพัฒนาการการของเด็กในระยะเวลาก่อนวัยเรียน การให้ข้อมูลป้อนกลับภายหลังกระบวนการเรียนรู้ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และต้องประเมินให้ครบทุกด้าน ทั้ง

ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ด้วยการอาศัยเครื่องมือที่หลากหลาย มีการทำอย่างสม่ำเสมอ และเปิดเผยให้ผู้ปกครองทราบอย่างต่อเนื่อง เป็นอย่างมาก นอกจากนี้กิจกรรมส่วนใหญ่ในการพัฒนาความรู้ความสามารถในทั้งสองด้านนี้ เป็นกิจกรรมการบรรยายอย่างละเอียด กิจกรรมที่ระดมสมอง กิจกรรมการอภิปรายกลุ่ม การสาธิต รวมถึงการร่วมแสดงบทบาทสมมติ ทำให้ผู้ดูแลเด็กมีความรู้ในสองด้านนี้เพิ่มขึ้น จึงทำให้คะแนนหลังการทำกิจกรรมสูงขึ้นอย่างมาก แต่ในด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตสื่อการสอนของเด็กก่อนวัยเรียน และด้านความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชนค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นผลเนื่องจากกิจกรรมการผลิตสื่อการสอนของเด็กก่อนวัยเรียนอาจจะน้อยเกินไปและสื่อที่นำมาเป็นตัวอย่างไม่เกินไปจึงทำให้ความรู้ในด้านนี้เพิ่มขึ้นไม่มากนัก และกิจกรรมที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน อาจให้ความรู้ไม่มากนัก เพราะเป็นการบรรยายและอภิปรายกลุ่มใหญ่ และกิจกรรมทั้งสองด้านนี้จะ เป็นกิจกรรมส่วนท้ายของการจัดกิจกรรมทั้งหมด จึงทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกล้าจากกิจกรรมแรกๆ จึงทำให้เข้าร่วมในกิจกรรมนี้ไม่เต็มที่นัก ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยหลังการจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้นไม่มากนัก สอดคล้องกับ รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ที่กล่าวถึงคุณค่าของสื่อการสอนที่ใช้ในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้ 1) คุณค่าทางวิชาการ สื่อการศึกษานอกระบบทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง มีผลการเรียนดีกว่าการใช้สื่อการศึกษา ผู้เรียนจะเข้าใจในความหมายได้กว้างขวาง ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาให้ประสบการณ์ที่เป็นจริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนที่ถูกต้อง จดจำเรื่องราวต่างๆ ได้มาก และจำได้นาน รวมทั้งช่วยเพิ่มทักษะในการเรียนรู้ด้วย 2) คุณค่าทางจิตวิทยา สื่อการศึกษานอกระบบ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ทำให้มีทัศนคติที่ถูกต้อง ผู้เรียนเกิดความพอใจ และ สอดคล้อง กับ Knowles (1978) กล่าวว่า iva ความแตกต่างระหว่างบุคคล ของผู้ใหญ่เพิ่มมากขึ้นตามอายุ นั่นคือในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ควรให้ความสำคัญในการชดเชยในความแตกต่างของผู้เรียนผู้ใหญ่ไม่ว่าในด้านรูปแบบการเรียนรู้ ระยะเวลา สถานที่ และความเร็วช้าของกิจกรรมการเรียนรู้

4. ในการทำแบบประเมินความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กที่มีต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี ผลการประเมินพบว่า ภาพรวมของการจัดกิจกรรมอยู่ในเกณฑ์เหมาะสม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38

และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ วิทยากรมีความเป็นกันเองต่อผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 และการฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 และคณะผู้ดำเนินงานและวิทยากรมีความเป็นกันเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เวลาในการสอนมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 จะเห็นว่า การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยในการประเมินสูงที่สุด ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีความประทับใจและพอใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม และผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเห็นว่า การจัดกิจกรรมใดก็ตามควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ และการจัดกิจกรรมผู้ที่ดำเนินการเป็นวิทยากรควรเป็นกันเอง ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมราบรื่น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็จะรู้สึกผ่อนคลายในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ และสามารถเข้าร่วมอย่างสนุกสนาน ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนครั้งนี้ วิทยากรมีการสอนตามลำดับเนื้อหาวิชาการตามที่ได้กำหนดไว้ มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า อธิบายด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย สามารถเชื่อมโยงความรู้เนื้อหามาเป็นกิจกรรมสามารถสรุปผลการเรียนรู้ได้ วัดผลได้ตรงตามความมุ่งหมาย สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นที่กันเอง สนใจผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง และเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งการกระตุ้นความสนใจผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยการสอบถามความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมฝึกอบรมเป็นระยะ เนื่องจากพบว่าถึงแม้ว่าผู้เข้ารับการอบรมจะแสดงความสนใจต่อการเรียนรู้ แต่เมื่อถึงช่วงซักถามนั้น วิทยากรต้องใช้คำพูดเพื่อกระตุ้นให้มีการซักถาม การให้แสดงความคิดเห็น หรือเล่าถึงประสบการณ์ของตนเอง มิเช่นนั้น ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่จะไม่ซักถามใดๆ เลย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่ ไม่ได้รับการฝึกฝนให้มีพฤติกรรมซักถามมาก่อนจึงทำให้ไม่กล้าแสดงพฤติกรรมนี้ นอกจากนี้ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ให้ความสนใจ ตั้งใจฟัง และให้ความร่วมมือ ในการทำกิจกรรมอยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่าหากสามารถจัดกิจกรรมได้ตรงกับความต้องการของผู้ได้รับการเข้าอบรมแล้ว จะทำให้ผู้อบรมสนใจและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี ส่วนในเรื่องของเวลาในการจัดกิจกรรมซึ่งเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดนั้น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ควรจะมีการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้อีกและมีเวลาในการจัดกิจกรรมที่มากกว่านี้ เพราะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วมอย่างมาก

การวัดและประเมินผลมีขึ้นเพื่อจะได้ทราบข้อบกพร่องในการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่ สิ่งใดสมควรที่จะแก้ไขและปรับปรุง เพื่อให้การเรียน การสอนวิชาชีพระยะสั้นได้ผลจริงๆ ซึ่งในการวัดและประเมินผลโดยทั่วไปจะเน้นด้านการฝึกทักษะและการ ปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงต้องใช้วิธีการทางด้านการวัดและประเมินผลเกี่ยวกับการฝึกงานหรือ ปฏิบัติงานหรือปฏิบัติงานเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้อง กิจจา เวสประทุม (2540) กล่าวไว้ว่าการวัด และการประเมินผล เพื่อจะได้ทราบถึงข้อบกพร่องว่าสิ่งใดควรปรับปรุงแก้ไข โดยการวัดและการ ประเมินผลการเรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้นจะเน้นที่เป็นการฝึกทักษะและปฏิบัติงานจริง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากการศึกษาพบว่าคะแนนความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก หลังการเข้า ร่วมกิจกรรม สูงขึ้นจากก่อนเข้าร่วมกิจกรรม แสดงว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังกล่าวนี เป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของ ผู้ดูแลเด็กในด้านพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับการประเมิน พัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและเลือกใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน และความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชนได้
2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในด้านอายุ ประสบการณ์ ความสามารถ ความสนใจ ฯลฯ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ไปใช้ควร จะมีการเตรียมความพร้อมในทุกๆด้าน ทั้งในด้านของความเหมาะสมของสถานที่ อุปกรณ์ ระยะเวลา เนื้อหา ผู้นำกิจกรรม รวมถึงรูปแบบกิจกรรม ซึ่งควรจะต้องมีความหลากหลาย สอดคล้องกับลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยเพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่เอื้อให้ผู้เข้าร่วม กิจกรรมเกิดความพอใจและสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ
3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีภาระงาน จึงมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ดังนั้น อาจจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการให้ความรู้ เช่น การเรียนแบบทางไกล การพบกลุ่ม การให้ ศึกษาเพิ่มเติมที่บ้าน หรือการเรียนระยะสั้น เป็นต้น

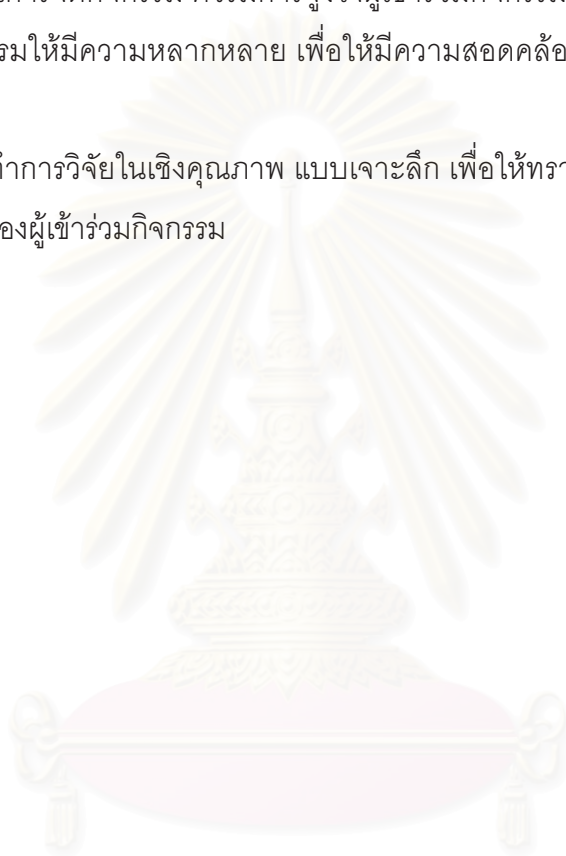
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำรูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ไปใช้กับผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนา เด็กเล็กกลุ่มอื่น

2. ลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอาจเป็นตัวแปรหนึ่งในการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน ควรมีการศึกษาในเรื่องลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น อายุ เพศ ประสบการณ์ในการทำงาน กับการจัดการศึกษาจากระบบโรงเรียนด้วย

3. ในการจัดกิจกรรม ควรมีการจูงใจผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มาก และอาจปรับเปลี่ยนรูปแบบของกิจกรรมให้มีความหลากหลาย เพื่อให้มีความสอดคล้อง และเหมาะสมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม

4. ควรทำการวิจัยในเชิงคุณภาพ แบบเจาะลึก เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

- กลุ่มวิจัย และประเมินคุณภาพการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา. 2544. **รายงานการประเมินพัฒนาการนักเรียนชั้นอนุบาลชั้นปีที่2.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2534. **โครงการวิจัยเรื่อง การทำงานของสตรีกับความต้องการผู้ดูแลเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนอนุบาล ในเขตกรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกวิท ประวาลพุกษ์. 2534. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคต.** กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. **รายงานประจำปี2546 คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
- จุไรพร เสนาะ. 2545. **การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กวัยอนุบาล ในโรงเรียนเมืองพัทยา สังกัดเมืองพัทยา.** วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนะจิต โมฬีสวรรณ. 2543. **ความต้องการการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ.** วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต เอกการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- นที ภาวรงค์ศักดิ์. **การนำเสนอโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ.2539 และเพศศึกษาสำหรับชายขายบริการทางเพศ ในเขตกรุงเทพมหานคร.** 2547. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชา นโยบายการจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิภาพรรณ หงส์ชูเกียรติ. 2544. **สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาล.** วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นงลักษณ์ คำนั่งธรรม. 2540. การศึกษาความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติของครูพี่เลี้ยง
 เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาทางร่างกาย ในศูนย์อบรมเด็กด้อยโอกาสในวัด
 กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษาของนอกโรงเรียน
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรณานุกรม. แนวทางการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กนอกระบบ. วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม ปีที่6, 1
 (ต.ค.-ธ.ค. 2544); 59-67.
- ประภาพรรณ ไชยวงษ์. 2544. การวิเคราะห์บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการ
 จัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
 บัณฑิต. สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปราณี สุภาพ. 2539. การศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก ในศูนย์
 พัฒนาเด็กเล็กดีเด่น สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- ผดุงพร ธรรมดา. 2545. การศึกษาความพร้อมของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของ
 องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พชนี วังยายฉิม. 2545. การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับเด็กวัย
 อนุบาลในโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2545. รายงานการวิจัยความเหมาะสมในการถ่ายโอน
 สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:
 จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- มูลนิธิโรงพยาบาลเด็ก. 2527. การเลี้ยงดูและพฤติกรรมของเด็ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงรุ่งการ
 พิมพ์.
- วรรณพร กาญจนานา. 2544. การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาและการเลี้ยงดู
 เด็กปฐมวัยในสถานรับเลี้ยงเด็กของกระทรวงกลาโหม. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระ ศรีสำราญ. 2542. **ปัญหาการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จังหวัด**

สกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

โสธร บุญเลิศ. 2546. **การศึกษาประสิทธิผลของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดจังหวัด**

บุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุนันทา กิจสุวรรณ. 2535. **การใช้โครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถภาพของผู้ดูแลเด็กใน**

ศูนย์เด็กปฐมวัยในชุมชนแออัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต

สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สมศักดิ์ แก้วคำ. 2547. **การศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ**

โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับนักเดินคาบาเร่ต์ที่มีพฤติกรรม

เบี่ยงเบนทางเพศจากชายเป็นหญิง. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชา

นโยบายการจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชา จันทร์เอม. 2520. **จิตวิทยาเด็ก.** กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา

สุนทร สุนันท์ชัย. 2523. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

สำนักบริหารการศึกษาทองถิ่น. 2547. **แนวนโยบายการจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วน**

ท้องถิ่นระยะ 15 ปี (พ.ศ. 2545 - 2549). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาสาสมัครศึกษาดินแดน กรมการ

ปกครอง.

วิภาภรณ์ ตอสูงเนิน และคณะ. 2548. **รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อสนับสนุนองค์กร**

ปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. อุบลราชธานี: สำนักผู้ตรวจ

ราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 7.

อาชัญญา รัตนอุบล. 2540. **กระบวนการการฝึกอบรมสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน.**

กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษานอกระบบ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาชัญญา รัตนอุบล. 2542. **การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุ้นดา นพคุณ. 2523. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

- อุ้นตา นพคุณ. 2527. **การเรียนการสอนผู้ใหญ่เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุ้นตา นพคุณ. 2546. **กรอบแนวความคิดการพัฒนาโปรแกรมอย่างมีส่วนร่วมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- อุ้นตา นพคุณ. 2546. **การศึกษาทบทวนและความร่วมมือในการจัดการศึกษาในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และโรงเรียน**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาอังกฤษ

- Best, Jhon W . **Research in Education**. 3 rd ed.Englewood Cliffs : Prentice – Hall, 1977.
- Boyle, Patrick G. **Planning Better Programs**. New York : McGraw - Hill Book Company, 1981.
- Billing, Dorothy d. **Ego Development and Adult Education**. Doctoral Dissrtation, The Fielding Institute. Dissertation Abstracts international 49 (7) . University Microfilms No. 88-16,275 . Press. 1988.
- Boone, Edgar J. **Developing Programs in Adult Education**. Prospect Heights : Waveland Press, 1992.
- Boyle P.G. **Planning Better Programs**. New York : Mc Graw-hill, 1981.
- Brookfield, S.D. **The skillful Teacher**. San Francisco: Jossey-bass, 1990.
- Caffarella, R.S. **Planning Programs for Adult Learners**. San Francisco : Jossey-Bass, 1994.
- Knowles, Malcolm s. **The Modern Practice of Adult Education : Andragogy verus Pedagogy**. New York:Assocociation Press, 1970.
- Krueger, R.A. **Focus Group : A Practical Guide for Applied Research**. Thousand Oaks : CA : SAGE publication, 1994.

ภาคผนวก

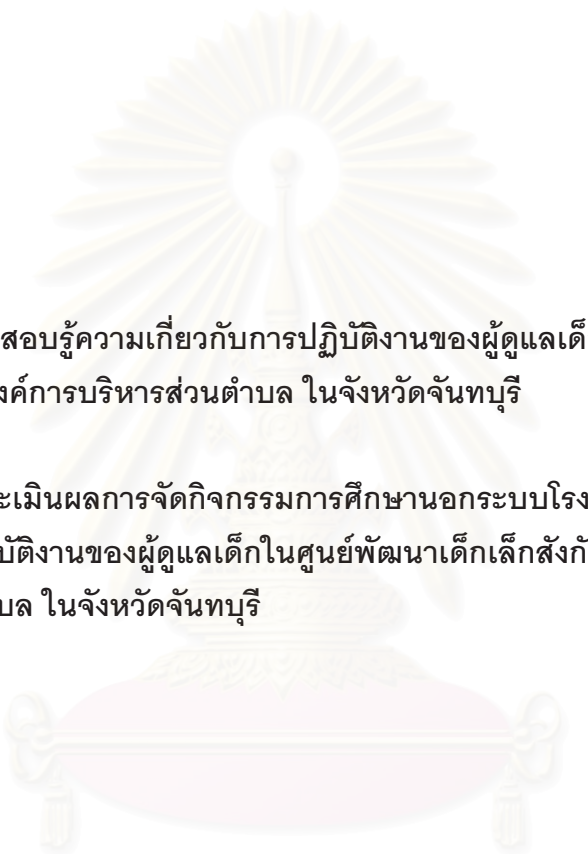
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่1 แบบทดสอบรู้ความเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

ส่วนที่2 แบบประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริม
การปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหาร
ส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1

แบบทดสอบความรู้ของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

คำชี้แจง แบบทดสอบความรู้ฉบับนี้เป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก รวมจำนวน 50 ข้อ คะแนนเต็ม 50 คะแนน โดยครอบคลุมเนื้อหาทั้ง 4 ด้าน คือ

1. ด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน
2. ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน
3. ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนเด็กก่อนวัยเรียน
4. ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

คำสั่ง จงทำเครื่องหมาย X ในช่อง ก ข ค ง ข้อใดข้อหนึ่งในกระดาษคำตอบตามที่ท่านพิจารณาว่าเป็นคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว

เกณฑ์การให้คะแนน ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิด 0 คะแนน

1. ท่านเห็นด้วยกับข้อใด

- ก. เด็กก่อนวัยเรียน เป็นวัยเตรียมความพร้อม
- ข. การเตรียมความพร้อมแก่เด็กวัยก่อนเรียน ควรส่งเสริมเฉพาะกิจกรรมภายในห้อง
- ค. การเตรียมความพร้อมแก่เด็กวัยก่อนเรียน ควรส่งเสริมเฉพาะกิจกรรมภายนอกห้อง
- ง. เด็กก่อนเรียน สามารถเติบโตและเรียนรู้ได้เองโดยผู้ดูแลเด็กไม่จำเป็นต้องจัดสถานที่เพื่อส่งเสริมพัฒนาการ

2. คำกล่าวใดถูกต้อง

- ก. การดูแลเด็กวัย 3 – 5 ขวบ ผู้ดูแลไม่จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเด็กได้
- ข. เด็กวัย 3 – 5 ขวบ ควรได้รับการกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการให้มากที่สุด
- ค. เด็กวัย 3 – 5 ขวบ เป็นหน้าที่ของพ่อแม่เท่านั้นที่จะพัฒนาส่งเสริมเด็ก
- ง. เด็กวัย 3 – 5 ขวบ ไม่จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้ เพราะเขาสามารถเรียนรู้ได้โดยธรรมชาติ

3. พัฒนาการด้านใดที่ควรกระตุ้นให้เกิดขึ้นให้มากที่สุดในเด็ก 3 – 5 ขวบ

ก. ด้านอารมณ์ จิตใจ	ข. ด้านร่างกาย
ค. ด้านสติปัญญา	ง. ทุกด้านพร้อมๆกัน

4. อะไรมีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

ก. อาหาร	ข. ของเล่น
ค. การดูแลจากพ่อแม่	ง. ถูกทุกข้อ

5. พัฒนาการทางด้านร่างกาย จะเกิดขึ้นจากการเล่นมุมใด

ก. มุมศิลปะที่เด็กได้ใช้กรรไกรตัดกระดาษ	ข. มุมตุ๊กตาที่เด็กได้เล่นบทบาทสมมุติ
ค. มุมนิทานที่เด็กนั่งดูภาพนิทาน	ง. มุมดนตรีที่เด็กได้เล่นเครื่องดนตรีที่ตนสนใจ

6. เด็กวัย 3-5 ขวบ จะมีน้ำหนักเพิ่มเฉลี่ยปีละเท่าใด

ก. 5 - 6 กิโลกรัม	ข. 2.5 - 3 กิโลกรัม
ค. 1.5 - 2 กิโลกรัม	ง. 4.5 - 5 กิโลกรัม

7. ลักษณะนิสัยที่ควรปลูกฝังในเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการทางเซาว์ปัญญา คือ

ก. นิสัยรักการอ่าน	ข. การมุ่งมั่นอนาคต
ค. การส่งเสริมกระบวนการคิด	ง. ถูกทุกข้อ

8. น้องชมพู่ใช้ช้อนตักเกลือลงในแก้วน้ำ เพื่อทดลองทำไข่จมและไข่ลอย กิจกรรมดังกล่าว น้องชมพู่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการด้านใด

ก. พัฒนาการทางด้านร่างกาย	ข. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา
ค. พัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจ	ง. พัฒนาการทางด้านสังคม

9. คำพูดใดไม่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

ก. “ทำไมถึงไม่รู้เรื่องอย่างนั้นละ”	ข. “ค่อยๆ ทำไปเดี๋ยวก็ดีขึ้นค่ะ”
ค. “หนูเก่งมากเลย”	ง. “หนูมีความพยายามมาก”

10. เมื่อเด็กหกล้มไม่ควรบอกว่า

ก. “บอกแล้วว่าอย่าวิ่งสมน้ำหน้า”	ข. “ค่อยๆ ลุกขึ้นนะคะคนเก่ง”
ค. “เจ็บตรงไหนรีไปล่าคะ”	ง. “คนเก่งไม่ร้องนะคะ”

11. กิจกรรมเบื้องต้นที่ทำให้เด็กรู้จักเข้าสังคมคือข้อใด

ก. การเล่นกับเพื่อน	ข. การแต่งตัว
ค. การรับประทานอาหาร	ง. การเดินเข้าจังหวัด

43. กิจกรรมใดมีส่วนช่วยในการปลูกฝังให้เด็กรักชุมชน
ก. กิจกรรมประกวดร้องเพลงค่าน้ำนม	ข. กิจกรรมทำบุญซีดร้าเวียน
ค. กิจกรรมเก็บขยะในสวนสาธารณะใกล้กับศูนย์	ง. กิจกรรมเดิน – วิ่งเพื่อสุขภาพ
44. วิธีใดเป็นการติดต่อกับผู้ปกครองทางวาจา
ก. การโทรศัพท์	ข. การส่งอีเมลล์
ค. จดหมายรายงานพฤติกรรม	ง. ประกาศลงเว็บไซต์ของศูนย์
45. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีส่วนสำคัญอย่างไรต่อชุมชนมากที่สุด
ก. ช่วยแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูบุตรในระหว่างวัน	ข. ช่วยแบ่งเบาภาระทางการเงิน
ค. ช่วยส่งเสริมเยาวชนของชาติ	ง. ช่วยชุมชนให้ปลอดภัยเสพติด
46. ข้อใดเป็นการปลูกฝังให้เด็กรักชุมชน
ก. แม่มักตั้งกระดาดหิซซุในห้องน้ำสาธารณะกลับบ้าน
ข. แม่บอกลูกเสมอว่าอย่าทิ้งขยะที่พื้นถนน
ค. ครูพี่เลี้ยงเด็ดดอกไม้จากริมทางมาปักแจกัน
ง. บอกให้ลูกไม่ต้องสนใจว่าใครจะทิ้งขยะ
47. ชุมชนมีส่วนช่วยศูนย์ดูแลเด็กอย่างไร
ก. รับผิดชอบการดูแลเด็กในศูนย์
ค. ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในครอบครัว
ข. พาเด็กไปเที่ยวในวันเสาร์-อาทิตย์
ง. คอยดูแลเรื่องสาธารณสุข เช่น ฉีดปลวก มด และ แมลง
48. เมื่อมารดาต้องไปทำงานตอนกลางวันควรเลือกฝากบุตรไว้ที่ใด
ก. คนทำความสะอาดบ้าน	ข. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำชุมชน
ค. คุณป้าที่ขายกล้วยเตี้ยข้างบ้าน	ง. จ้างพี่เลี้ยงมาที่บ้าน
49. ข้อใดไม่ใช่บทบาทที่คณะกรรมการหมู่บ้านมีต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
ก. เผยแพร่กิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	ข. ร่วมประเมินผู้ดูแลเด็ก
ค. ร่วมวางแผนงบประมาณ	ง. ร่วมประเมินเด็ก
50. กิจกรรมใดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับวัด
ก. นิมนต์พระมาบิณฑบาตในวันเด็ก	ข. ให้เด็กไปนั่งสมาธิที่วัด
ค. จัดกิจกรรมให้เด็กไปเล่นภายในวัด	ง. ถูกทุกข้อ

ส่วนที่ 2

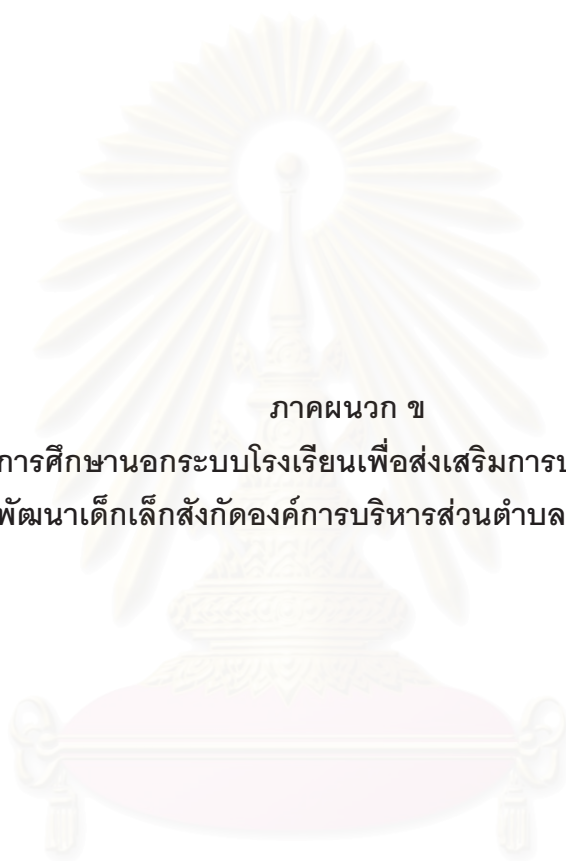
แบบประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แต่ละข้อความ และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงข้อละหนึ่งเครื่องหมายเท่านั้น โดยให้พิจารณาตามเกณฑ์ 5 ระดับคือ

คะแนน 5	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
คะแนน 4	หมายถึง	เหมาะสมมาก
คะแนน 3	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
คะแนน 2	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
คะแนน 1	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

รายการ	เกณฑ์การประเมิน				
	5	4	3	2	1
ด้านหลักสูตรการฝึกอบรม					
1. วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมมีความชัดเจนและเหมาะสมเพียงใด					
2. เนื้อหาถูกกำหนดไว้ชัดเจนเพียงใด					
3. เนื้อหามีความสัมพันธ์กับความต้องการของท่านมากน้อยเพียงใด					
4. เนื้อหาและกิจกรรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้มากน้อยเพียงใด					
5. วิธีการสอนมีความเหมาะสมกับเนื้อหา มากน้อยเพียงใด					
6. เวลาในการสอนมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด					
ด้านการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม					
1. การสอนดำเนินไปอย่างเป็นลำดับขั้นตอน					
2. เนื้อหาที่น่าสนใจไม่ล้าสมัย					
3. การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามกำหนดเวลา					
4. ในการจัดกิจกรรมมีการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด					

รายการ	เกณฑ์การประเมิน				
	5	4	3	2	1
5. เอกสารการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาอย่างน้อยเพียงใด					
6. เอกสารการสอนมีความชัดเจนเข้าใจง่ายอย่างน้อยเพียงใด					
7. เอกสารการสอนมีจำนวนเพียงพอกับผู้เรียน					
8. วิทยากรมีความเชี่ยวชาญอย่างน้อยเพียงใด					
9. วิทยากรมีความเป็นกันเองต่อผู้เรียนอย่างน้อยเพียงใด					
10. การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างน้อยเพียงใด					
11. การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงอย่างน้อยเพียงใด					
12. สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการสอนมีความเหมาะสมอย่างน้อยเพียงใด					
ด้านการบริหารการจัดฝึกอบรม					
1. การกำหนดวัตถุประสงค์มีประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมฝึกอบรมอย่างน้อยเพียงใด					
2. การชี้แจงวัตถุประสงค์ต่อองค์ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความชัดเจนอย่างน้อยเพียงใด					
3. การเลือกที่มวิทยากรมีความเหมาะสมอย่างน้อยเพียงใด					
4. คณะผู้ดำเนินงานและวิทยากรมีความเป็นกันเองอย่างน้อยเพียงใด					
5. ระยะเวลาในการจัดการฝึกอบรมมีความเหมาะสมอย่างน้อยเพียงใด					
6. การเลือกสถานที่ในการฝึกอบรมมีความเหมาะสมอย่างน้อยเพียงใด					
7. การอำนวยความสะดวกต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเหมาะสมอย่างน้อยเพียงใด					
8. การจัดสิ่งแวดล้อมในการฝึกอบรมมีความเหมาะสมอย่างน้อยเพียงใด					

ภาคผนวก ข

แผนกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก
ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 1

กิจกรรมการทดสอบก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินความรู้ผู้เรียนก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม

เวลาที่ใช้ ครั้งละ 1 ชั่วโมง รวม 2 ชั่วโมง

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

กิจกรรม

1. แจกแบบทดสอบก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อวัดความรู้ของผู้เรียนโดยครอบคลุมความรู้ทั้ง 4 ด้าน โดยแบบทดสอบเป็นข้อสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ ให้เวลา 1 ชั่วโมง

สื่อ / อุปกรณ์

แบบทดสอบ Pre-test และ Post-test

การประเมิน คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบความรู้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 2 (กิจกรรมสันตนาการ)

“ WHO ARE YOU ? ”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อละลายพฤติกรรมผู้เรียนทุกคน ให้รู้สึกเป็นกันเอง
2. เพื่อทำความรู้จักกันระหว่างผู้สอน และผู้เรียน

เวลาที่ใช้ 20 นาที

ขนาดของกลุ่ม ผู้เรียน 50

กิจกรรม

1. ผู้สอนอธิบายความหมายของประโยค “ WHO ARE YOU ? ”
2. ผู้สอนให้ผู้เรียนจับเอวกันเป็นขบวนรถไฟยาว และเดินขบวนมาที่หน้าชั้นเรียนเป็นขบวนยาวๆ
3. ให้ผู้เรียนออกมาแนะนำตัวเองทีละคน ตามลำดับแถวตอนลึกโดยให้ทุกคนพูด I am แล้วตามด้วยชื่อเล่นของทุกคน สุดท้ายให้ผู้เรียนทุกคนถามผู้สอนพร้อมกันดังๆ ว่า “ WHO ARE YOU ? ”
4. ผู้สอนตอบกลับว่า I am.....
5. เมื่อทำกิจกรรมเสร็จให้ผู้เรียนทุกคนกลับไปนั่งประจำที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 3

กิจกรรมทายนิสัยจากการแต่งห้อง

วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความสนุกสนานและส่งเสริมบรรยากาศในการฝึกอบรม

เวลาที่ใช้ 10 นาที

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

กิจกรรม

- 1.ผู้สอนตั้งคำถามนำว่า ถ้าให้ผู้เรียนเลือกตกแต่งบ้านเพียงห้องเดียวจะเลือกตกแต่งห้องใด
- 2.เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกคำตอบ
- 3.ผู้สอนฉายแผ่นใสเฉลยลักษณะนิสัยของผู้เรียน

สื่อ / อุปกรณ์ แผ่นใสประกอบการอธิบาย

การประเมิน การมีส่วนร่วมของผู้เรียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 4

พัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน (ด้านร่างกาย และสติปัญญา)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน อันได้แก่

1. พัฒนาการด้านร่างกาย
2. พัฒนาการทางสติปัญญา
3. พัฒนาการทางสังคม
4. พัฒนาการด้านอารมณ์

เวลาที่ใช้ 30 นาที

ขนาดของกลุ่ม ผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน การบรรยายประกอบเอกสาร

กิจกรรม

1. ผู้สอนให้ผู้เรียนแต่ละคนเขียนนิยามของคำว่า “เด็กก่อนวัยเรียน”
2. ผู้สอนสุ่มตัวอย่างผู้เรียนจำนวน 5 คน เพื่อบอกนิยามของคำว่า “เด็กก่อนวัยเรียน” ที่แต่ละคนเขียน
3. ผู้สอนสรุปนิยามของคำว่า “เด็กก่อนวัยเรียน” ให้แก่ผู้เรียน
4. แจกเอกสารประกอบการเรียน และให้เวลาอ่านล่วงหน้า 5 นาที
5. ผู้สอนเริ่มบรรยายเรื่องพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน โดยกิจกรรมนี้จะบรรยายเพียง

2 หัวข้อ คือ พัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

สื่อ/อุปกรณ์

1. เอกสารประกอบการสอน
2. ปากกาจดบันทึก

วิธีการประเมิน รวมอยู่ในกิจกรรมที่ 3

ใบความรู้

เรื่อง พัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนด้านร่างกายและสติปัญญา

เด็กปฐมวัย (Early Childhood)

เด็กปฐมวัย หรือ วัยเด็กตอนต้น (early childhood) หรือวัยก่อนเข้าเรียน (pre-school age) เป็นวัยที่มีอายุอยู่ในช่วง 3-5 ปี วัยนี้พัฒนามาจากวัยทารกซึ่งตามหลักนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 – 2549 กล่าวว่าเด็กวัยนี้ ใช้บ้านและสถานพัฒนาเด็กทั้งรูปแบบในระบบและนอกระบบโรงเรียนเป็นฐานในการเลี้ยงดู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544) เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักบุคคล สิ่งแวดล้อม สิ่งของ สามารถใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้หลากหลาย เริ่มเข้าใจลักษณะการสื่อสาร และสามารถใช้ภาษาได้มากขึ้น จากสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่และการมีความสามารถดังกล่าว กระตุ้นให้เด็กต้องการแสดงความสามารถที่มีอยู่ วัยนี้จึงมีลักษณะเด่นคือชอบแสดงความสามารถ ชอบอาสาช่วยเหลือ ช่างประจบ ชุกชอน อยากรู้อยากเห็น ช่างถาม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ชอบปฏิบัติ ค่อนข้างดี ต้องการมีอิสระ เป็นตัวของตัวเอง เริ่มรู้จักพึ่งพาตนเอง และไม่ยอมรับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การทำกิจกรรม การเรียนรู้เหตุผล สิ่งใดผิดถูก การเรียนรู้วิธีแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง นอกจากนี้เด็กจะแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนจากการพูดคุย การแสดงออก ความเฉลียวฉลาด ซึ่งจะเป็นเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคนด้วย ดังนั้นจึงพบว่าเด็กวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลิกภาพและมีพัฒนาการด้านจริยธรรมอย่างชัดเจน

พัฒนาการของวัยเด็กตอนต้น

พัฒนาการทางกาย

พัฒนาการทางกายของเด็กวัยนี้จะเป็นไปอย่างช้า ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับวัยทารก การเจริญเติบโตจะเป็นไปในลักษณะเพื่อให้วัยวัยต่าง ๆ สามารถทำงานได้เต็มที่ตามหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตราการเจริญเติบโตทางด้านน้ำหนักและส่วนสูง การเพิ่มของน้ำหนักเกิดจากการเจริญเติบโตของกระดูกและกล้ามเนื้อ ซึ่งต่างจากวัยทารกที่การเพิ่มน้ำหนักเกิดจากเนื้อเยื่อไขมัน ประกอบกับเด็กวัยนี้จะรับประทานอาหารได้น้อย และเลือกรับประทานอาหารเฉพาะที่ชอบเท่านั้น

ลักษณะร่างกายและสัดส่วนของวัยนี้จะเปลี่ยนแปลงจากลักษณะทารกอย่างชัดเจน กล่าวคือ ช่องท้องบางลง หน้าอกและไหล่กว้างและใหญ่ขึ้น แขนขายาวออกไป ศีรษะได้ขนาดกับลำตัว มือและเท้าใหญ่ขึ้น โครงกระดูกแข็งแรงขึ้น กล้ามเนื้อเติบโตแข็งแรงขึ้น มีการเพิ่มความสูงอย่าง

สม่ำเสมอ 3 นิ้วต่อปี และน้ำหนักเพิ่มสม่ำเสมอปีละ 1.5-2 กิโลกรัม และในช่วงปลายของวัยนี้จะมีฟันแท้ขึ้น 1-2 ซี่

เด็กวัยนี้เริ่มมีทักษะการเคลื่อนไหวและสามารถใช้วัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้ดีขึ้น ระบบกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้นเด็กจะชอบช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น การป้อนข้าวเอง แต่งตัว ใส่รองเท้า อาบน้ำ หวีผม เขียนหนังสือ การหยิบจับต่าง ๆ ชอบเล่นกับกลุ่มเพื่อน ๆ สามารถเดิน วิ่ง กระโดด ห้อยโนนอย่างคล่องแคล่ว และไม่รู้จั๊กเหนื่อ เพราะการได้เล่นกับเพื่อนจะช่วยให้เด็กรู้สึกรอบอุ้น ไม่ถูกทอดทิ้ง เด็กในวัยนี้ควรได้รับโอกาสที่จะพัฒนาทางด้านร่างกายอย่างเต็มที่ทั้งกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กจากการเล่นเครื่องเล่นต่าง ๆ ทั้งเครื่องเล่นสนามการเล่นกลางแจ้ง และจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กพัฒนาทางด้านร่างกายได้อย่างเต็มที่

การเจริญเติบโตทางร่างกายของเด็ก และลำดับขั้นของการเจริญเติบโตจะเป็นผลมาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งจะมีอิทธิพลเหนือตัวเด็กซึ่งได้แก่ ภาวะโภชนาการ โรคภัยไข้เจ็บ การป้องกันโรค และต่อมต่าง ๆ ที่จะควบคุมการเจริญเติบโต ร่างกายของเด็กจะตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็กจะสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก โดยการที่เด็กสามารถตอบสนองต่อความต้องการขั้นมูลฐานต่าง ๆ ก็จะช่วยให้เขามีความสุข และเป็นบุคคลที่มีสุขภาพสมบูรณ์ สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

ความสามารถทางร่างกายของเด็ก อายุ 3 - 5 ขวบ

เด็กอายุ 3 ขวบ จะมีความสามารถดังนี้

- แปรงฟันเองได้ บอกความต้องการขับถ่ายได้ แต่ยังคงควบคุมการขับถ่ายไม่ได้
- ตักอาหารใส่ปากเองได้ยังหกเลอะเทอะบ้าง
- ยืนขาเดียวได้
- ยืนตรงและเดินถอยหลังได้
- ก้าวขึ้นบันไดโดยก้าวสลับขาได้
- หยิบของขึ้นเล็ก ๆ ได้ เช่น เม็ดกระดุม ฝาขวด ฯลฯ
- ถีบจักรยานสามล้อได้
- ใช้มือจับกรรไกรตัดกระดาษได้ แต่ยังไม่ทรงนั๊ก
- ปลดกระดุมเสื้อด้านหน้าเองได้

เด็กอายุ 4 ขวบ จะมีความสามารถดังนี้

- เด็กสามารถควบคุมการขับถ่ายได้ดี

- เดินเขย่งปลายเท้าได้ไกล
- วิ่งได้ดี ทรงตัวบนแผ่นกระดานได้
- ซอปปีนปาย
- ลงบันไดโดยการสลับขาได้คล่อง
- ควบคุมการถีบจักรยานสามล้อโดยไม่ชนสิ่งของ
- ใส่รองเท้าข้างซ้ายและขวาได้ถูกต้อง
- กัดกระดาษตัวเองได้

เด็กอายุ 5 ขวบ จะมีความสามารถดังนี้

- เด็กจะชอบยืนหมุนตัว แกว่งตัว ตีลังกา
- กระโดดจากที่สูงประมาณ 2 ฟุต โดยใช้เท้าทั้ง 2 ข้าง กระโดดลงพร้อมกัน
- กระโดดสลับขาได้
- ใช้มือรับของที่โยนมาแทนการใช้แขนรับ
- ถีบจักรยานสามล้อและเลี้ยวกลับรถได้
- ร้อยลูกปัดได้ แต่สนเข็มยังไม่ได้
- ผูกเชือกกรองเท้าได้
- ใส่และถอดเสื้อผ้าเองได้

ฯลฯ

การที่จะส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ เด็กทุกคนจะมีความต้องการขั้นมูลฐานที่ควรจะได้รับ การตอบสนองคือ

- 4.1 อาหารและโภชนาการที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดผลกำลัง
- 4.2 กิจกรรมที่น่าสนุกเร้าใจ และกิจกรรมที่ต้องการสมาธิ ที่เด็กจะกระทำในระหว่างพัก โดยมีสัดส่วนของช่วงเวลาที่เด็กจะได้กระทำกิจกรรมและช่วงเวลาที่เด็กจะพักผ่อนอย่างสมดุลกัน
- 4.3 การได้รับการป้องกันจากสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่าง ๆ และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย
- 4.4 การป้องกันสุขภาพอนามัย และการได้รับบริการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เด็กมีสุขภาพอนามัยที่ดี

พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Development)

พัฒนาการทางสติปัญญาในวัยเด็กเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝัน แต่เป็นสิ่งที่น่าพอใจ จุดมุ่งหมายใหญ่ของการพัฒนาด้านสติปัญญาของเด็กในวัยนี้คือ ให้เด็กสามารถเข้าใจถึงโลกและสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ สามารถเกิดความคิดรวบยอดในสิ่งต่าง ๆ พัฒนาทักษะพื้นฐานเบื้องต้น และได้รับการปลูกฝังทัศนคติที่สำคัญบางประการ เพื่อเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ ซึ่งถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังพื้นฐานที่ดีในด้านต่าง ๆ เด็กจะสนุกสนาน และเกิดความพอใจ และสนใจที่จะเรียนรู้ในขั้นต่อไป

วัยนี้เป็นวัยที่ชอบแก้ปัญหาตามความคิดและวิธีการของตนเอง ชอบอิสระ แสวงหาวิธีการต่าง ๆ จากการทดลองปฏิบัติผิดถูก การซักถาม การเปรียบเทียบ การคิด การเจริญงอกงามทางสติปัญญาสามารถสังเกตได้จากลักษณะพฤติกรรมการแสดงออกทางการเล่น การสามารถจำสิ่งของหรือบุคคลต่าง ๆ อย่างถูกต้อง สามารถบอกความเหมือน ความต่าง มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก การนำเอาสิ่งที่มีอยู่มาสัมพันธ์กัน ประกอบกับเด็กวัยนี้สามารถใช้ภาษาได้ดีขึ้น เข้าใจภาษา ความหมายของคำใหม่ ๆ อ่านและเขียนได้ดีขึ้น การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาที่เหมาะสมจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่จะช่วยให้เด็กมีวิถึคิด การเรียนรู้ที่เหมาะสม และก่อให้เกิดทางเลือกและวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ซึ่งจะช่วยพัฒนาต่อพัฒนาการในวัยต่อไป

สรุป

วัยเด็กตอนต้นหรือวัยก่อนเรียน เป็นวัยที่มีพัฒนาการและมีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านบุคลิกภาพซึ่งจะเด่นชัดที่สุด กล่าวคือเด็กวัยนี้จะมีความต้องการเป็นตัวของตัวเองสูง ชอบช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด ปฏิเสธความช่วยเหลือจากผู้อื่น ขณะเดียวกันเด็กวัยนี้จะเริ่มเรียนรู้ในการมีเหตุผล และมีความสามารถในการคิดทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้น การเลี้ยงดูที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยนี้จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการและมีวุฒิภาวะที่เหมาะสมต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 5

กิจกรรมการฝึกเต้นเข้าจังหวะ

1. ผู้สอนเปิดวีซีดีเพลง “พระอาทิตย์ยิ้มแฉ่ง” และ “พ่อกระต่ายแม่กระต่าย”
2. ให้ผู้เรียนฝึกหัดเต้นประกอบจังหวะเพื่อออกกำลังกาย

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการออกกำลังกายควบคู่กับการใช้จินตนาการ

เวลาที่ใช้ 30 นาที

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน สาธิต และฝึกปฏิบัติ

กิจกรรม

1. ผู้สอนเปิดวีซีดีเพลง “พระอาทิตย์ยิ้มแฉ่ง” และ “พ่อกระต่ายแม่กระต่าย”
2. ให้ผู้เรียนฝึกหัดเต้นประกอบจังหวะเพื่อออกกำลังกาย
3. แบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนฝึกเต้นตามจินตนาการ

สื่อ / อุปกรณ์ เครื่องเล่นวีซีดี

การประเมิน การมีส่วนร่วมของผู้เรียน ความสำเร็จของท่าเต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 6

พัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน (ด้านอารมณ์ และสังคม)

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านสังคม และสติปัญญาของเด็กก่อนวัยเรียน

เวลาที่ใช้ 30 นาที

ขนาดของกลุ่ม ผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน การบรรยายประกอบเอกสาร

1. ผู้สอนแจกเอกสารประกอบการสอนเรื่องพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคม
2. ผู้สอนเริ่มบรรยาย
3. ผู้สอนสรุปเนื้อหา และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม

สื่อ/ อุปกรณ์ เอกสารประกอบการสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบความรู้

เรื่อง พัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนด้านอารมณ์ และสังคม

พัฒนาการทางอารมณ์

นักจิตวิเคราะห์เชื่อว่า พื้นฐานทางอารมณ์ของบุคคลจะเริ่มต้นขึ้นในช่วงอายุนี้ ซึ่งถ้าเด็กได้รับการตอบสนองทางอารมณ์และความต้องการของเขาอย่างเต็มที่ เขาจะเกิดความมั่นคง อบอุ่น และปลอดภัย ซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของพัฒนาการทางอารมณ์

เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการการแสดงออกด้านอารมณ์ที่ชัดเจน เปิดเผย อิศระ ทั้งอารมณ์พึงพอใจและไม่พึงพอใจ มักจะเป็นคนเจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจตัวเอง ตี้อารมณ์ หงุดหงิด โมโหง่าย ชอบปฏิเสธ อารมณ์ในทางลบที่เด็กแสดงออกจะค่อยๆ ลดลงเมื่อเด็กต้องเข้าสังคมในกลุ่มเพื่อน อย่างไรก็ตาม เด็กวัยนี้สามารถสร้างความรักและความผูกพันกับบุคคลอื่นได้ เช่น เพื่อนสนิท ผู้เลี้ยงดู เพื่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์ สำหรับลักษณะอารมณ์เด่น ๆ ที่มักเกิดขึ้นในเด็กวัยนี้คือ

1. อารมณ์โกรธ

เด็กวัยนี้จะโกรธง่ายเนื่องจากการต้องการเป็นตัวของตัวเอง บางครั้งอาจโกรธตัวเองหรือโกรธบุคคลที่เกี่ยวข้อง อารมณ์โกรธเกิดเมื่อเด็กไม่ได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการ แสดงออกโดยการร้องไห้ดื้อกับพื้นเสียงดัง ทิ้งตุ้มลงนอน กรีด ทูบตีสิ่งของต่าง ๆ ทำร้ายตัวเอง เป็นต้น

2. อารมณ์รัก

เด็กวัยนี้จะรักบุคคลที่ให้การตอบสนองในสิ่งที่เขาต้องการ แสดงอารมณ์รักอย่างเปิดเผย เช่น การกอดจูบบุคคลหรือสิ่งของที่รัก

3. อารมณ์กลัว

อารมณ์กลัวเกิดจากการได้พบสิ่งแปลกใหม่ หรือกลัวในสิ่งที่จินตนาการไปเอง เช่น กลัวความมืด กลัวผี และมักเลียนแบบความกลัวจากผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด จะแสดงออกโดยการหลบซ่อน วิงหนี วิ่งเข้าหาผู้ใหญ่ และจะค่อยลดลงหากได้รับการอธิบายและให้เด็กเกิดความรู้สึกคุ้นเคยกับสิ่งนั้น ๆ

4. อารมณ์อยากรู้อยากเห็น

วัยนี้เป็นวัยช่างซักถาม เด็กจะสงสัยทุกเรื่องและถามได้ตลอดเวลา ไม่สิ้นสุด จะตั้งคำถามมากจนตอบไม่หมด หากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองที่ถูกต้องจะทำให้ความอยากรู้อยากเห็นลดลงน้อยกว่าเด็กวัยเดียวกัน

5. อารมณ์อิจฉาริษยา

มักเกิดขึ้นเมื่อรู้สึกว่าคุณดีกว่าผู้อื่น หรือกำลังสูญเสียความสนใจที่ตนเคยได้รับถูกแบ่งปันให้บุคคลอื่น เช่น การมีน้องใหม่ อิจฉาพี่น้องคนอื่น มักแสดงออกคล้ายกับอารมณ์โกรธ หรืออาจแสดงภาวะ

ถดถอยกลับไปสู่ความเป็นทารกอีกครั้ง เช่น บั๊สสาธารณะที่นอนบ่อย การดูมือ ตื้อตึง ร้องไห้ง่าย งอแง เป็นต้น

6. อารมณ์ร้ายแรง ตีใจหรือสนุกสนาน

อารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อเด็กได้รับการตอบสนองตามที่ตนต้องการทันเวลา สม่่าเสมอ หรือ ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แสดงออกด้วยการหัวเราะ ส่งเสียงดัง ยิ้ม ประบมือ กระโดดโลดเต้น เป็นต้น

พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการเลี้ยงดูของพ่อแม่และมีความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้สึกมั่นคงของเด็กต่อไป และความรู้สึกที่มั่นคงทางอารมณ์จะช่วยพัฒนาให้เด็กมีการพัฒนาความเจริญงอกงามด้านจิตใจ และสามารถเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ด้วยความเต็มใจและมั่นใจยิ่งขึ้น

พัฒนาการทางสังคม

พัฒนาการทางสังคมของวัยเด็กตอนต้นจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว ชัดเจน เด็กจะชอบการเข้าสังคม การพบปะพูดคุยกับผู้คน การมีเพื่อน การเล่นรวมกลุ่มกับเพื่อนทั้งเพศเดียวกันและต่างเพศ เด็กจะมีความคิดและการเล่นที่อิสระ ไม่ชอบกฎเกณฑ์ ดังนั้นจึงไม่สามารถรักษากฎเกณฑ์ของกลุ่มเพื่อนได้นาน จะเป็นลักษณะต่างคนต่างเล่น แต่จะเล่นอยู่ในบริเวณเดียวกัน ต่อมาถึงจะพัฒนาการเล่นที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน โดยสามารถเล่นรวมกลุ่มกับเพื่อนได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ ชอบเข้าสังคมกับกลุ่มเพื่อนบ่อยขึ้น เป็นสมาชิกในกลุ่มเพื่อนได้ โดยพยายามปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มซึ่งอาจแสดงออกโดยการแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น ให้ความร่วมมือ ยอมรับฟัง แสดงออกถึงความเป็นผู้นำ ชอบเล่นบทบาทสมมติ เป็นพ่อ-แม่ คุณครู-นักเรียน ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างเพศ พยายามช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลืองานบ้าน เช่น ซักผ้า เก็บของ ล้างจาน ปิด-เปิดไฟ พัดลม โทรทัศน์ได้จากการสังเกตผู้ใหญ่และลองกระทำได้ นอกจากนี้เด็กวัยนี้จะเรียนรู้การเข้าสังคมในกลุ่มที่มีอายุต่าง ๆ กัน รู้จักปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งวัยเดียวกันและวัยต่างกัน เรียนรู้มารยาทการไหว้ทักทาย การพูดคุย เด็กจะพยายามเรียนรู้ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตลอดจนเรียนรู้ที่จะระมัดระวังคนแปลกหน้า อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของเด็กจะเป็นไปได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจากครอบครัว เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีอิสระจะมีความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงแบบเข้มงวดตลอดเวลา นอกจากนี้สัมพันธภาพในครอบครัวถือเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะมีความรู้สึกกล้าและมั่นใจในการเข้าสังคมนอกบ้านมากกว่าเด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวที่มีปัญหา ด้านสัมพันธภาพ

กิจกรรมที่ 7

กิจกรรมนำหนูเก่ง

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย และเพื่อหาแนวทางในการสร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมกลางแจ้งเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกายที่สมบูรณ์

เวลาที่ใช้ 60 นาที

ขนาดของกลุ่ม ผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน ระดมสมอง และ อภิปรายกลุ่ม

กิจกรรม

1. ผู้สอนให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มกันปั้นดินน้ำมันเป็นรูปสัตว์ต่างๆ จากนั้นให้สรุปว่าได้อะไรจากกิจกรรมนี้บ้าง
2. ผู้สอนสอบถามผู้เรียนถึงแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายที่เคยใช้รวมถึงข้อดีข้อเสียของกิจกรรมนั้นๆ
3. แจกอุปกรณ์ กระดาษโปสเตอร์ สีขาว และปากกาเมจิกสีน้ำเงินและแดง
4. ให้ทุกกลุ่มระดมสมองและคิดหาแนวทางการจัดกิจกรรมกลางแจ้งเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายให้แก่เด็ก แล้วเขียนใส่กระดาษโปสเตอร์ที่แจกให้ ขั้นตอนนี้ใช้เวลา 15 นาที
5. ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอกิจกรรมของกลุ่ม
6. ผู้สอนสรุปเนื้อหาและให้คำแนะนำเพิ่มเติม

สื่อ/ อุปกรณ์

1. กระดาษโปสเตอร์สีขาว
2. ปากกาเมจิกสีน้ำเงินและแดง

วิธีการประเมิน ประเมินผลการเรียนรู้กิจกรรมที่ 2 และ 3 จากเนื้อหากิจกรรมที่แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ เป็นการประเมินรายกลุ่ม

กิจกรรมที่ 8 คิดทำด้านบวก

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้าน
อารมณ์สำหรับเด็ก

เวลาที่ใช้ 30 นาที

ขนาดของกลุ่ม ผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน

4. ผู้สอนเปิดเพลงเบาๆให้ผู้เรียนนั่งหลับตา กำหนดลมหายใจเข้า-ออก ทำใจให้เป็นสมาธิ
ประมาณ 5 นาที
5. ผู้สอนให้ผู้เรียนจับคู่ จับมือกันไว้แล้วให้บอกข้อดีของตนเอง 5 ข้อ บอกข้อดีของอีกฝ่าย 5
ข้อ สลับกันพูดทั้ง 2 ฝ่าย จากนั้นให้ยิ้ม และสวัสดีกัน
6. ผู้สอนสุ่มถามความรู้สึกของผู้เรียนหลังจากทำกิจกรรมนี้
7. ผู้สอนสรุปเนื้อหา และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม

สื่อ/ อุปกรณ์ เอกสารประกอบการสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 9

กิจกรรมแข่งหรรษาพาโชค

วัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนความรู้ของผู้เรียนภายหลังการจัดกิจกรรมและเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียน

เวลาที่ใช้ 20 นาที

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

กิจกรรม

ผู้สอนทำการอธิบายกติกาในการเล่นเกมนั่งแข่ง โดยในช่วงที่ผู้เรียนได้ยิน เสียงเพลงให้ส่งกระป๋องแป้งไปเรื่อยๆ จนกว่าเพลงหยุด ให้ผู้เรียนที่ถือกระป๋องแป้งตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้ด้านพัฒนาการ ผู้ใดตอบถูกจะได้รับของรางวัล

สื่อ / อุปกรณ์

1. กระดาษคำถาม
2. กระป๋องแป้ง
3. เครื่องเล่นวีซีดี

การประเมิน การตอบคำถาม การมีส่วนร่วม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 10

การประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน

วัตถุประสงค์

ให้ความรู้ด้านการประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน โดยวิธีการสังเกตพฤติกรรม และการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมของเด็ก เพื่อประเมินพัฒนาการให้แก่ผู้ปกครองอย่างง่าย ๆ

เวลาที่ใช้ 1 ชั่วโมง

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน สาธิต และ บรรยายประกอบสื่อโปรแกรม power point

กิจกรรม

1. ผู้สอนสาธิตท่าเต้นประกอบจังหวะเพลงแล้วให้ผู้เรียนทำตาม
2. ผู้สอนประเมินการเดินที่ผ่านไปในตอนต้นว่าภาพรวมของกลุ่มเป็นอย่างไร และผู้เรียนแต่ละคนเดินได้อย่างไรบ้าง
3. ผู้สอนชี้แจงว่าข้อมูลการเดินที่ชี้แจงไปนั้นได้จากการสังเกต
4. ผู้สอนแจกเอกสาร เกี่ยวกับความรู้ด้านการประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน
5. ผู้สอนอธิบายหลักการประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน โดยเน้นการใช้วิธีสังเกต
6. ผู้สอนให้ความรู้การทำแบบบันทึกการสังเกตพัฒนาการเด็กเพื่อนำเสนอผู้ปกครอง
7. ผู้สอนแจกเอกสารแบบสังเกต ของผู้ดูแลเด็ก และผู้ปกครอง
8. ผู้สอนให้ผู้เรียนทั้งหมดระดมสมอง และช่วยกันเติมพฤติกรรมของเด็กที่ควรสังเกตลงในตัวอย่างตารางที่ผู้สอนกำหนดให้หน้าชั้นเรียน
9. ผู้สอนให้คำแนะนำเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เติมลงไปในรูปแบบสังเกต

สื่อ / อุปกรณ์

1. เอกสารประกอบการสอน
2. เอกสารแบบสังเกตพฤติกรรม
3. Power Point

การประเมิน ประเมินโดยวิธีสังเกตการณ์จากกิจกรรมที่ให้ผู้ช่วยกันเติมพฤติกรรมที่ควรสังเกตลงในแบบสังเกตที่ให้ความมีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด

ใบความรู้ เรื่อง การประเมินพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน

การประเมินผลพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

การประเมินผลสำหรับเด็กปฐมวัยจะมีลักษณะแตกต่างไปจากการประเมินผลในระดับอื่น ๆ การประเมินผลสำหรับเด็กเล็กจะไม่สามารถใช้การสอบข้อเขียนได้ แต่ควรอาศัยการสังเกต สัมภาษณ์ จดบันทึกพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็ก ทั้งนี้เพื่อให้แลเห็นภาพพจน์ของพัฒนาการของเด็ก ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งพ่อแม่และครูควรมีแฟ้มสำหรับ จดบันทึกความก้าวหน้าของเด็ก

สำหรับเด็กปฐมวัย พ่อแม่ และครูมักจะสนใจในเรื่องการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย สุขภาพอนามัย และความสมบูรณ์เป็นสำคัญ รองลงมาคือ ความฉลาดและความเก่งของเด็ก แต่ บางครั้งอาจจะลืมนึกไปถึงพัฒนาการทางด้านสังคมและอารมณ์ ซึ่งพัฒนาการทั้ง 4 ด้านนี้เป็นสิ่ง ที่ควรจะต้องเกิดขึ้นในตัวเด็กไปพร้อม ๆ กันทุกด้าน การอบรมเลี้ยงดูที่ปลูกฝังให้เด็กพัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวจะทำให้เด็กไม่สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มที่

ในการวัดและประเมินผลพัฒนาการของเด็กควรจะครอบคลุมในหัวข้อต่อไปนี้ (สำนักงาน คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. 2523 : 234)

- การวัดและประเมินผลทางร่างกาย ซึ่งวัดจากความเจริญเติบโต (Growth) ของเด็ก
- การวัดและประเมินผลทางจิตใจ ซึ่งควรศึกษาถึงพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของเด็ก ในด้านต่อไปนี้
  - พัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development)
  - พัฒนาการทางการเคลื่อนไหว (Motor Development)
  - พัฒนาการทางด้านภาษา (Language Development)
  - พัฒนาการทางด้านคุณลักษณะเฉพาะตัวและด้านสังคม (Personal & Social Development)

เครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมินผล

โลแกน ได้เสนอเครื่องมือที่จะใช้ในการประเมินผลต่าง ๆ เอาไว้ ดังนี้

การประเมินพัฒนาการของเด็ก การประเมินผลพัฒนาการของเด็กทางด้านสติปัญญา ทักษะคิด การรับรู้ การเคลื่อนไหว และพัฒนาการทางร่างกาย ฯลฯ ของเด็ก สามารถใช้เครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1. แบบทดสอบมาตรฐานต่าง ๆ (Standardized Test) ทั้งที่ทำเป็นกลุ่มและทำเป็นรายบุคคล
  2. แบบทดสอบพัฒนาการทางร่างกาย
  3. แบบทดสอบความพร้อมในด้านต่าง ๆ
  4. แบบวัดสติปัญญา
  5. แบบวัดความคิดสร้างสรรค์
  6. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ
  7. การสังเกตจากตัวครู พ่อแม่ ผู้เชี่ยวชาญ ฯลฯ
  8. การสัมภาษณ์และการถามคำถามจากบุคคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียน พ่อแม่ ตัวเด็ก และผู้เชี่ยวชาญ
  9. การเขียนรายงานจากการสัมภาษณ์
  10. การพิจารณาจากผลงานในด้านต่าง ๆ ของเด็ก

สำหรับในประเทศไทยหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาได้เขียนแนวการวัดผลและประเมินผลเด็กระดับปฐมวัยไว้ดังนี้

เด็กก่อนวัยเรียนที่มีอายุระหว่าง 3 – 5 ปี เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต ความสามารถและการแสดงออกอาจเปลี่ยนแปลงตามสิ่งแวดล้อม การวัดผลควรเป็นเรื่องของการวัดความพร้อมและพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งควรใช้หลาย ๆ วิธีดังต่อไปนี้

1. การสังเกต
  - 1.1 ผู้ดูแลเด็กควรสังเกตเด็กขณะเล่น เรียนและทำงาน การสังเกตโดยสม่ำเสมอทั้งเป็นหมู่คณะและเป็นรายบุคคล เพื่อทราบความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านต่าง ๆ เช่น มีอะไรผิดปกติเกิดขึ้นในตัวเด็กครูจะได้ทราบเข้าใจสาเหตุ และแก้ไขปัญหานั้นได้ ดังนั้นครูควรใช้วิธีสังเกตเป็นพื้นและควรจดบันทึกไว้เพื่อกันลืม เนื่องจากเด็กวัยนี้ยังไม่สามารถเข้าใจตนเองพอจะบอกเล่าความต้องการอันแท้จริงให้ผู้ใหญ่เข้าใจได้
  - 1.2 ควรสังเกตเด็กเป็นรายบุคคลทุกครั้งที่จัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก
  - 1.3 ควรมีแบบบันทึกการสังเกต โดยมีรายการเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรสังเกตของเด็กแต่ละคนไว้ด้วย
  - 1.4 ควรบันทึกข้อบกพร่อง ข้อดี และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขหรือส่งเสริมพฤติกรรมของเด็กไว้

2. การสนทนา วิธีนี้ใช้ได้ตั้งแต่เริ่มต้นสอน กำลังสอน และหลังจากสอนแล้ว หัวข้อที่ควรจะซักถาม ได้แก่

2.1 ซักถามเรื่องราวและประสบการณ์ตามที่เด็กได้พบเห็น

2.2 ถ้าจะวัดผลการสนทนาควรจัดเป็นอันดับ ดีมาก ดี พอใช้ เด็กคนใดที่จะต้องแก้ไข หรือส่งเสริมควรบันทึกไว้ในช่องหมายเหตุ

3. การตรวจผลงาน วิธีนี้ได้จากการนำผลงานของเด็ก เช่น สมุดทำงาน ภาพเขียน สิ่งประดิษฐ์ ฯลฯ มาตรวจ ทั้งนี้โดยจัดเป็นกลุ่มตามอันดับคุณภาพของงาน อันดับคุณภาพของงานควรมี 3 – 5 อันดับ คือ ดีมาก ดี ปานกลาง อ่อน หรือ ดี ปานกลาง อ่อน

การจัดอันดับคุณภาพเพื่อจะได้ดูความเคลื่อนไหวทางการพัฒนาของเด็ก ถ้าเด็กอยู่ในอันดับดีแสดงว่าการเรียนมีผลดีเป็นที่ต้องการ ตรงข้ามถ้าเด็กอยู่ในอันดับต่ำ ครูต้องรีบแก้ไข ปรับปรุงการเรียนการสอน ควรได้เก็บผลงานของเกไว้เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กแต่ละครั้งด้วย

4. การใช้ข้อสอบปากเปล่า วิธีนี้เหมาะกับเด็กอนุบาลซึ่งยังอ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ ครูควรปฏิบัติดังนี้

4.1 สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน น่าสนใจ และเป็นกันเอง

4.2 ควรเตรียมข้อสอบไว้ล่วงหน้าว่าจะถามอะไรและถามอย่างไรข้อสอบอาจจะ เป็นรูปภาพหรือของจริงทั้งนี้เพื่อความยุติธรรม จะได้ถามเด็กในเนื้อหาเดียวกัน ควรลำดับเนื้อเรื่องให้เป็นที่น่าสนใจและต่อเนื่องกันด้วย

4.3 ควรใช้วิธีอย่างน้อยภาคเรียนละครั้ง เพื่อทราบผลการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็ก

4.4 การบันทึกผลการใช้แบบจัดอันดับคุณภาพ

พัฒนาการที่แสดงออกอย่างชัดเจนในเด็กปฐมวัยของเด็กปฐมวัย

การเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในช่วงวัยต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก เพราะความเข้าใจในพัฒนาการจะช่วยให้สามารถสังเกต อบรมเลี้ยงดู ส่งเสริมพัฒนาการและจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับเด็กได้ตรงกับระดับความสามารถของเด็กในแต่ละช่วงวัย

สำหรับผู้ดูแลเด็กที่จะประเมินพัฒนาการของเด็กได้นั้นควรมีความเข้าใจพัฒนาการที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนของเด็กแต่ละวัย เพื่อประเมินพัฒนาการได้อย่างชัดเจน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เด็กขวบปีที่สาม เริ่มเป็นตัวของตัวเองโดยไม่ต้องให้ผู้ใหญ่ “เฝ้า” ในการเล่น เช่น รู้จักวาดรูปด้วยดินสอสี เล่นต่อบล็อกไม้ แต่งตัวตุ๊กตาทะดาะ ดูสมุดภาพ ใช้กรรไกรปลายทู่ตัดกระดาษหรือเศษผ้า ใช้ช้อนโดยทำหกเล็กน้อย รับประทานอาหารที่ไม่ต้องเคี้ยวหรือตัดมากนักได้เอง เปิดปิดก๊อกน้ำ รู้จักเช็ดมือให้แห้งได้เอง เล่าเรื่องราวที่ประสบพบเห็นมาโดยเล่าอย่างง่าย ๆ เมื่อปวดท้องรู้จักบอกด้วยท่าทางหรือคำพูดบางครั้งก็ยังทำเลอะเทอะ รู้จักหลบหลีกอันตรายเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น วิ่งหนีฝน ระวังตนเองเวลานั่งบนโถหรือขึ้นที่สูง ระวังของแหลม ของแตก และไม่ไปเล่นเกะกะกลางถนน

เด็กขวบปีที่สี่ ล้างมือตนเองได้สะอาดโดยไม่ต้องช่วย เมื่อล้างเสร็จก็เช็ดแห้งโดยไม่ทำเลอะเทอะ รู้จักใส่เสื้อและติดกระดุมโดยมีผู้ช่วยเหลือบ้าง เดินลงบันไดที่ละก้าวด้วยตนเอง วิ่งกระโดด เดินเข้าจังหวะและกิจกรรมเข้าจังหวะง่าย ๆ อื่น ๆ ได้ มีส่วนร่วมกลุ่มกับเด็กอื่น ๆ เช่น เล่นเกมสำหรับเด็กเล็ก ชายข่าวแกง และเล่นเกมอื่น ๆ ที่ไม่ต้องใช้ความชำนาญแต่อาศัยการกระทำ “ตาม” ที่ผู้อื่นบอก “ช่วย” งานบ้านง่าย ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น หยิบของ ให้อาหารสัตว์ บัดฝุ่น เป็นต้น

เด็กขวบปีที่ห้า แต่งตัวด้วยชุดง่าย ๆ ได้เอง ยังไม่รู้จักรูดเงื่อน ปม โป ติดกระดุมได้เองแต่อาจไม่ตรงเม็ด ยังต้องการความช่วยเหลือในการสวมเสื้อผ้า หรือเครื่องใช้ที่พอดีหรือใส่ยาก เช่น รองเท้าหุ้มส้น เสื้อที่รัดรูป ล้างหน้า และเช็ดแห้งได้สะอาดแต่ยังไม่ค่อยทั่ว เช่น เว้นข้างหูเอาไว้ ไปห้องน้ำได้เองไม่ทำเลอะรดในเวลากลางวัน ออกไปเล่นกับเพื่อน ๆ ใกล้บ้านในบริเวณที่รู้จักคุ้นเคยภายในขอบเขตตามที่เด็กกำหนดขึ้นเอง เล่นเกมง่าย ๆ กับกลุ่มเพื่อน เช่น แมงอ้อย ซ่อนหา กระโดดข้ามเชือก ลูกหิน ฯลฯ ใช้ดินสอสี ดินสอเขียน สีถ่าน วาดรูปง่าย ๆ ได้ รู้จักรูปภาพต่าง ๆ เช่น ภาพคน บ้าน สัตว์ วิว

ใบกิจกรรม

แบบสังเกตการประเมินพฤติกรรมของเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ดูแลเด็กและผู้ปกครองเด็ก

ชื่อเด็ก .....วันที่.....

คำชี้แจง   แบบสังเกตพฤติกรรม ใช้กับเด็กอายุ 3 – 5 ขวบ

โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามพฤติกรรมที่สังเกตได้ของเด็กที่สามารถทำได้สำเร็จ

พฤติกรรม	เป็นประจำ	บางครั้ง	ไม่เคย	หมายเหตุ
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				

หมายเหตุ   ในช่วงพฤติกรรม ให้ผู้ดูแลเด็กใส่พฤติกรรมของเด็กแต่ละช่วงวัยที่คิดว่าเหมาะสม และควรให้ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน

กิจกรรมที่ 11(1)
สื่อสร้างเสริมลูกน้อยสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต และการเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสมต่อการเสริมสร้างพัฒนาการเด็ก

เวลาที่ใช้ 1 ชั่วโมง

ขนาดของกลุ่ม ผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน อธิบาย และ อภิปรายกลุ่มใหญ่

กิจกรรม

1. ผู้สอนนำสื่อการสอน หลายๆ ชนิด มาแสดงให้ผู้เรียนดู ได้แก่ หุ่นมือ ตุ๊กตาสัตว์ที่มีระดับความนุ่มของขนแตกต่างกัน อุปกรณ์การเล่นแบบบทบาทสมมติชุดเครื่องมือคุณหมอ และบล็อกไม้
2. ผู้สอนให้ผู้เรียนระดมสมองแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อต่างๆ ว่ามีความเหมาะสมกับเด็กก่อนวัยเรียนมากน้อยเพียงใด และจะใช้สื่อเหล่านี้สอนเด็กๆ ด้วยแนวทางใด
3. หลังจากอภิปรายเสร็จ ผู้สอนสรุปความเหมาะสมของสื่อต่างๆ และสาธิตแนวทางการใช้สื่อที่นำมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้
  - หุ่นมือ ใช้เล่นนิทานส่งเสริมจริยธรรม
  - ตุ๊กตาสัตว์ให้เด็กสัมผัส และอธิบายลักษณะความแตกต่างของสัตว์แต่ละชนิด
  - อุปกรณ์การเล่นแบบบทบาทสมมติชุดเครื่องมือคุณหมอ ใช้เล่นแสดงบทบาทสมมติ เป็นคุณ หมอ นางพยาบาล และคนไข้
  - บล็อกไม้ ใช้เล่นหยอดไม้ลงไปลงในช่องที่มีรูปร่างเหมือนกัน เล่นได้ทั้งเป็นกลุ่ม และคู่

สื่อ/ อุปกรณ์

1. หุ่นมือ
2. ตุ๊กตาระบายสี สุนัข ช้าง ตุ๊กแก งู หนู และแมว
3. อุปกรณ์การเล่นแบบบทบาทสมมติชุดเครื่องมือคุณหมอ
4. บล็อกไม้

การประเมินผล ประเมินผลความเข้าใจจากการอภิปรายกลุ่มใหญ่

กิจกรรมที่ 11 (2) การ์ตูนสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ความรู้ด้านการผลิต และการเลือกใช้สื่อการสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

เวลาที่ใช้ 1 ชั่วโมง

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน สาธิต ระดมสมอง และ อภิปรายกลุ่ม

กิจกรรม

1. ผู้สอนเปิดวีซีดีการ์ตูนให้ผู้เรียนดู ประมาณ 10 นาที
2. ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน และมอบหมายให้ระดมสมอง

เพื่อ

หาวิธีการสอนเด็ก จากวีซีดีที่ได้ชม เป็นเวลา 5 นาที

3. ผู้สอนให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอ
4. ผู้สอนสรุป วิธีการเลือกและใช้สื่อการสอน พร้อมทั้งวิจารณ์วิธีการของแต่ละกลุ่ม
5. ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามข้อข้องใจ

สื่อ / อุปกรณ์

1. วีซีดี
2. กระดาษจดบันทึก
3. เอกสารประกอบการสอน

การประเมิน ประเมินจากการทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม

กิจกรรมที่ 11 (3)
การผลิตสื่อการสอนจากวัสดุในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ความรู้ด้านหลักการผลิตและการเลือกใช้สื่อการสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์ใน

เวลาที่ใช้ 1 ชั่วโมง

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน บรรยาย ระดมสมอง และ อภิปรายกลุ่ม

กิจกรรม

1. ผู้สอนบรรยายสรุปหลักการผลิต และการเลือกใช้สื่อการสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
2. ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน จากนั้นมอบหมายให้ระดมสมอง และผลิตสื่อการสอนจากวัสดุที่จัดให้
3. ผู้สอนให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอแนวคิด วิธีใช้ และประโยชน์ของสื่อการสอนที่ผลิตออกมา
4. ให้ผู้เรียนจับสลาก แล้วให้วิเคราะห์ วิวิจารณ์สื่อการสอนของกลุ่มที่จับสลากได้
5. ผู้สอนกล่าวสรุป และเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัย

สื่อ / อุปกรณ์

1. เอกสารประกอบการสอน
2. กระดาษโปสเตอร์
3. กรรไกร
4. กล่องกระดาษ
5. เชือก
6. วัสดุเหลือใช้ต่างๆ

การประเมิน ประเมินจากการทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม

ใบความรู้ เรื่อง สื่อ และอุปกรณ์การเรียนการสอน

วิธีการเลือกสื่อ (กรมวิชาการ, 2546: 70)

1. เลือกให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย และเรื่องที่สอน
2. เลือกให้เหมาะสมกับวัย และความสามารถของเด็ก
3. เลือกให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่เด็กอยู่ หรือสภาพของสถานศึกษา
4. มีวิธีการใช้ง่าย และนำไปใช้ได้หลายกิจกรรม
5. มีความถูกต้องตามเนื้อหา และทันสมัย
6. มีคุณภาพดี เช่น ภาพชัดเจน ขนาดเหมาะสม ไม่ใช้สีสะท้อนแสง
7. เลือกสื่อที่เด็กเข้าใจง่ายในเวลาสั้นๆ ไม่ซับซ้อน
8. เลือกสื่อที่สามารถสัมผัสได้
9. เลือกสื่อเพื่อใช้ฝึก และส่งเสริมการคิดเป็น ทำเป็น และกล้าแสดงความคิดเห็นด้วยความมั่นใจ

การจัดหาสื่อ

1. หายืมจากแหล่งต่างๆ เช่น ศูนย์สื่อของสถานศึกษาของรัฐบาล หรือสถานศึกษาเอกชน
  2. จัดซื้อสื่อ โยวางแผนตามลำดับความจำเป็น เพื่อให้สอดคล้องกับงบประมาณที่มีการจัดสรรให้ และสอดคล้องกับการจัดประสบการณ์
  3. ผลิตสื่อและเครื่องเล่นขึ้นใช้เอง โดยใช้วัสดุที่ปลอดภัย และหาง่าย อาจเป็นวัสดุเหลือใช้ในห้องเรียน เช่นกระดาษแข็งจากลังกระดาษ รูปภาพจากแผ่นป้ายโฆษณา หรือนิตยสารต่างๆ เป็นต้น
- ขั้นตอนการดำเนินการผลิตสื่อ**

1. สสำรวจความต้องการของการใช้สื่อให้ตรงกับจุดประสงค์ สาระการเรียนรู้ และกิจกรรมที่จัด
2. วางแผนการผลิต โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและรูปแบบของสื่อให้เหมาะสมกับวัย และความสามารถของเด็ก มีความคงทน แข็งแรง ประณีต และสะดวกต่อการใช้
3. ผลิตตามรูปแบบที่เตรียมไว้
4. นำสื่อไปทดลองใช้หลายๆครั้งเพื่อหาข้อดี ข้อเสีย จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
5. นำสื่อที่ปรับปรุงแล้วไปใช้จริง

การใช้สื่อ

1. สร้างความพร้อม และเร้าความสนใจให้เด็กก่อนจัดกิจกรรมทุกครั้ง
2. ใช้สื่อตามลำดับขั้นของแผนการจัดกิจกรรมที่กำหนดไว้
3. ไม่ควรให้เด็กเห็นสื่อหลายๆชนิดพร้อมๆกัน เพราะจะทำให้เด็กไม่สนใจที่ครูสอน
4. ผู้สอนควรยืนอยู่ด้านหลังของสื่อ
5. เปิดโอกาสให้เด็กได้ร่วมใช้สื่อ

กิจกรรมที่ 12
กิจกรรมวาดภาพจากตลับหมึกสี

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายและฝึกการใช้จินตนาการ

เวลาที่ใช้ 30 นาที

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน การจัดกิจกรรมกลุ่ม การปฏิบัติ

กิจกรรม

1. ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม
2. ผู้สอนแจกกระดาษ และหมึกปั๊มสีให้
3. ให้ผู้เรียนนำตัวหมึกปั๊มสีมาวาดรูปตามจินตนาการ

สื่อ / อุปกรณ์

1. กระดาษ
2. หมึกปั๊มสี

การประเมิน การมีส่วนร่วม ความสร้างสรรค์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 13 เกมแทนวาจาด้วยท่าทาง

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความสนุกสนานก่อนเข้าสู่บทเรียน และทบทวนเนื้อหาในกิจกรรมที่ผ่านมาในวันแรก

เวลาที่ ใช้ 30 นาที

จำนวนผู้เล่น อาสาสมัคร 6 คน

วิธีการเล่น

1. ผู้สอนแบ่งฝั่งผู้เล่นออกเป็นสองด้าน ฝั่งซ้าย 1 คน ยืนอยู่กับผู้สอน และฝั่งขวา ยืนเข้าแถวเรียงหนึ่งจำนวน 5 คน
2. ผู้สอนให้ผู้เล่นที่ยืนอยู่กับผู้สอนดูบัตรคำที่มีคำสั่งว่าให้ผู้เล่นทำอะไร ผู้เล่นจะต้องบอกใบ้คำตอบโดยการแสดงท่าทางเท่านั้น ห้ามพูด
3. ผู้เล่นฝั่งขวาลำดับที่ 1 ทายว่า ท่าทางที่ผู้บอกใบ้แสดงคือพัฒนาการของเด็กในช่วงวัยใด
4. เมื่อตอบคำถามเสร็จผู้บอกใบ้กลับไปนั่งประจำที่ แล้วผู้ทายย้ายไปยืนในตำแหน่งผู้บอกใบ้ และดูแผ่นคำใบ้ที่ 2 จากผู้สอน แล้วแสดงท่าทางเพื่อบอกใบ้ผู้เล่นคนแรกที่อยู่ฝั่งขวา
5. ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนครบจำนวนผู้เล่นทั้งหมด

หมายเหตุ ในกรณีที่ผู้เล่นฝั่งขวาตอบคำถามไม่ถูกต้องให้ผู้เล่นนั้นกลับไปต่อแถวใหม่ รออีก 1 คำใบ้ถ้ายังตอบไม่ถูกต้องให้เดินทำนกระยางไขว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 14

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

เวลาที่ใช้ 1 ชั่วโมง

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

วิธีการสอน อภิปรายกลุ่มย่อย

กิจกรรม

1. ผู้สอนสอบถามผู้เรียนเกี่ยวกับแนวทาง รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่ได้พบ ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน ว่าเป็นอย่างไรบ้าง
2. ผู้สอนเขียนสรุปประเด็นบนกระดาน
3. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายข้อมูลที่สรุปได้
4. ผู้สอนสรุปแนวทาง และบทบาทของผู้ดูแลเด็กในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน ศูนย์ และชุมชน

สื่อ / อุปกรณ์

1. ปากกา
2. กระดาษจดบันทึก
3. Power Point

การประเมิน ประเมินจากกิจกรรมที่ให้ทำในชั้นเรียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 15

กิจกรรมการทดสอบความรู้หลังการเข้าร่วมกิจกรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินความรู้ผู้เรียนหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

เวลาที่ใช้ ครั้งละ 1 ชั่วโมง รวม 2 ชั่วโมง

ขนาดของกลุ่มผู้เรียน 50 คน

กิจกรรม

แจกแบบทดสอบหลังการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อวัดความรู้ของผู้เรียนโดยครอบคลุมความรู้ทั้ง 4 ด้าน โดยเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกันกับก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ให้เวลา 1 ชั่วโมง

สื่อ / อุปกรณ์

แบบทดสอบ Pre-test และ Post-test

การประเมิน คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบความรู้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรม 16
ร้องเพลงอำลา

วัตถุประสงค์ เพื่ออำลาและปิดการฝึกอบรมด้วยความรู้สึที่ดี
เวลาที่ใช้ 30 นาที

ขนาดของกลุ่ม ผู้เรียนทุกคนและผู้ประสานงานทุกคนที่เกี่ยวข้อง
กิจกรรม

1. ทุกคนเดินมาไขว้มือจับประสานกันเป็นวงกลมรอบห้อง
2. ดันเสียงนำร้องเพลง “โบกมือลา เสียงเพลงครวญมาต้องลาแล้วเพื่อน.....”
3. ทุกคนร่วมกันร้องเพลงอย่างพร้อมเพรียงกัน 1 รอบ

สื่ออุปกรณ์

เครื่องเล่นวีซีดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์ดร. อุไรवास ปรีดีติลก	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน
เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก
สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของ
ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี

- 1.นางจันทร์เพ็ญ ทัสสะ
- 2.นางสาวปญญาสา กอบสุข
- 3.นางสาวนริชญา เลิศพิสุทธิการย์
- 4.นางสาวจรัส ป็องป็ชชา
- 5.นางสาวรัชฎาพร พิทักษ์ผล
- 6.นางจีฉินันท์ รัตนนิกรเจริญ
- 7.นางสาวพนิดา มังคลสุ
- 8.นางสาวชนิดา บุญเหลือ
- 9.นางฉนัยนันท์ ศรีรุ่งเรืองกิติ
- 10.นางสาวเพ็ญนภา จันทรังษี
- 11.นางสาวชูศรี สีพญา
- 12.นางสาวอรกัญญา บัวแดง
- 13.นางสาวเสาวนีย์ พึ่งตัว
- 14.นางสาววลัยพร คงศรี
- 15.นางสาวสุภาพร วาโสม
- 16.นางสาวบุษบา สิงห์น้อย
- 17.นางสาวอภิศรา ภาณุชีวัน
- 18.นางสาวรัชนีวรรณ พุทฺธเสน
- 19.นางสาวรัชนี เนินนอก
- 20.นางสาวชุติมา เกิดสิน
- 21.นางสาวทัศนีย์ ไต้หลง
- 22.นางสาววิจิตตรา บำรุงกิจ
- 23.นางสาววรารักษ์ วิเสไล
- 24.นางสาววีวรรณ บุญอากาศ
- 25.นางสาวเพ็ญนภา สมุททัย
- 26.นางกัญญา รังคุด
- 27.นางนัคมณ ชัยทัศน์

- 28.นางอรุณี อิ่มผ่อง
- 29.นายคำมาย บาลี
- 30.นางสาวบัวบาน มุสุ
- 31.นางสาววิดารัตน์ เจริญรูป
- 32.นางสาวนิภา บุษบงค์
- 33.นางสาวสุธิดา ผาสุก
- 34.นางสาวสุพิศ สังข์ศรี
- 35.นางนพนันท์ บุญมั่น
- 36.นางสาวสุนันทา จิตสงวน
- 37.นางสาวสิริวรรณ คะเสนา
- 38.นางศุภาวีร์ หนูตะเภา
- 39.นางสาวเปรมใจ โพธิ์สังข์เจริญ
- 40.นางสาววีณา กิจจานนท์
- 41.นางสาวอำภา เจริญธัญญา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ
จดหมายเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

71)/

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

15 มกราคม 2551

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวอัญมณี โชติสุวรรณ นิสิตชั้นปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชานโยบายการจัดการ และ
 ความเป็นผู้นำทางการศึกษา สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง
 “ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็ก
 เล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดจันทบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญ
 วัฒนาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะ
 ได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
 ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์)

รองคณบดี

ปฏิบัติกรแทนคณบดี

สำนักงานหลักสูตรและการสอน

โทร. 0-2218-2710

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวอัญมณี โชติสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2523 ในอำเภอเมือง จังหวัด จันทบุรี สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนศรียานุสรณ์ จันทบุรี ต่อมาได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาบัณฑิตในภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำเร็จการศึกษาเมื่อปีการศึกษา 2546 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทในภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษาเมื่อปีการศึกษา 2550

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย